

2008/2009

Izzivi jezika

Zbornik študentskih strokovnih besedil s področja prevajanja

Oddelek za prevajalstvo
Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani

IZZIVI JEZIKA

Zbornik študentskih strokovnih besedil s področja prevajanja

Uredili: dr. Jana Zemljarič Miklavčič, Jaka Čibej, Dejan Debelak, Živa Furlan in Manca Hočevar

Oblikovanje in prelom: Jaka Čibej

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2009.

Vse pravice pridržane.

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Oddelek za prevajalstvo

Za založbo: dr. Valentin Bucik, dekan Filozofske fakultete

Ljubljana, 2009

1. izdaja

Publikacija je brezplačno dostopna na spletni strani

http://prevajalstvo.net/files/izzivi_jezika_2008_2009.pdf

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81'25(082) (0.034.2)

IZZIVI jezika [Elektronski vir] : zbornik študentskih strokovnih besedil s področja prevajanja / uredili Jana Zemljarič Miklavčič ... [et al.]. – 1. izd. – El. knjiga. – Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009

Način dostopa (URL): http://prevajalstvo.net/files/izzivi_jezika_2008_2009.pdf

ISBN 978-961-237-312-2

1. Zemljarič Miklavčič, Jana

247526656

Kazalo

<i>Zakaj in kako so nastali Izzivi jezika</i>	5
<i>Slovnica</i>	7
Janja Sterle: Slovenske ustreznice nemškega trpnika v strokovnih besedilih	8
Niomi Rosec: Slovenski <i>baje</i> v angleški literaturi	12
Matevž Kersnik: Teorija relativnosti – stavkov	16
Dunja Elikan: Prevajanje poudarjalne povedi (<i>la phrase emphatique</i>) v slovenščino	21
Nika Oven: Prevajanje medmetov	26
Anja Repinc: Prevajanje pomanjševalnic v slovenski ljudski pesmi v angleščino	31
<i>Terminologija</i>	34
Vida Frelih: Prevodne ustreznice angleškega termina <i>hedge fund</i>	35
Lea Cibrić: Prevajanje francoske besede <i>civilisation</i> v slovenščino	39
Manca Hočevnar: Diapozitiv? Prosojnica? Slajd!	44
Katja Bolčič: Prevajanje ameriških političnih terminov	48
Eva Hafner: Prevajanje imena ameriške agencije FEMA v slovenščino	51
Maja Mileusnić: <i>Slovene</i> ali <i>Slovenian</i> ?	54
Dejan Debelak: Prevajanje vojaških činov	58
Darja Lasbaher: Prevajanje akademskih nazivov iz slovenščine v angleščino	65
<i>Narečje in žargon</i>	68
Nina Dolgan: <i>Vse uno, ki prevajalci rabimo znat o prevajanju v narečje</i>	69
Željka Vasić: Prevajanje žargonskih in dialektalnih izrazov v romanu <i>Una vita violenta</i>	73

<i>Frazemi in pregovori</i>	76
Ana Ulaga: Prevajanje nemških frazemov s sestavino <i>usta</i>	77
Meta Halas: Kontrastivna primerjava slovenskih in francoskih vremenskih pregovorov....	81
 <i>Domišljajska in lastna imena</i>	85
Jaka Čibej: Izzivi jezika domišljije.....	86
Lara Vidmar: Prevodi imen glavnih likov v antologiji pravljic Svetlane Makarovič	89
Kristina Rihter: Od <i>Butal</i> do <i>Daftona</i>	93
Maruša Dreu: Prevajanje osebnih lastnih imen v otroškem romanu <i>Čarovnik iz Oza</i>	97
Rok Furlan: Poznate Ivana Karla?	100
Urška Vranjek: Triglav – <i>The Three-Headed?</i>	102
 <i>Priloga</i>	106

Zakaj in kako so nastali Izzivi jezika

V študijskem letu 2008/2009 so študentje 3. letnika Medjezikovnega posredovanja pri vajah iz predmeta *Razumevanje in tvorjenje besedila* pisali strokovne članke s področja prevajanja. Nekateri so bili pri tem tako izvirni, da se nam je zdelo škoda, da bi besedila obležala v fakultetnih omarah in arhivih računalnikov. Ker smo se veliko ukvarjali s procesom tvorjenja besedila – od ideje do izbire gradiva, ustrezne strokovne literature, metode in pisanja ter končnega piljenja besedila, razmišljali pa smo tudi o tem, kako strokovno besedilo najde pot do bralca – smo se odločili, da poskušamo proces izpeljati do konca: do objave besedila. Tako smo pripravili zbornik študentskih strokovnih besedil, katerega namen je dvojen:

1. V besedilih so obravnavani različni prevajalski problemi in nakazane možne rešitve zanje – od kontrastivno obravnavanih slovničnih primerov preko posameznih terminoloških problemov, prevajanja narečja, žargona, frazemov in pregovorov do težav pri prevajanju lastnih imen. Problemi so obravnavani strnjeno in z navedbo najosnovnejše literature, tako da upamo, da bo kdo izmed bralcev v besedilih našel inspiracijo za rešitev “svojega” prevajalskega problema. Obenem pa so članki dovolj zanimivo napisani, da vas k prebiranju lahko zapelje zgolj poklicna radovednost.
2. Besedila lahko služijo kot vzorci strokovnih besedil z večino potrebnih gradnikov – naslovom, izvečkom, uvodom, jedrom in zaključkom, terminologijo, citiranjem, grafi in slikami ter navajanjem literature in virov. Upamo, da bodo zbrana strokovna besedila v pomoč naslednjim generacijam študentov pri oblikovanju in tvorjenju strokovnih besedil.

Študentje, ki zaključujejo bolonjski študij MJP na I. stopnji, s strokovnimi besedili navsezadnje tudi izkazujejo svojo poklicno usposobljenost, tako na področju strokovnega pisanja v slovenščini kot tudi na področju prevajanja, saj so prevodi izvečkov njihovo samostojno delo. Vseh besedil, ki so nastala v okviru vaj, ni bilo mogoče uvrstiti v zbornik, ker so se nekatere teme ponavljale, nekatera besedila so predstavljala probleme, ki so bili že obdelani v drugih strokovnih besedilih (izvirnost prevajalskega problema pri vajah ni bila zahtevana), nekatere teme pa so bile preobsežne in jih v obsegu vaj ni bilo mogoče celostno obdelati; kljub temu tudi neobjavljeni članki predstavljajo zanimive prevajalske

probleme, zato njihove naslove navajamo v prilogi, do njih je mogoče dostopiti preko spletne učilnice.

Zahvaljujem se članom uredniškega odbora, ki so bili pripravljeni študijsko leto podaljšati globoko v julij in avgust, da smo lahko pripravili zbornik. Pohvala pa gre tudi vsem študentom letošnjega 3. letnika, ki so aktivno sodelovali v študijskem procesu, to pa je – kot vsako dobro opravljeno delo – obrodilo rezultate. Sadovi so bralcu na voljo na straneh, ki sledijo.

Doc. dr. Jana Zemljarič Miklavčič

I. Slovnica

Janja Sterle: Slovenske ustreznice nemškega trpnika v strokovnih besedilih

Niomi Rosec: Slovenski *baje* v angleški literaturi

Matevž Kersnik: Teorija relativnosti – stavkov

Dunja Elikan: Prevajanje poudarjalne povedi (*la phrase emphatique*) v slovenščino

Nika Oven: Prevajanje medmetov

Anja Repinc: Prevajanje pomanjševalnic v slovenski ljudski pesmi v angleščino

Slovenske ustreznice nemškega trpnika v strokovnih besedilih

Janja Sterle

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
janja.sterle@gmail.com

V članku so predstavljeni možni načini prevajanja nemškega trpnika v slovenščino v strokovnih besedilih. Posebna pozornost je usmerjena k pomembnosti omembe vršilca dejanja, saj izraženost oz. neizraženost vršilca v nemškem trpniku močno vpliva na ustrezno slovensko rešitev. Kot gradivo za ugotavljanje in razpoznavanje slovenskih struktur na mestih, kjer je v nemščini uporabljen trpnik, služijo vzporedna strokovna besedila na nemškem in slovenskem portalu Evropske unije.

The article presents possible Slovene equivalents for the German passive voice in academic texts. Special attention is focused on the importance of mentioning the agent: expressed or unexpressed agent in the German passive voice affects the Slovene equivalent solution. Parallel academic texts on the Slovene and German web-pages *Gateway to the European Union* are the basis for searching and identifying Slovene structures used instead of German passive structures.

1 Uvod

Izbira glagolskega načina je odvisna od tega, kaj želimo v stavku postaviti v središče pozornosti – vršilca dejanja ali tisto/tistega, ki ga dejanje prizadeva. Trpnik se v nemščini pogosto uporablja ter je povsem naraven in nezaznamovan način izražanja. Nasprotno pa je raba trpnika v slovenščini redka. Pri prevajanju nemškega trpnika v slovenščino se moramo zaradi skladenjskih omejitev pri rabi trpnika velikokrat odločiti za rabo tvornika.

V drugem poglavju je na kratko predstavljen slog pisanja strokovnih besedil. V tretjem poglavju je opisano, na kakšne načine se lahko v slovenščini izognemo rabi trpnika in kako ga lahko nadomestimo. V četrtem in petem poglavju sem predstavila izsledke analize izbranih strokovnih besedil, kjer sem se osredotočila na razliko v pogostosti rabe trpnika v slovenskih in nemških besedilih ter poudarila vpliv omembe vršilca dejanja v nemškem trpniku na možno slovensko ustreznico. V analitičnem delu sem navedla tudi konkretne primere nadomeščanja nemškega trpnika v slovenščini.

2 Slog pisanja strokovnih besedil

”Strokovni jezik se od splošnega loči na več ravneh. Ugotavljamo lahko skladenjske, stilne, oblikovne, besedilne, pragmatične in leksikalne posebnosti /.../” (Vintar 2000/01)

Pri rabi trpnika v strokovnih besedilih je torej potrebno upoštevati še posebej skladenjske in stilne posebnosti, ki so značilne za strokovna besedila. Značilna je stroga objektivnost ter natančno, stvarno in jedrnatno izražanje. Temu na primer ustrezajo samostalniške konstrukcije, dolga in številna podredja ter raba trpnika.

Raba trpnika je v nemških strokovnih besedilih zelo pogosta, kar nakazuje na poseben slog pisanja strokovnih besedil. Trpnik se v slovenskih strokovnih besedilih sicer pojavlja, toda veliko redkeje kot v nemških.

3 Nadomeščanje trpnika v slovenščini

V slovenščini lahko na več načinov oblikujemo poved tako, da v stavčni strukturi tisto/tistega, ki ga dejanje prizadeva, spravimo bolj v ospredje, vršilca dejanja pa odrinemo na stransko mesto. To dosežemo z rabo trpnika ali na naslednje načine (Toporišič 1991: 427-428):

1. s splošnim vršilcem dejanja:
 - s 3. osebo množine: *Novi zakon o šolstvu so sprejeli v soboto;*
 - s se: *Tako se ne govori, Pri jedi se molči;*
2. z obliko ali besedo za stanje: *Ta stvar mi je znana* (namesto *To stvar (jaz) poznam*);
3. z zamenjavo pravega osebk s tako imenovanim logičnim osebkom v neimenovalniku: *Janezu se je sanjalo* (namesto *Janez je sanjal*), *Z njegovim zdravjem je šlo navzdol*;
4. s preneseno rabo 2. os. ednine ali množine ali 1. os. množine: *vzameš/vzamete/vzamemo moko*;
5. z zaimenskim samostalnikom človek: *Človek res ne ve, kaj naj reče*; človek lahko tudi izpustimo: *Janez se je drl, kot bi ga iz kože deval* (v tem primeru nam je pred očmi *kdo*; v množini: *kot bi ga iz kože devali*);
6. s pomožnikom *biti* + predložno zvezo z glagolnikom namesto glagola, ki predvideva vršilca dejanja: *Čevlji so v popravilu, Obleka je v delu, Taki primeri še niso v evidenci, Fant je na preizkušnji, Stroj so že v pogonu.*

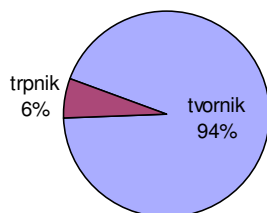
Funkcijo trpnika lahko dosežemo tudi s členitvijo po aktualnosti. Po tem načelu potisnemo del povedi v ospredje, preostali del pa je podlaga, na kateri se ospredje uveljavlja. S tega stališča se stavki delijo na tri dele: tema – prehod – rema. V slovenščini je besedni red manj tog kot v nemščini, zato lahko prizadeto stoji kjer koli v stavku.

Primer:

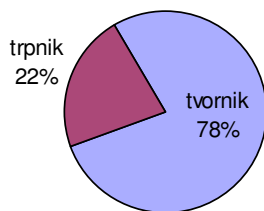
- Učitelj je pohvalil Janezka (tvornik; Janezek je v središču pozornosti).
- Janezka je pohvalil učitelj (tvornik; učitelj je v središču pozornosti).
- Janezek je bil pohvaljen (trpnik; Janezek je v središču pozornosti).

4 Pogostost trpnika v strokovnih besedilih

Analiza naključno izbranih vzporednih nemških in slovenskih besedil na portalu EU¹ je pokazala, da se trpnik v nemščini pojavlja skoraj štirikrat pogosteje kot v slovenščini. V nemških besedilih je bilo 55 od skupno 249 glagolskih oblik, tj. 22 %, v slovenskih besedilih pa 17 od skupno 265 glagolskih oblik, tj. 6 %, v trpnem načinu.

Graf 1: Pogostost rabe trpnika v nemških strokovnih besedilih

Graf 2: Pogostost rabe trpnika v slovenskih strokovnih besedilih

¹ Besedila so dostopna na spletnih straneh:

http://eur-lex.europa.eu/sl/droit_communaire/droit_communaire.htm;

http://eur-lex.europa.eu/de/droit_communaire/droit_communaire.htm.

5 Slovenske ustreznice za nemški trpnik

Analiza izbranih strokovnih besedil je pokazala, da je pomembno, ali je vršilec dejanja v nemškem trpniku omenjen ali ne, saj izraženost oz. neizraženost vršilca močno vpliva na vrsto slovenske ustreznice. Medtem ko je trpnik z izraženim vršilec dejanja v nemščini povsem naraven in nezaznamovan način izražanja, se trpnik z izraženim vršilec dejanja v slovenščini ne rabi.

Če je v nemščini uporabljen trpnik z izraženim vršilec dejanja v predložni zvezi s *von*, se v slovenščini rabi tvornik z vršilec dejanja kot osebkom. Funkcija nemškega trpnika, tj. postavitev tistega, ki ga dejanje prizadeva, v ospredje, se v slovenščini doseže s členitvijo po aktualnosti.

Diese Übereinkünfte können entweder von der Gemeinschaft oder von der Gemeinschaft und den Mitgliedstaaten geschlossen werden (gemischte Abkommen).

→ Takšne sporazume lahko sklene bodisi Skupnost bodisi Skupnost skupaj z državami članicami (mešani sporazum).

Dieser Vertrag wurde zwischenzeitlich sozusagen vom EG-Vertrag absorbiert.

→ To pogodbo je medtem nekako prevzela PES.

Če je v nemščini uporabljen trpnik brez izraženega vršilca dejanja, v slovenščini poleg trpnika uporabljamo tudi druge načine, s katerimi poved oblikujemo tako, da od glagolskega dejanja prizadeto potisnemo bolj v ospredje.

I) Trpnik, in sicer trpnik z deležnikom na -n/-t:

Das gesamte derzeit geltende abgeleitete Recht wurde konsolidiert und steht in EUR-Lex zur Verfügung.

→ Celotno veljavno sekundarno pravo je bilo prečiščeno in je na voljo na EUR-Lex.

ali trpnik s *se*:

Die von den Parlamentsausschüssen ausgearbeiteten Berichte werden in der Plenartagung zur Annahme vorgelegt.

→ Poročila, ki jih pripravijo parlamentarni odbori, se vložijo v sprejetje na plenarnem zasedanju.

Die wichtigsten Rechtsinstrumente in diesen Bereichen sind die Gemeinsame Maßnahme, der Gemeinsame Standpunkt und der Rahmenbeschluss, die fast immer einstimmig angenommen werden müssen und begrenzt verbindlich sind.

→ Najpomembnejši pravni instrumenti na teh področjih so skupni ukrep, skupno stališče, okvirni sklep, ki se skoraj vedno sprejmejo soglasno in so omejeno zavezujoči.

II) Prislovno določilo kraja v nemškem trpniku postane v slovenščini vršilec dejanja v vlogi osebka tvornega stavka:

In dem Bericht werden die Punkte herausgestellt, in denen Verbesserungen möglich oder wünschenswert sind.

→ Poročilo poudarja točke, ki bi jih bilo mogoče, celo zaželeno, izboljšati.

Die von einem Grünbuch in Gang gesetzten Konsultationen können zur Veröffentlichung eines Weißbuchs führen, in dem konkrete Maßnahmen auf Gemeinschaftsebene vorgeschlagen werden.

→ Posvetovanja, ki jih spodbudi zelena knjiga, lahko privedejo do objave bele knjige, ki predlaga skupek konkretnih ukrepov dejavnosti Skupnosti.

III) Splošni vršilec dejanja s *se*:

Er [der Ausschuss] muss vor jeder Entscheidung im Bereich der Wirtschafts- und Sozialpolitik gehört werden.

→ Z njim [odborom] se je treba posvetovati pred vsako odločitvijo na področju gospodarske in socialne politike.

IV) Prenesena raba 1. osebe množine:

Drei Arten von Übereinkommen können unterschieden werden: /.../

→ Razlikujemo tri oblike sporazumov: /.../

V) Glagol *biti* + pridevnik:

Ihre Amtszeit beträgt acht Jahre, sie können nicht wiederernannt werden.

→ Njihov mandat traja osem let in ni obnovljiv.

VI) Nominalizacija – glagol v nemščini je v slovenščini pretvorjen v samostalnik:

Bei der Kodifizierung wird der konsolidierte und bereinigte Text im Rahmen eines Rechtsetzungsverfahrens verabschiedet.

→ Kodifikacija pomeni sprejetje prečiščenega in nekoliko preoblikovanega dokumenta v zakonodajnem postopku.

VII) Popoln izpust glagola:

1 Nemški trpni glagol je v slovenskem delu izpuščen. Trpnik z izraženim vršilec je v slovenščini nadomeščen z zvezo dveh samostalnikov, v kateri je drugi samostalnik v rodilniku in izraža svojino oz. posredno nakazuje na vršilca dejanja.

Im Allgemeinen übt das Parlament seine Kontrollfunktion aus, indem es regelmäßig die Berichte prüft, die ihm von der Kommission vorgelegt werden.

→ Parlament na splošnejši ravni izvaja nadzor, tako da redno obravnava poročila Komisije.

2 Nemški trpni glagoli so izpuščeni. V slovenskem delu so omenjeni le samostalniki.

In der Plenartagung werden auch die Fragen an die Kommission und den Rat gestellt, Dringlichkeitsdebatten abgehalten und Erklärungen des Vorsitzes abgegeben.

→ Le-to je namenjeno tudi vprašanju za Komisijo in Svet, hitri razpravi in izjavi predsedstva.

6 Zaključek

V članku sem predstavila problem prevajanja nemškega trpnika v slovenščino v strokovnih besedilih. Kot gradivo za iskanje in analizo slovenskih ustreznih sem uporabila strokovna besedila na nemškem in slovenskem portalu Evropske unije. Izsledki analize glede pogostosti rabe trpnika so pokazali, da se trpnik v nemščini pojavlja skoraj štirikrat pogosteje kot v slovenščini. Slovenske

ustreznice za nemški trpnik so v veliki meri odvisne od tega, ali je vršilec dejanja v nemškem trpnem stavku omenjen ali ne.

Če je v nemškem trpniku vršilec dejanja omenjen, v slovenščini vedno uporabljamo tvornik z vršilcem dejanja v vlogi osebk; funkcijo nemškega trpnika pa dosežemo s členitvijo po aktualnosti. V analiziranih nemških besedilih prevladuje raba trpnika z izraženim vršilcem dejanja, kar se v slovenščini odraža v prevladujoči rabi tvornika z omenjenim vršilcem dejanja kot osebkom.

Če v nemškem trpniku vršilec dejanja ni omenjen, v slovenščini poleg trpnika uporabljamo še nekatere druge prevodne rešitve, kot so splošni vršilec dejanja, prenesena raba 1. osebe množine, nominalizacija, zveza glagola *biti* in pridevnika, popoln izpust glagola. Analiza je pokazala, da se v slovenskih besedilih trpnik s *se* pojavlja pogosteje kot trpnik z deležnikom. Splošni vršilec dejanja s *se* je precej pogosta slovenska ustreznica. Prenesena raba 1. osebe množine je redka – v analiziranih besedilih je bil le en primer takšne rabe.

7 Literatura

- Toporišič, Jože, 1991: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Vintar, Špela, 2000/2001: Uvod v terminologijo. Oddelek za prevajanje in tolmačenje, Filozofska fakulteta. Dostopno na spletni strani: <http://www2.arnes.si/~svinta/skripta.htm#splos>

Slovenski *baje* v angleški literaturi

Niomi Rosec

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
 Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
 niomi.rosec@gmail.com

Članek obravnava različne načine prevajanja slovenskega členka *baje* v angleščino in ugotavlja, katere angleške strukture so njegove prevodne ustreznice. Najprej je opisana raba členka *baje* v slovenščini in njegova slovnična umestitev. Sledi povzetek prevodov, ki jih ponujajo slovensko-angleški slovarji. Na podlagi primerov, pridobljenih iz slovenskega korpusa *Nova beseda*, ter z ročnim pregledovanjem slovenskih literarnih del in njihovih angleških prevodov bodo analizirane prevodne ustreznice členka *baje* v literaturi. Namen analize je spoznati, kako prevajati členek *baje* pri morebitnem prevajanju literarnih besedil v prihodnosti.

The article presents different ways of translating the Slovene particle *baje* into English and ascertains its English translational equivalents. Firstly, the usage of the particle in Slovene and its grammatical classification are described. The Slovene-English dictionaries will provide the solutions of translating *baje* into English. The examples obtained by the Slovene corpus *Nova beseda* and by manual examination of some Slovene literary works and their English translations will be analysed which will provide the actual translational equivalents of *baje*. The analysis provides helpful advice for an eventual literary translation in the future.

1 Uvod

Členki se kot samostojna besedna vrsta od drugih besed ločijo po tem, da so nepregibni, imajo posebno skladiščno vlogo in pomen ter nimajo vprašalnice (Jakop 2000/01: 305). Glede na pomen jih uvrščamo med nepolnopomenske (slovnične)¹ besede (Jakop 2000/01: 305). V besedilih opravljajo številne in raznolike funkcije, npr. kazanje na izpuščeno predmetno vsebino, izražanje nikalne vrednosti povedi, tvorjenje stalne sporočanske oblike povedi, krepitev ali slabljenje gotovostne naklonskosti povedi, besedilno povezovanje oz. povezovanje, zaznamovanje govorčeve/piščeve čustvene reakcije in drugo (Smolej 2004a: 45). Funkciji, ki ju (oz. eno izmed njiju) opravljajo vsi členki, sta modifikacija² sporočila in besedilno povezovanje (Smolej 2004a: 45).

V članku se bom osredotočila na členek *baje*, na njegovo slovnično klasifikacijo v slovenščini in prevodne ustreznice v angleški literaturi. Predvsem me bo zanimalo, ali se je členek prevajal na način, ki je predpisan v slovensko-angleških slovarjih, ali ne. Izbrane primere sem pridobila z ročnim in korpusnim pregledovanjem slovenskih literarnih del, ki so prevedena v angleščino, pri čemer sem iskala

pojavitve členka *baje*. Nato sem v angleških prevodih poiskala njegove prevodne ustreznice in ugotavljala njihovo pogostnost.

2 Členek *baje* v slovenščini

Členek *baje* sodi v skupino modalnih členkov, ki se funkcijsko udeležujejo kot vnašalci subjektivnega stališča govorca (pisca) in/ali kot sredstva krepitev in slabljenja gotovostne naklonskosti (Smolej 2004a: 47). Modifikacija, ki jo povzročajo, je vidna v povedi kot pomenska dopolnitev vsebine ali referenčnega pomena povedi (Smolej 2004a: 47). Modalni členki tako preko vstopanja v pomensko razmerje z določenim členom (delom) stavka (povedi) dobijo modifikacijsko vrednost, ki jo prenašajo na omenjeni člen stavka oz. del povedi (Smolej 2004a: 48) – krepijo ali slabijo pomen tistih besed, poleg katerih stojijo (Schlamberger Brezar 1999: 104).

N. Jakop glede na vlogo v povedi členek *baje* opredeli kot primer naklonskih členkov, s katerimi govorec izraža svoje razmerje do vsebine povedi oziroma naslovnika, vendar ne vplivajo na skladiščni naklon povedi (Jakop 2000/01: 314). Naklonski členki "izražajo možnost, verjetnost, mnenje, domnevo, zadržek /in jim/ je skupno to, da izražajo določeno razmerje do stvarnosti, resničnosti povedanega" (Jakop 2000/01: 314).

Baje je členek, s katerim govorec ali pisec izraža svoje stališče do predmetnosti, izraža svoja mnenja oz. domneve, npr.: *Baje* so še zelo bogati; *Baje* je šla mama v trgovino; Jasna je *baje* bolna. *Baje* so ga videli (Jakop 2000/01: 311, 314).

M. Schlamberger Brezar (1999: 105–106) členke še natančneje opredeli in *baje* kategorizira v skupino

¹ J. Toporišič (1992) deli besede glede na pomen na polnopomenske (predmetnopomenske), tj. sam. b., prid. b., glag., prisl. in povedkovnik ter nepolnopomenske besede, tj. veznik, predlog, členek, medmet. Členek nima niti predmetnega niti slovničnega pomena (Jakop 2000/01: 305).

² Modifikacijo razumemo kot omejitev in natančno določitev pomena/cilja sporočilne funkcije. V povedi je vidna kot pomenska dopolnitev vsebine oz. referencialnega pomena (Smolej 2004a: 46).

inherentno modalnih členkov.³ Členek ima tudi svoj pomen, ki ga je mogoče parafrazirati z glagolsko besedno zvezo, npr.: *Baje pride: govori se, da pride.*

Baje tako izraža govorčev (piščev) dvom o določeni predmetnosti in kaže na to, da je povedano le domneva. To potrjuje tudi definicija *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, ki navaja naslednjo definicijo:

bajè prisl.⁴ *izraža negotovost trditve: kmetu se je takrat baje prav dobro godilo; baje so zelo bogati / ženske baje da težko premagujejo radovednost.*

Baje sodi tudi med enostopenjsko obvezne členke.⁵ Njihova odstranitev iz povedi povzroči prekinitev ali pretrganje besedilnega toka oz. besedilnega smisla (koherenca) (Smolej 2004b: 147), zato je pomembno, da se členek pri prevajanju v angleščino ohrani in se ustrezno prevede, da besedilo tudi v tujem jeziku ohrani isti pomen.

V nadaljevanju se na kratko posvetimo slovarskim predlogom prevajanja členka *baje* v angleščino.

3 Slovarski predlogi prevajanja členka *baje* v angleščino

Slovensko-angleški slovarji navajajo naslednje ustreznice členka *baje*:

- 3.1 **bajè** as they say, supposedly; **on je ~ bogat** he is said to be rich (Kotnik, *Slovensko-angleški slovar*, 1982)
- 3.2 **bajè** allegedly; supposedly; reputedly; (as) they say; ~, **da** ... it is said that ...; **on je ~ bogat** he is said (*ali* supposed) to be rich; ~ **je on to naredil** he is said to have done it; **on je ~ rekel** ... he has reportedly said (Grad in Leeming, *Slovensko-angleškega slovarja*, 1997)
- 3.3 **bajè** prisl supposedly, allegedly, reputedly **Baje je bolna**. She is said to be ill. (Komac, *Splošni slovensko-angleški moderni slovar*, 2001)

³ Ti členki lahko izražajo epistemično in deontično modalnost, oz. možnost in nujnost. Členki možnosti in verjetnosti so čisti modalni členki. Modalnost je inherentna, tj. določena z besedo samo in vsebovana v pomenu (Schlamberger Brezar, 1999: 105–106).

⁴ Členek in prislov sta besedni vrsti, ki ju jezikoslovna literatura pogosto uvršča v isto skupino (Jakop 2000/01: 306).

⁵ Kadar je obveznost členka enostopenjska, odstranitev členka vpliva le na prekinitev ali pretrganje besedilnega toka oz. besedilnega smisla. Sporočajska oblika povedi ostaja še naprej funkcijsko zmožna prenesti ilokucijsko vrednost, kakršno je imela pred odstranitvijo členka (Smolej 2004b: 142).

Ugotovili smo, da se slovarji prekrivajo pri predlogih za prevajanje členka *baje* v angleščino. Ustreznici *is said* in *supposedly* se pojavita v vseh treh slovarjih, strukture *they say* pa v slovarju Daše Komac ni najti. V nadaljevanju pa si bomo ogledali, kaj bo pokazala analiza dejanskih prevodov iz literature.

4 Primeri iz literature

Spodaj navedeni primeri so pridobljeni z iskanjem pojavitev členka *baje* v slovenskih romanih, nato pa sem v njihovih angleških prevodih poiskala prevodne ustreznice. Nekaj gradiva je bilo pregledano ročno, drugo pa s pomočjo korpusa Nova beseda. Pri analizi sem se osredotočila na angleške strukture, s katerimi so prevajalci v angleščino prevedli členek *baje*. V nadaljevanju sem primerjala še pogostnost njihove uporabe v izbranih primerih, s čimer sem lažje ugotovila dejanske prevodne ustreznice členka *baje*.

V nadaljevanju sledijo primeri, ki ilustrirajo angleške prevodne ustreznice členka *baje* v izbranih literarnih besedilih.

1. "*Baje* je tam mahal z mašinc in potem zbežal /.../" (Partljič 1978: 47)

"He seems to have wavered up there with his machine gun and then run off /.../" (Partljič 1981: 9)

2. "*Baje* tudi ptički pojo tam doli." (Levstik 1974: 97)

"Birds sang down there, too, 'twas said." (Levstik 1931: 152)

3. "Lahov je v sobi večina, kakor v baraki in taboru sploh: težakov, delavcev, trgovcev, uradnikov, učiteljev, sodnikov, zdravnikov in odvetnikov; tudi slavni zločinci so vmes, in eden je *baje* lastnik javne hiše." (Levstik 1974: 101)

"Most of the inmates of the hut, and indeed of the whole camp, were Italians – dockers, navvies, merchants, clerks, schoolmasters, judges, medical men, and lawyers, with a sprinkling of notorious criminals, and one said to be the owner of a brothel." (Levstik 1931: 160)

4. "Skoraj trideset let je služil za hlapca pri skopem kmetu, kjer so *baje* jedli samo repo in krompir." (Kosmač 1970: 254)

"He had worked nearly thirty years as a hired man on the farm of a miserly peasant where they were said to eat only turnips and potatoes." (Kosmač 1979: 33)

5. "Preveč jih je. *Baje* jih kar sežigajo v pečeh. Tako divje je zaoralo v meni, da sem zrasla nadenj /.../" (Kosmač 1996: 10)

"/.../ In fact I'm told they never bury them at all. Too many of'em. I'm told they just burn'em up in ovens. I felt so wild with rage that I was more than a match for him." (Kosmač 1988: 11)

6. "Samo z globokim očitkom v kalnih očeh je pogledal deda, se sesedel in se nato skoraj spustil v jok: začel je preklinjati svojega očeta, ki ga je "po

nemarnem" spočel, uro svojega rojstva in nekega "prekletega Krčmančka", ki ga je *baje* zmotil, da je šel v žandarski poklic." (Kosmač 1996: 103)

"He only looked at grandfather with profound reproach in his watery eyes, collapsed and then almost burst into tears. He cursed his father, who had begot him "by accident", the hour of his birth, and a certain "damned publican" who, *it seemed*, had overpersuaded him to join the constabulary." (Kosmač 1988: 84)

7. "Župnik je *baje* rekel, da se v njenem glasu vlačí nekaj pregrešnega," je povedala teta." (Kosmač 1996: 175)

"*They say* the vicar said there was a sinful note in her voice," said Auntie." (Kosmač 1988: 147)

8. "Takih smrti je bilo *baje* precej, kakor so pripovedovali partizani; in skoraj zmeraj samo s tistimi angleškimi brzostrelkami." (Kosmač 1996: 196)

"There were several fatal accidents, *as the partisans told me*, and almost always due to those English Sten guns." (Kosmač 1988: 164)

9. "Včasih je karniški svet segal *baje* celo do vrha Obirja; ta svet jim je zaradi nekih zadev vzela gosposka." (Prežihov 1983: 30)

"*They say that* in the past, the property of Karnice reached right up to the top of the Obir; however, that part was taken away from them by the authorities for one reason or another." (Prežihov Voranc 1983: 31)

10. "Po tej sodbi, ki je bila zadnja v dobliveški graščini, pa ljudje še dolgo niso mogli pozabiti, kako so se gospoda zagledali v prelesto Metino telo; nikdar *baje* še niso videli tako lepo izoblikovanih nog, tako bele kože in tako zapeljivega čara." (Prežihov Voranc 1983: 64)

"After this flogging, which was the last one in the castle of Dobrlaves, the people could not forget for a long time how those fine gentlemen stared at Meta's lovely body; *they say* that the gentlemen had never before seen such beautifully shaped legs, such white skin and such appeal and charm." (Prežihov Voranc 1983: 65)

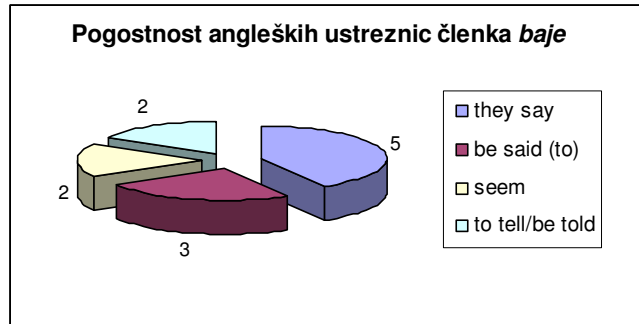
11. in 12. "Ko pa je Ožbej prišel, je bil Karničnik že na pol nezavesten. Čisto rahlo je *baje* še šepetal: 'Ožbej, vzemi jo ...' Potem je umiral pol ure, nato je *baje* spet zašepetal: Ožbej ..." (Prežihov Voranc 1983: 102)

"But when Ožbej arrived, he was already only semi-conscious. *They say* he kept murmuring very softly: 'Ožbej, marry her ...' After that he was in a coma for a half hour, and then *they say* he murmured again: 'Ožbej, ...'" (Prežihov Voranc 1983: 103)

5 Analiza primerov

Zgoraj navedene angleške strukture, s katerimi so prevajalci prevedli členek *baje*, sem grupirala in naredila analizo pogostnosti njihovih pojavitev, ki je prikazana na grafikonu 1.

Iz primerov je razvidno, da so angleški prevajalci iz slovenskih literarnih besedil členek *baje* prevedli s strukturami *seem (to)*; *be said (to)*; *they say*; *to tell sbd.* ali *be told sth.* V slovensko-angleških slovarjih smo dobili predloge le za prve tri primere, medtem ko

Grafikon 1: Pogostnost angleških ustrezníc iz primerov

ustreznice *seem to*, *to tell* ali *be told* niso omenjene. Morda je razlog v tem, da struktura *seem to* ni popolni ekvivalent členku *baje*, saj bi jo pri prevajanju nazaj v slovenščino po vsej verjetnosti prevedli *z je bilo videti oz. zdelo se je* ipd. Podobno je s strukturo *to tell oz. be told*, ki bi jo namesto *z baje* raje prevedli z osebkom (nekdo je povedal nekaj) ali s splošnim vršilec dejanja (povedali/sporočili so). Iz grafikona je razvidno, da se omenjeni strukturi v mojih primerih pojavita le dvakrat.

6 Sklep

Na osnovi opravljene analize lahko sklenem, da sta strukturi *they say* in *be said (to)* angleški pomenski in strukturni ustreznici slovenskemu členku *baje*, saj se v izbranem korpusu besedil največkrat pojavita. Za oblikovanje trdnjših ugotovitev v zvezi s prevajanjem členka *baje* v angleščino bi bilo potrebno ta korpus povečati. Zanimivo bi bilo raziskati tudi, katere angleške strukture so prevajalci v slovenščino prevedli *z baje* in ugotovitve primerjati z rezultati zgornje analize. S tem bi pridobili podatke, ki bi omogočili oprijemljivejše sklepe o prevodnih ustrezníc členka *baje* v angleški literaturi.

7 Viri

Kosmač, Ciril, 1970: *Izbrano delo 1: Smrt nedolžnega velikana*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Kosmač, Ciril, prev. Margaret Davis, 1979: *Death of an Innocent Giant*. V: *Le livre slovène* (annee XVII, No.1/2). Ljubljana: L'Association des écrivains. 6–27.
- Kosmač, Ciril, 1996: *Pomladni dan*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kosmač, Ciril, prev. Fanny Susan Copeland, 1988: *A Day in Spring*. Ljubljana: Mladinska knjiga International: Društvo slovenskih pisateljev.
- Levstik, Vladimir, 1974: *Gadje gnezdo*. Maribor: Obzorja.
- Levstik, Vladimir, prev. Fanny Susan Copeland, 1931: *An Adder's Nest*. London: John Rodker.
- Partljič, Tone, 1978: *Ščuke pa ni, ščuke pa ne*. Maribor: Obzorja.
- Partljič, Tone, prev. Anne Čeh, 1981: *There Aren't Any Pike*. V: *Le livre slovène* (annee XIX, No. 1). Ljubljana: L'Association des écrivains. 6–10.
- Prežihov, Voranc, prev. Irma Marinčič Ožbalt, 1983: *The Self-Sown: bilingual edition of a Slovene classic*. New Orleans: Prometej.

8 Literatura

- Grad, Anton, in Henry Leeming, 1997: *Slovensko-angleški slovar*. Ljubljana : Državna založba Slovenije.
- Jakop, Nataša, 2000/2001: Funkcijska delitev členkov. V: *Jezik in slovstvo* (let. 46, št. 7–8). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 305–316.
- Komac, Daša, 2001: *Splošni angleško-slovenski in slovensko-angleški moderni slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kotnik, Janko, 1982: *Slovensko-angleški slovar*. Ljubljana : Državna založba Slovenije.
- Schlamberger Brezar, Mojca, 1999: Vpliv pragmatičnega jezikoslovja na raziskave slovenskega jezika: Primer členkov. V: Zoltan, Jan (ur.): *Zbornik slavističnega društva Slovenije 10*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 100–111.
- Smolej, Mojca, 2004a: Členki kot besedilni povezovalci. V: *Jezik in slovstvo* (let. 49, št. 5). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 45–57.
- Smolej, Mojca, 2004b: Obvezni in neobvezni členki. V *Slavistična revija* (let. 52, št. 2). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 141–155.

Teorija relativnosti – stavkov

Restriktivni in nerestriktivni relativni stavki v angleščini in slovenščini ter težave pri prevajanju

Matevž Kersnik

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 4, 1000 Ljubljana
m.kersnik@gmail.com

Članek se osredotoča na problematiko restriktivnih in nerestriktivnih relativnih stavkov v slovenščini in angleščini. Na podlagi jezikovnih priročnikov v obeh jezikih opisuje njihove pomenske značilnosti in status v slovničnih opisih in predpisih, obenem pa predlaga rešitve, s katerimi se izognemo dvoumnosti, ki lahko nastane pri prevajanju tovrstnih stavkov iz angleščine v slovenščino.

The article addresses the issue of restrictive and non-restrictive relative clauses in Slovene and English. Based on grammar books of both languages, the article describes the semantics of these clauses and their status within grammatical description and prescription. The article also proposes potential solutions for avoiding the semantic ambiguity which may occur in translation of relative clauses from English into Slovene.

Zaradi prostorskih omejitev članek ne obravnava vseh tipov relativnih stavkov, temveč se osredotoča le na tiste, ki opravljajo funkcijo desnega prilastka, tj. na oziralne prilastkove odvisnike.

1 Uvod

Pri prevajanju angleških restriktivnih oz. nerestriktivnih relativnih stavkov¹ v slovenščino lahko pride do pomenske dvoumnosti. Omenjena tipa relativnih stavkov se v angleščini namreč razlikujeta tako na pomenski kot izrazni ravni, medtem ko je v slovenščini ločnica med tema vrstama relativnih stavkov precej bolj nejasna. To nejasnost povzroča predvsem zapis, ki (v nasprotju z angleškim) ne razločuje med obema tipoma stavkov. Toda to, kot bomo videli v nadaljevanju, ni edini razlog za neločevalnost med omejevalnimi in neomejevalnimi oziralnimi stavki v slovenščini; pomemben dejavnik je tudi preskriptivni odnos nekaterih jezikoslovcev.

Članek je v veliki meri zasnovan teoretično, saj temelji na obravnavi naslovne problematike v angleških in slovenskih jezikovnih priročnikih, na podlagi kontrastivne analize pa podaja tudi možne rešitve, s katerimi si lahko pomagamo pri prevajanju restriktivnih in nerestriktivnih relativnih stavkov.

¹ Ker članek temelji na primerjavi angleščine in slovenščine, zaradi boljše preglednosti uporabljam mednarodno poimenovanje tovrstnih stavkov, ki izhaja iz angleščine (ang. *restrictive* oz. *non-restrictive relative clauses*); s poslovenjenim izrazjem te stavke imenujemo "omejevalni" oz. "neomejevalni oziralni stavki" (prim. Cazinkić 1999: 9).

2 Opredelitev relativnih stavkov

Tako v slovenščini kot angleščini relativne stavke prištevamo k podredno zloženim stavkom, ki jih uvajajo relativni (oziralni) zaimki in ki v povedi opravljajo različne stavčnoočlenske funkcije. Glede na te funkcije angleški jezikovni priročniki razlikujejo med dvema skupinama² relativnih stavkov, in sicer med samostalniškimi (ang. *nominal*) in pridevniškimi (ang. *adjectival*) relativnimi stavki (Blaganje in Konte 2005: 506–508; Leech in Svartvik 1993: 250; Quirk in drugi 1972: 737–739). V tem članku nas

² Nekatere slovnice (prim. Blaganje in Konte 2005: 145–146) obravnavajo tudi nerelativne pridevniške stavke (ang. *non-relative adjectival clauses*), npr. *The day when he passed his finals was a red-letter day in his life*. Ker pa je takšne stavke mogoče pretvoriti v relativne (*The day on which he passed his finals was a red-letter day in his life*), jih večina slovnice ne obravnava ločeno. Pri tovrstnih stavkih gre za rabo oziralnih prislovov (ang. *relative adverbs*), npr. *when*, *where* in *why* (Blaganje in Konte 2005: 148). Tako kot Toporišič (1976: 367) tudi nekatere angleške slovnice (prim. Quirk in drugi 1972: 863–864) v takem primeru govorijo o "oziralnih prislovnih zaimkih".

zanimajo samo pridevniški relativni stavki, saj se le pri tem tipu stavkov pojavlja razločevanje med restriktivnostjo in nerestriktivnostjo, s tem pa tudi težave pri prevajanju.

V *Slovenski slovnici* (Toporišič 1976) delitev na pridevniške in samostalniške relativne stavke sicer ni eksplicitno izražena, vendar jo lahko razberemo iz splošne delitve odvisnih stavkov. Stavki, ki jih uvajajo relativni zaimki, namreč nastopajo v vseh treh skupinah odvisnikov: med vsebinskimi, oziralnimi in prislovnimi odvisniki (Toporišič 1976: 508–511). Pri tem lahko tiste oziralne stavke, ki sodijo v skupino vsebinskih odvisnikov (npr. osebkovega, povedkovega in predmetnega odvisnika), označimo za ustreznico angleških samostalniških relativnih stavkov, oziralne odvisnike (predvsem oziralni prilastkov odvisnik, ki ga ne uvajajo oziralni prislovni zaimki) pa za ustreznico pridevniških relativnih stavkov. Tretji tip oziranih odvisnikov v slovenščini, tj. oziralne prislovne odvisnike, lahko označimo za ustreznico angleških stavkov, ki jih nekatere slovnice imenujejo nerelativni pridevniški stavki (gl. opombo 2).

2.1 Pridevniški relativni stavki v angleščini in oziralni prilastkovi odvisniki v slovenščini

Glede na Leecha in Svartvika (1993: 285) je glavna funkcija relativnih stavkov funkcija desnega prilastka (ang. *postmodifier*) v samostalniški frazi, pri čemer se relativni stavek nanaša na jedno samostalniške fraze. Ta samostalniško tako v angleščini kot slovenščini imenujemo *antecedent* (seveda z razliko v izgovorjavi), vendar se v slovenščini pogosto uporablja tudi izraz "odnosnica" (prim. Toporišič 1992: 157; Gorjanc 1998: 369; Cazinkić 1999: 5). Relativni stavek stoji neposredno za svojo odnosnico in ji prinaša dodatno informacijo (Leech 1991: 410; Toporišič 1992: 171), kar je razvidno iz naslednjih primerov³:

[1a] *A student who can speak two or three languages* can work as a tourist guide. (Blaganje in Konte 2005: 146)

[1b] He got lost on *Snowdon, which was enveloped in fog*. (Quirk in drugi 1972: 871)

Prevod primera [1a] v slovenščino bi se lahko glasil:

[2a] *Študent ali študentka, ki govori dva ali tri jezike*, se lahko zaposli kot turistični vodnik ali vodnica,
prevod primera [1b] pa takole:

³ S poševnim tiskom so označene odnosnice oz. antecedenti, s krepkim pa podredni stavki, ki se na to odnosnico nanašajo.

[2b] Izgubil se je na *Snowdonu, ki je bil zavit v meglo*.

Iz prevodov [2a] in [2b] je razvidno, da smo podredna stavka prevedli s prilastkovim odvisnikom, torej stavkom v vlogi prilastka⁴ (Toporišič 1992: 222).

2.1.1 Restriktivni relativni stavki

Primer restriktivnega relativnega stavka⁵ je primer [1a] zgoraj. Iz zapisa povedi je razvidno, da tovrstni stavki v angleščini niso formalno zamejeni z rabo vejice, od nerestriktivnih stavkov pa se razlikujejo tudi v govoru, saj jih izgovarjamo brez premora in s padajočo intonacijo (Blaganje in Konte 2005: 146).

Pomenska značilnost restriktivnih relativnih stavkov je, da omejujejo število zunajjezikovnih referentov, ki jih poimenuje odnosnica (Cazinkić 1999: 8). V [1a] relativni stavek zožuje množico možnih referentov, in sicer z vseh študentov, ki jih poimenuje odnosnica *students*, na tiste študente, ki govorijo enega ali dva jezika. Restriktivni relativni stavki torej prinašajo ključno informacijo (Leech 1991: 412), saj odnosnica ni natančno definirana oz. je zelo splošna. Če v [1a] izpustimo relativni stavek, dobimo poved *A student can work as a tourist guide*, ki je slovnično sicer popolnoma pravilna, pomensko pa dokaj izpraznjena (Blaganje in Konte 2005: 146). To lahko trdimo tudi za slovenski prevod [2a]. Da restriktivni stavki odnosnico dopolnjujejo z bistveno informacijo, je razvidno tudi iz njihove obvezne vsebovanosti v odgovoru na vprašanje s *kateri*, npr. *Kateri študenti se lahko zaposlijo kot turistični vodniki? Tisti, ki govorijo dva ali tri jezike*.

2.1.2 Nerestriktivni relativni stavki

Za razliko od restriktivnih so nerestriktivni relativni stavki zamejeni z rabo vejice (Blaganje in Konte 2005: 149; Quirk in drugi 1972: 1064), v govoru pa s premorom (Leech in Svartvik 1993: 62).

Primer tovrstnega stavka je [1b], iz katerega je razvidno, da podredni stavek sicer prinaša dodatno informacijo o odnosnici, vendar ta informacija ni ključna in odnosnice podrobneje ne definira. V primeru [1b] je odnosnica lastno ime, zato ima samo

⁴ Cazinkić (1999: 1) opozarja, da "poved s stavčnim prilastkom ni prava podredno zložena poved", saj v njej odvisni stavek kot prilastek nima vloge samostojnega stavčnega člena, temveč je najprej podreden stavčnemu členu, ki ga opravlja njegova odnosnica, šele nato pa glavnemu stavku.

⁵ Nekatere angleške slovnice namesto pridevniške oznake *restrictive* uporabljajo pridevnik *limiting* (Blaganje in Konte 2005: 146) oz. *defining* (Leech 1991: 412).

eno⁶ možno referenco in je relativni stavek ne more dodatno omejiti (prim. Cazinkić 1999: 12–13). Pri povedih z nerestriktivnim relativnim stavkom pa se odnosnica lahko zunajbesedilno nanaša tudi na določeno skupino kot celoto, in ne zgolj na eno točno določeno referenco, npr. v *Government officials, who are the main target of criticism, have not yet issued a common reply.*⁷ V tem primeru se odnosnica nanaša na vladne uslužbenke kot enovito celoto, relativni stavek pa ima podobno vlogo kot pristavek (prim. op. 8 v Gorjanc 1998: 369).

Tako v angleščini kot v slovenščini je lahko pomen nerestriktivnega relativnega stavka enak vezalnemu priredju (Leech in Svartvik 1993: 387 za angleščino; Sovre 1965: 128 in Toporišič 1976: 517 za slovenščino), npr. v povedi

[1c] Then he met *Mary, who invited him to a party*,

ki je pomensko identična priredno zloženi povedi

[1d] Then he met *Mary and she invited him to a party*⁸ (Leech in Svartvik 1993: 288).

Kot bomo videli v nadaljevanju, se med slovenskimi jezikoslovci pojavlja odklonilen odnos do tovrstnih stavkov, ki da so "n/apačni, ali pa vsaj stilno drugačni" (Toporišič 1976: 517).

3 Zavračanje slovenskih relativnih stavkov s priredno vrednostjo

Eden izmed najbolj zavzetih nasprotnikov rabe tovrstnih stavkov je Anton Sovre, ki jih med drugim označi za "pokvečene neboljence" (1939: 88), njihovo rabo za "slogovno razvado" (1965:⁹ 125), avtorja nekega tovrstnega stavka pa za "hlamudravca" (1965: 128). Kot primer "ponarejenega, nepravlega in torej napačnega" relativnega stavka navaja Sovre naslednji stavek (1965: 127–128):

[2c] Za njima je prihitel miličnik, *ki ju je vprašal*, kaj nosita v aktovkah.¹⁰

Po Sovretovem mnenju bi morali v taki povedi obvezno uporabiti priredje:

[2d] Za njima je prihitel miličnik *in ju vprašal*, kaj nosita v aktovkah.

Zdi se, da Sovre relativne stavke pojmuje izključno restriktivno, saj kot razlago primera [2c] navaja poved

[2e] Prihitel je isti miličnik, ki ju je bil **že prej** ta dan ustavil (1965: 127), s tem pa odnosnico *miličnik* natančno definira oz. omeji.

Če v angleških jezikovnih opisih ne najdemo odklonilnega odnosa do takih stavkov (prim. [1c] zgoraj), pa bi Sovre prevod povedi [1c] (gl. op. 8) gotovo označil kot nepravilno rabo relativnega stavka. Sovretov odklonilni odnos do tovrstnih relativnih stavkov verjetno izhaja iz možne dvoumnosti teh stavkov, ki je posledica potencialno nejasnega časovnega zaporedja dejanj v glavnem in odvisnem stavku in je povezana z zaznamovano rabo slovenskega predpreteklika. Poved

[2f] Potem je srečal *Mary, ki ga je povabila na zabavo*

namreč lahko razumemo kot vezalno priredje (gl. prevod primera [1d] v op. 8), relativni stavek v njej pa kot nerestriktivni stavek, saj odnosnice *Mary* ne omejuje; lahko pa jo razumemo tudi kot podredje z restriktivnim relativnim stavkom, v smislu

[2g] Potem je srečal (tisto) *Mary, ki ga je (bila) nekoč prej povabila na zabavo*.¹¹

Iz [2g] lahko vidimo, da s kazalnim zaimkom *tisti* ter z uporabo predpreteklika ali prislovnega določila časa dvoumnost povedi [2f] preprečimo. V angleščini primer [1c] ni problematičen, saj povedi ne moremo razumeti drugače kot priredno; če bi želeli izraziti pomen povedi [2g], bi popolnoma nezaznamovano uporabili predpreteklik (s pomožnim glagolom *have*) in restriktivni relativni stavek:

[1e] Then he met *Mary who had invited him to a party*.

⁶ Izjema so lastna imena z več referencami (predvsem osebna lastna imena), pri katerih so možni tudi restriktivni relativni stavki, npr. *I was called by Anna who works at the post office oz. Poklicala me je tista Anna, ki dela na pošti*.

⁷ Slo. *Vladni uslužbenci, ki so glavna tarča kritik, še vedno niso podali javnega odgovora*.

⁸ Prevod primera [1c] bi se lahko glasil: *Potem je srečal Mary, ki ga je povabila na zabavo*, prevod [1d] pa *Potem je srečal Mary in povabila ga je na zabavo*.

⁹ O njegovem pristopu veliko pove že naslov članka, tj.

Nepravilni relativniki.

¹⁰ Zanimivo je, da Toporišič nima le podobnega odnosa do "prilastkovih odvisnikov namesto neodvisnega stavka" kot Sovre, temveč kot primer navaja tudi skoraj identično poved: *Za njima je prihitel stražnik, ki ju je vprašal, kaj nosita*. (Toporišič 1976: 517)

¹¹ Tako bi jo glede na [2e] razumel tudi Sovre, kar lahko trdimo tudi za poved v opombi 7 zgoraj; zdi se, da gre pri Sovretu za kategorično zavračanje nerestriktivnih relativnih stavkov.

4 Prevajanje restriktivnih in nerestriktivnih relativnih stavkov iz angleščine v slovenščino

S primerom [2g] smo že nakazali, kako se lahko v slovenščini izognemo dvomnosti o tem, ali je določen relativni stavek restriktiven ali nerestriktiven, v nadaljevanju pa bomo skušali navesti še nekaj potencialnih rešitev.

Kot primera vzemimo naslednji angleški povedi (Leech in Svartvik 1993: 62):

[1f] *Children who learn easily* should start school as early as possible in

[1g] *Children, who learn easily,* should start school as early as possible.

Vidimo lahko, da se [1f] in [1g] formalno razlikujeta le v rabi vejice, ki pa je ključna za nedvoumno razumevanje obeh povedi: relativni stavek v [1f] je tako restriktiven, relativni stavek v [1g] pa nerestriktiven. Pri prevodu tovrstnih povedi v slovenščino moramo upoštevati, da slovenščina formalnega ločevanja med restriktivnimi in nerestriktivnimi stavki ne pozna. Tako primer [1f] kot [1g] bi lahko prevedli kot

[2h] Otroci, ki se hitro učijo, bi morali čim prej začeti hoditi v šolo.

V [2h] ni jasno, ali bi morali čim prej v šolo vsi otroci ali le tisti, ki se hitro učijo; jasno ni torej, ali je relativni prilastkov odvisnik restriktiven ali nerestriktiven. Da bi se izognili takšni dvomnosti, lahko uporabimo različna sredstva. Pri prevajanju restriktivnih stavkov lahko pred odnosnico uporabimo kazalni zaimsek *tisti*, s katerim nakažemo, da poved velja samo za tiste referente odnosnice, ki jih dovoljuje relativni stavek.¹² Poved [1f], v kateri je relativni stavek restriktiven, lahko torej prevedemo kot

[2i] **Tisti** otroci, ki se hitro učijo, bi morali čimprej začeti hoditi v šolo.

Pri prevajanju povedi [1g] lahko nerestriktivnost relativnega stavka nedvoumno izrazimo takole:

[2j] Otroci, ki se **vsí** hitro učijo, bi morali čimprej začeti hoditi v šolo¹³ (gl. tudi Cazinkić 1999: 12).

O tem, ali določen relativni stavek razumemo kot restriktiven ali nerestriktiven, pa igrata pomembno vlogo tudi sobesedilo in naslovnikovo vedenje o

zunajjezikovni resničnosti (Cazinkić 1999: 12). Kako na razumevanje relativnih stavkov vpliva naslovnikovo vedenje, prikazujeta naslednja primera (Cazinkić 1999: 10):

[2k] Sir, ki je mehak, se lahko maže.

[2l] Sir, ki je mlečni izdelek, je zdrav.

V [2k] relativni stavek razumemo restriktivno, saj iz izkušnje vemo, da vseh vrst sira ni mogoče mazati. Tudi v tem primeru relativni stavek implicira vzročnost: *Če je sir mehak, se lahko maže*.¹⁴

Ker iz izkušnje vemo, da je (skoraj) vsak sir mlečni izdelek, relativni stavek v [2l] razumemo nerestriktivno. Iz povedi je razvidna prirednost: *Sir je mlečni izdelek in je zdrav*.

Razumevanje relativnih stavkov na podlagi zunajjezikovnega vedenja pa lahko pri prevajanju (vsaj teoretično) privede tudi do težav, ki so posledica razlik med izhodiščno in ciljno kulturo. V angleški povedi *His wife who likes to knit will also be present at the reception*¹⁵ se raba restriktivnega relativnega stavka z vidika naše kulture zdi neustrezna, česar pa ne bi mogli reči za poligamne skupnosti. Čeprav so restriktivni in nerestriktivni relativni stavki v prvi vrsti domena slovnice, jih lahko torej prištejemo k tistim vidikom prevajanja, ki presegajo jezikovne okvire.

5 Literatura

- Blaganje, Dana, in Ivan Konte, 2005: *Modern English Grammar*. Ljubljana: DZS.
- Cazinkić, Robert, 1999: Oziralni prilastkovi odvisniki s *ki* in *kateri*. Diplomsko delo. Filozofska Fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Gorjanc, Vojko, 1998: Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega jezika. *Slavistična revija* 4. 367–388.
- Leech, Geoffrey, in Jan Svartvik, 1993: *A Communicative Grammar of English*. Singapore: Longman Singapore Publishers.
- Leech, Geoffrey, 1991: *An A–Z of English Grammar and Usage*. Hong Kong: Thomas Nelson and sons.
- Quirk, R., S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik, 1972: *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.
- Quirk, Randolph, in Sidney Greenbaum, 1974: *A University Grammar of English*. London: Longman Group Limited.
- Sovre, Anton, 1939: Oziralni odvisnik – sintaktični omnibus. V: *Slovenski jezik III/1-2*. 88–102.

¹² Kazalni zaimsek *tisti* v takšni funkciji opravlja podobno nalogo kot angleški določni člen *the*, zato ga nekateri označujejo za "slovenski določni člen" (Cazinkić 1999: 14, 17).

¹³ Pri tem relativni stavek izraža kategorijo vzročnosti, saj implicira naslednji pomen: *Ker se (vsi) otroci hitro učijo, bi morali čimprej v šolo*. O impliciranih pomenih relativnih stavkov v slovenščini piše tudi Cazinkić (1999: 41), o tem pojavu pri angleških relativnih stavkih pa Leech in Svartvik (1993: 387) ter Quirk in Greenbaum (1974: 384).

¹⁴ Prim. opombo 13.

¹⁵ Tudi v slovenskem prevodu bi bil kazalni zaimsek *tisti*, ki nakazuje restriktivnost, z vidika naše kulture odveč: *Na sprejemu bo tudi tista njegova žena, ki rada plete*.

- Sovre, Anton, 1965: Nepravilni relativniki. V:
Vurnik, France (ur.): *Jezikovni pogovori*.
Ljubljana: Cankarjeva založba. 125–132.
- Toporišič, Jože, 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor:
Založba Obzorja.
- Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega
jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Prevajanje poudarjalne povedi (*la phrase emphatique*) v slovenščino*

Dunja Elikan

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
dunja.elikan@gmail.com

Poudarjalna poved v francoščini je struktura, namenjena modifikaciji oz. dodajanju ekspresivnosti diskurzu, in sicer predvsem v govoru. V članku nas bo zanimalo, na kakšne načine in s katerimi jezikovnimi sredstvi se lahko tovrstne povedi prevajajo v slovenščino. Osnovni vir bo Goscinyjeva knjiga *La rentrée du Petit Nicolas* in njen prevod Aleša Bergerja, *Nikec gre spet v šolo*.

Emphatic phrase in French is a structure, used for modifying or adding expressiveness especially to the spoken discourse. The article aims to establish the possible ways of translating such kind of a phrase. Primary source is the book of René Gosciny, *La rentrée du Petit Nicolas* and its translation of Aleš Berger, *Nikec gre spet v šolo*.

1 Uvod

Pri prevajanju se ne soočamo le z iskanjem pomenskih ustreznice v ciljnem jeziku, temveč iščemo tudi slovnične oz. skladenske strategije za ustrežnejši prevod. V članku se bomo ukvarjali s poudarjalno povedjo (*la phrase emphatique*), ki v Slovenski slovnici ni opredeljena, in njenim prevajanjem v slovenščino. Poudarjalna poved v francoščini ima funkcijo poudarjanja določenih delov povedi. Naš osnovni vir bo Goscinyjev *Nikec*, predvsem zaradi zanimive mešanice prvin govorjenega jezika in klasičnega pripovedovanja v literaturi. Značilnosti govorjenega jezika nas pripeljejo do poudarjalne povedi, ki se najpogosteje pojavlja prav v govoru.

Glede na to, da slovenščina za poudarjanje uporablja tudi in predvsem členke, je naša najosnovnejša teza, da se bo poudarjalna poved v Goscinyjevem *Nikcu* večinoma prevajala s členki. Ne smemo pozabiti, da se francoska in slovenska skladnja razlikujeta in zato zahtevata drugačne postopke pri vnašanju poudarka v besedilo.

2 Opredelitev osnovnih pojmov

2.1 Poudarjalna poved

Poudarjalna poved (*la phrase emphatique*) je poved s funkcijo poudarjanja določenih delov povedi. Obstaja v treh oblikah: v prvi obliki igra glavno vlogo govorec, ki določeni del povedi govorno poudari. V članku se bomo ukvarjali predvsem z drugima dvema oblikama poudarjalne povedi, in sicer z dislokacijo povedi (*la dislocation de la phrase*) in

ekstrakcijo enega dela povedi (*l'extraction*) (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 425).¹

2.1.1 Dislokacija ali izpostavljanje

Pri dislokaciji oz. izpostavljanju gre za spremembo položaja nekega elementa v povedi, bodisi na začetek bodisi na konec povedi. Izpostavljeni del je od preostanka ločen z vejico, v govoru pa se poudarek oz. vztrajanje izraža s padajočo intonacijo. Prav tako je element v preostanku povedi ponovno omenjen v obliki osebnega ali kazalnega zaimka. (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 425).

Primeri:

*La fenêtre, il l'a cassé, papa ? j'ai demandé.*²

*Elle est malade, maman ?*³

2.1.2 Ekstrakcija

Ekstrakcija je postopek poudarjanja, pri katerem nastane razcepljena poved (*la phrase clivée*). Nastane tako, da se en element povedi prestavi na začetno pozicijo, dopolnita pa ga še *c'est* in relativni zaimek *qui* ali *que*. Intonacija izrečenega postopno narašča vse do relativnega zaimka in potem spet pade. Takšen postopek se lahko izvrši v primeru trdilnih in vprašalnih povedi, ne pa v primeru velelnika, saj je osebek odsoten. Ekstrahirani del je obkrožen z *c'est* in *qui*, ko gre za ekstrakcijo osebkov. Če je predmet

*Članek je nastal na podlagi diplomske seminarske naloge *Prevajanje poudarjalne povedi (la phrase emphatique) s pomočjo členkov v Goscinyjevem Nikcu v prevodu Aleša Bergerja* pod mentorstvom izr. prof. dr. Mojce Schlamberger Brezar.

¹ Izrazi, kot so ekstrakcija ali dislokacija, so prevedeni francoski izrazi in v slovenščini nimajo natančno definiranih prevodov.

² A ga je razbil, okno, očka? sem vprašal.

³ A je kaj bolna, mami?

poudarka samostalniška beseda v vlogi predmeta, joobdaja *c'est* in *que*. (Riegel, Pellat, Rioul 1994: 431).

Primeri:

*C'est Claire qui aime le chocolat.*⁴

*C'est le livre de Balzac que j'ai commandé.*⁵

2.2 Členek

Členki "določajo odnos do konteksta ali delno spreminjajo pomen povedi. So blizu veznikom, s katerimi jih povezuje njihova odnosna vloga, ali prislovom, s katerimi jih družijo vloga modalizatorjev povedi" (Ferbežar in drugi 2004: 239).

Delijo se na pet skupin, in sicer na modalne členke, poudarne členke, na zaznamovalce tipa povedi, odnosne členke in besedotvorne členke (Ferbežar in drugi 2004: 239).

3 Analiza prevodov

V Sempéjevem Nikcu je poudarjalna poved običajen pojav, saj je na ta način močno izraženo dejstvo, da zgodbe pripoveduje otrok, torej Nikec. Tovrstna poved je predvsem prva govornega jezika, zato lahko rečemo, da je Nikčevo pripovedovanje v resnici posnetek otroškega govora. Tako kot v govoru ločimo načine govorjenja različnih oseb, lahko v literaturi zasledimo značilnosti govora posameznih junakov v zgodbi. Običajno se razkrivajo skozi dialoge, kjer pridejo do izraza njihove lastnosti, od njihove izobraženosti do pripadnosti določeni skupini ljudi. Silva Trdina v knjigi *Besedna umetnost* (1958: 61) dvogovor ali dialog umešča med literarne prvine, saj je dvogovor "način pripovedovanja v obliki pogovora /.../ in v bistvu psihološka analiza". Pri Nikcu pa poleg dialogov prvine govornega jezika vnaša tudi njegova naracija, ki je posnetek govora.

Korpus izbranih primerov je razdeljen na štiri kategorije, in sicer na skupino ekstrakcije, dve skupini dislokacije in eno podvrsto dislokacije.

Ekstrakcija <i>c'est</i> – <i>qui/que</i>	
<i>C'est pourtant toi qui as insisté.</i>	<i>Pa saj si ti vztrajala.</i>
<i>Ce qui est drôlement pratique, pour l'école, ce sont les excuses.</i>	<i>V šoli je najbolj imenitno, kadar imaš opravičilo.</i>
<i>Ce qui est embêtant, c'est que l'excuse doit être signée par votre père.</i>	<i>Nerodno je samo to, da mora očka opravičilo podpisati.</i>
Dislokacija ali izpostavljanje na začetku povedi	
<i>Et puis, on a eu du flan, et ça, c'était drôlement bon.</i>	<i>In potem je bil še puding, in bil je res prima.</i>
<i>Léon, avait expliqué papa, c'est un ami d'enfance.</i>	<i>Pavle, je razložil očka, je prijatelj iz otroških let.</i>
<i>Mon pauvre poussin, tu qui as horreur de ça et qui ne veux jamais en manger à la maison.</i>	<i>Ubožček moj ljubi, saj ga doma sploh ne maraš in nikoli ne ješ.</i>
<i>Papa, il n'avait pas l'air de s'amuser tellement.</i>	<i>Ni bilo videti, da se prehudob zabava.</i>
Dislokacija ali izpostavljanje na koncu povedi	
<i>Nous sommes restés Kous les deux, Clotaire et moi.</i>	<i>Ostala sva sama, Klavdij in jaz.</i>

⁴ Claire ima rada čokolado.

⁵ Naročila sem Balzacovo knjigo.

Prevedla D. Elikan

<i>Elle est malade, maman ?</i>	<i>A je kaj bolna, mami?</i>
<i>Il y a des fois où il est très chouette, le Bouillon.</i>	<i>Včasih je prav prijazen, ta naš Mehur</i>
Dislokacija ali izpostavljanje osebnega zaimka	
<i>Moi, j'ai trouvé cela très rigolo.</i>	<i>Zdelo se mi je zelo smešno.</i>
<i>Eh bien moi, je trouve que c'est dommage de ne plus revoir M. Labière, je le trouvais plutôt chouette.</i>	<i>Meni pa je bilo žal, da ga lep čas ne bi več srečal, gospoda Pivskega, saj se mi je zdel zelo prijeten.</i>

Tabela 1: Analizirani primeri

V nadaljevanju se bomo posvetili analizi izbranih prevodov, in sicer s stališča prevajanja poudarjalne povedi. Osredotočili se bomo na prevajalčevo izbiro jezikovnih sredstev za ohranitev poudarka izvirne povedi.

3.1 Ekstrakcija *c'est qui/que*

V prvem primeru lahko opazujemo, kako je poudarek povzet s pomočjo odnosnega člena *saj* (Ferbežar in drugi 2004: 240). Protivni veznik *pa* vnaša protivnost, torej nasprotje tistemu, kar je bilo povedano že prej. *Saj* na drugi strani izraža nekakšen konsenz govorcev v dani situaciji in je v tem primeru rabljen členkovno v zvezi s *pa* (Schlamberger Brezar 2000: 89).

C'est pourtant toi qui as insisté. *Pa saj si ti vztrajala.*

V naslednjem primeru se prevajalec ni odločil za nobeno sredstvo poudarka, zato je nastala izguba ekspresivnosti.

Ce qui est drôlement pratique, pour l'école, ce sont les excuses. *V šoli je najbolj imenitno, kadar imaš opravičilo.*

Zadnji primer iz skupine ekstrakcije je poudarek ohranjen z odnosnim členkom *samo* (Ferbežar in drugi 2004: 240).

Ce qui est embêtant, c'est que l'excuse doit être signée par votre père.
Nerodno je samo to, da mora očka opravičilo podpisati.

3.2 Dislokacija ali izpostavljanje na začetku povedi

Tovrstna poudarjalna poved se v slovenščino lahko prevaja na več načinov. V članku si bomo ogledali le dva.

Prva poved iz te skupine je prevedena s poudarnim členkom *še* (Ferbežar in drugi 2004: 239) ter s še enim poudarnim členkom *res* (Ferbežar in drugi 2004: 239). N. Jakop v članku *Funkcijska delitev členkov: značilnosti naklonskih členkov* (Jakop 2000/2001) omenja poudarne členke kot tiste, ki v stavke vnašajo "skladenjsko okrepljenost" v nasprotju s stavki, ki nimajo poudarnega člena. Pomenski odtenek se ujema z izvirnikom tudi zato, ker se je prevajalec odločil za stavo vejice namesto oziralnega zaimka *ki* in nato dodal še en veznik *in*. Tako mu je uspelo vnesti občutek naštevanja oz. kopičenja.

Et puis, on a eu du flan, et ça, c'était drôlement bon. *In potem je bil še puding, in bil je res prima.*

V drugem primeru tega sklopa lahko opazujemo, kako se je prevajalec odločil za vrinjeni stavek v obliki spremnega stavka, to pa vpliva na poudarek osebnega imena z intonacijo.

Léon, avait expliqué papa, c'est un ami d'enfance. *Pavle, je razložil očka, je prijatelj iz otroških let.*

V tretjem primeru te skupine svojo vlogo odigrata sklepalni veznik *saj* in poudarni členek *sploh* (Ferbežar in drugi 2004: 239). *Saj* implicira, da je mnenje govorcev v dani situaciji deljeno. Ena od definicij tega veznika v SSKJ pravi, da ga lahko uporabimo za "izražanje nasprotja s prej povedanim". V našem primeru ima kombinacija *saj* in *sploh* funkcijo poudarjanja, ki okrepi idejo nasprotovanja tistemu, kar je bilo povedano prej.

*Mon pauvre poussin, tu Ubožček moj ljubi, saj
qui as horreur de ça et ga doma sploh ne
qui ne veux jamais en maraš in nikoli ne ješ.
manger à la maison.*

V zadnji povedi se prevajalec ni posluževal sredstev za poudarjanje in tako povzročil manjšo izgubo ekspresivnosti.

*Papa, il n'avait pas Ni bilo videti, da se
l'air de s'amuser prehudo zabava.
tellement.*

3.3 Dislokacija ali izpostavljanje na koncu povedi

Pri tej vrsti poudarjanja lahko zasledimo vzorec pri prevajanju v slovenščino, saj se je tukaj prevajalec odločal za zelo podobne strukture. Elementi, ki so bili dislocirani že v izvirniku, zavzemajo drugačen položaj tudi v slovenščini, torej so nekako izločeni oz. oddaljeni od povedi – spet značilnost govornega diskurza.

Prvi primer nakazuje, da je lahko struktura v obeh jezikih podobna in neobičajna za pisni jezik, ker je prvina govora, in ima v obeh jezikih zelo podoben učinek, torej poudarek.

Gre za pristavek oz. pristavčno besedno zvezo (Toporišič 2000: 600), za katero je značilna možnost pretvorbe v zvezo osebkov in povedka. V našem primeru bi jo lahko pretvorili v *S Klavdijem sva ostala sama*, vendar pa bi tako ostala nepoudarjena.

*Nous sommes restés tous Ostala sva sama,
les deux, Clotaire et Klavdij in jaz.
moi.*

Naslednji primer nakaže problem dvoumnosti, saj se v slovenščini pojavi težava z intonacijo, ki bi bila v tem primeru padajoča, s tem pa bi referenca padla na nekoga drugega, in ne na mamo. Členek *a* igra vlogo zaznamovalca tipa povedi.

Elle est malade, maman ? A je kaj bolna, mami?

Kazalni zaimek *ta* v naslednjem primeru prenese poudarek na dislocirani del iz francoskega izvirnika. Poleg tega ima svojo funkcijo tudi stava vejice, ki v

prevodu na nek način izolira tisto, kar naj bi bilo poudarjeno. Za piko na *i* je prevajalec dodal še svojilni zaimek *naš*.

*Il y a des fois où il est Včasih je prav prijazen,
très chouette, le ta naš Mehur
Bouillon.*

3.4 Dislokacija ali izpostavljanje osebnega zaimka

Tukaj se slovenski prevodi v veliki meri ne izkažejo kot poudarjeni, temveč kot čisto običajni z osebnim zaimkom v naglasni ali naslonski obliki – *meni/mi*. Na tem mestu bi za doseganje poudarjenosti prišli prav ravno členki kot na primer *pa* v kombinaciji z osebnim zaimkom v dajalniku.

*Moi, j'ai trouvé cela Zdelo se mi je zelo
très rigolo. smešno.*

Meni pa se je zdelo zelo smešno.

Prej omenjeno strategijo poudarjanja s pomočjo členka je prevajalec uporabil v naslednjem primeru, poleg tega je poved dodatno okrepil z odnosnim členkom *saj* (Ferbežar in drugi 2004: 240) in v vrinjeni stavek postavil lastno ime, ki je spet poudarjeno, vendar s padajočo intonacijo.

*Eh bien moi, je trouve Meni pa je bilo žal, da
que c'est dommage de ga lep čas ne bi več
ne plus revoir M. srečal, gospoda
Labière, je le trouvais Pivskega, saj se mi je
plutôt chouette. zdel zelo prijeten.*

4 Sklep

Analiza izbranih primerov je pokazala, da slovenščina pozna precej različnih strategij oz. funkcijskih ustreznice, ki imajo podobno funkcijo kot poudarjalna poved v francoščini. Strategije, ki so bile uporabljene pri prevajanju, so: členki, vrinjene pojasnjevalne zveze, kot sta *se pravi* in *je razložil očka*, drugačna stava vejice, ki loči poudarjeno enoto od preostanka povedi, in kazalni zaimki. Tukaj nismo predstavili primera, ko se poudarek ohrani z vezniki in pa s kombinacijami naštetih strategij (na primer prislov + členek – to + zares). Vedno pa obstaja

možnost prevoda brez ohranjenega poudarka, s tem pa knjiga na žalost izgublja ekspresivnost.

5 Viri

Sempé, Jean-Jacques, in Goscinny René, 2008: *La rentrée du Petit Nicolas (Les histoires inédites)*. Paris: Éditions Gallimard Jeunesse.

Sempé, Jean-Jacques, in Goscinny René, prev. Aleš Berger, 2006: *Nikec gre spet v šolo*. Radovljica: Didakta.

Sempé, Jean-Jacques, in Goscinny René, 1960: *Le petit Nicolas*. Éditions Denoël, 1960.

6 Literatura

Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Riegel, Martin, J.-C. Pellat, R. Rioul, 1994: *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presses Universitaires de France.

Elikan, Dunja, 2009: *Prevajanje poudarjalne povedi (la phrase emphatique) s pomočjo členkov v Goscinnyjevem Nikcu v prevodu Aleša Bergerja*. Diplomsko seminarska naloga na Oddelku za prevajalstvo FF. Mentorica izr. prof. dr. Mojca Schlamberger Brezar.

Ferbežar, Ina, M. Knez, A. Markovič, N. Pirih Svetina, M. Schlamberger Brezar, M. Stabej, H. Tivadar, J. Zemljarič Miklavčič, 2004: *Sporazumevalni prag za slovenščino*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Ministrstvo RS za šolstvo, znanost in šport.

Trdina, Silva, 1958: *Besedna umetnost, II. del*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Schlamberger Brezar, Mojca, 2000: *Skladenjski in pragmatični vidiki povezovalcev v francoskih utemeljevalnih besedilih*. Doktorska disertacija.

Prevajanje medmetov*

Nika Oven

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
nika.oven@gmail.com

Članek se ukvarja z raznolikimi prevodnimi strategijami pri prevajanju medmetov, in sicer s prevodom, z odvzemom jezikovnih znakov, s ponovitvijo in/ali z nadomestitvijo. Izbira prevodne ustreznice je odvisna predvsem od pragmatične funkcije posameznega izreka. V članku bodo s pomočjo korpusa izvirnih in prevedenih Asterixovih dogodivščin osvetljeni raznovrstni prevajalski prijem.

This article deals with diverse translation strategies in use when translating interjections, more precisely with translation, erasure of characters, repetition and/or substitution, where the choice of a translation equivalent is mainly based on the pragmatic function of a specific utterance. The article will depict various translator's methods with the aid of the corpus of the original and the translated Adventures of Asterix.

1 Uvod

Medmeti so neke vrste mejniki med semantiko in pragmatiko – po eni strani v besedilo vnašajo pomen, po drugi strani pa je ključnega pomena ravno njihova nadpovedna, metabesedilna funkcija. Ravno zaradi te svoje dvojne narave so velikokrat večpomenski in večfunkcijski (le malo je takšnih medmetov, ki izkazujejo eno samo vrednost in služijo le eni vlogi (Riegel in drugi 2006).

Jože Toporišič v Slovenski slovnici (2000: 450) razlaga, da so medmeti (ali interekcije) "posebna besedna vrsta, v veliki meri besede stavki, ki so nepregibni". Ločuje tri vrste medmetov: razpoloženske, velelne in posnemovalne ali onomatopejske.

Pri (tudi delni) analizi stripa se moramo zavedati njegovih specifičnih karakteristik. Četudi gre glede na prenosnik za pisno besedilo, so v stripih v veliki meri prisotni tudi elementi govorjenih besedil, kot je na primer za govor značilna leksika (na primer "Eh ben ça alors!" (vsi navedeni primeri so iz izvirnika *Le Tour de Gaule d'Asterix*). Lahko bi rekli, da besedilo v stripih posnema govorjeni jezik.

Pomembna je tudi sama struktura stripa: gre za verbalne izmenjave govorcev, ki potekajo v okviru določene situacije, ki jo uprizarja slika. Slike vsebujejo podatke o fizičnem, socialnem in mentalnem svetu, torej o celotnem kontekstu besedila.

2 Analiza

Gradivo, ki je služilo za analizo, so bile štiri izvirne stripovske Asterixove dogodivščine: *Asterix chez les Bretons*, *Asterix et les Goths*, *Asterix et les Normands* in *Le Tour de Gaule d'Asterix* (slednje ne v celoti) Renéja Goscinnyja ter njihovi prevodi: *Asterix in Briti*, *Asterix in Goti*, *Asterix in Normani* in *Okrog Galije z Asterixom* v prevodu Aleša Bergerja.

Narejen je bil vzporedni korpus izvirnih in prevedenih medmetnih pastavčnih povedi/tvorb (poimenovanje po Toporišič 2000: 488, 489). Primeri so bili izpisani po vrsti, razen v primeru, da so bili identični francoskim, je okolica medmetov premočno ovirala razčlenitev in analizo prevoda ali pa se je isti prevedek francoskega medmeta že več kot trikrat ponovil.

Korpus vsebuje onomatopeje, vzklične medmete in velelne medmete. V obravnavo (in korpus) niso bili vključeni drugovrstni izreki v medmetni rabi (npr. prislovi v medmetni rabi).

Analiza prevedkov se bo dotaknila različnih strategij prevajanja in ob tem zarisala posledice določenih prijemov.

3 Posnemovalni (onomatopejski) medmeti

Posnemovalni medmeti "nekako posnemajo naravne šume in gibe" (Toporišič 2000: 451).

Onomatopeje so prevedene na različne načine. Slušno in pisno ujemanje je velikokrat možno opaziti pri prevajanju slušnih vtisov krenenj in gibov ter zvokov naprav, na primer pri hrupu *bong* (fr.) in *bong* (slo.). Verjetno gre za primere onomatopej, katerih zunajjezikovni slušni vtis je tako razločen in lahko prenosljiv v jezik, da so se v obeh jezikih identično realizirale. Kljub temu pa se pri prevajanju tovrstnih

*Članek je nastal na podlagi diplomske seminarske naloge *Slovenske ustreznice medmetov v prevodih Asterixovih dogodivščin* pod mentorstvom izr. prof. dr. Mojce Schlamberger Brezar.

medmetov tehnično gledano pogostokrat pojavita tudi izbris in odvzem, na primer: *pof* (fr.) in *0* (slo.) oz. *bouhouhou* (fr.) in *buhuhu* (slo.). Prenos je mogoče večkrat zaslediti pri prevajanju šumov v zvezi s človekom, na primer pri prevajanju smeha: *hé hé* (fr.) in *he he* (slo.). Šumi v zvezi s človekom so morda že manj transparentni in bolj raznoliki, zaradi česar se za njih stoječi izrazi medsebojno že dokaj razlikujejo.

Prevajalec posnemovalne medmete velikokrat nadomesti z onomatopejsko ustreznico, postopek pa kombinira z izbrisom oz. odvzemom. V kontekstu medmetov se pojavlja, kadar prevajalec nadomesti množico onomatopej z eno samo slovensko onomatopejo v istem slikovnem elementu stripa. Tako so, na primer, francoski medmeti *paf*, *pif*, *bing*, *bong*, *tchac* in *tchonc* vsi prevedeni v *tress*, kar prikazujeta sliki Slika 1 in Slika 2. Razlogi za takšne odločitve sicer znajo biti formalne (kvantitativne) narave.

Slika 1 (Vir: Asterix chez les Bretons (2004))

Slika 2 (Vir: Asterix in Briti (1997))

Pri nekaterih medmetih se prevajalec včasih odloči za predelavo, ponavadi v smislu odvzema (povečini zaradi razlik v fonoloških sistemih obeh jezikov). Tako, na primer, spremeni *ououaaaaah* v *ououaaaa* (zaradi nemega *h* v francoščini) in *ipiphourax* v *hiphiphurax* (zaradi nemega *h* v francoščini in različnih pisnih podob istega fonema *u*; poleg tega tu prevajalec ohrani tudi opomenjevalni *x* s kulturno referenco). Prevajalec na takšen način ohranja glasovno podobo določenega medmeta.

Prevajanje medmetov, ki poznajo več pomenskih ustreznic, dopušča prevajalcu veliko izbire. Posamezno ustreznico izbere na podlagi konteksta in se zato ne omejuje zgolj na 'tipični' prevedek. Rezultat je jezikovna pestrost, ki pripomore k večji učinkovitosti, afektivnosti in transparentnosti besedila. Tako je, na primer, medmet *crac* preveden kot *grsk*, *hrst*, *krak*, *resk* in *tresk*, torej izredno raznovrstno.

4 Vzklični medmeti

Vzklični medmeti služijo za vzpostavitev medčloveškega družbenega stika (Toporišič 2000: 462).

Prevajalec občasno nadomesti vzklični medmet tako, da sam medmet izpusti, njegovo vrednost pa (vsaj delno) prenese v poved, ki (neprevedenemu medmetu) sledi. Zaradi tega niti ne moremo govoriti o izpustu, saj je ta le 'preobražen' v skladu s pravili preferiranega vrstnega reda v slovenščini. Eden takšnih prevodov je naslednji: *Oh oui, par Jupiter !*, ki postane *Pri Jupitru, da res!*. Prevajalec tu ne niza pomenov posameznega leksema v smislu sekvenc, temveč v slovenščino prenese izrek kot celoto, zaradi česar je ohranjena pragmatična funkcija povedanega – namen izjave je namreč utrjevanje obstoječe predpostavke, kar je v prevodu ohranjeno.

Ponovitev je pri vzkličnih medmetih (kot pri posnemovalnih) uporabljena takrat, ko sta francoski in slovenski medmet prekrivna (ali skoraj prekrivna). Takšen vzklik je, na primer, *ah*.

Do izbrisa vzkličnih medmetov tu prihaja takrat, ko je znotraj dialogiziranega besedila tudi druga besedna okolica. Slednja navadno oriše razpoložensko in čustveno medmeta, ki je opuščen, zato bralec navkljub izbrisu ni prizadet.

Vzkliki velikokrat vsebujejo besedne elemente, ki so na splošno pogosto v rabi in imajo v drugačnem diskurzivnem okolju klasično prevedljive ustreznice. Tako *mais* (sicer pogostokrat uvajalec protivnega razmerja) tu izgubi svoj leksičen pomen in je pomembna zgolj njegova diskurzivna vloga. Posledično je preveden zelo različno, na primer kot *mejdun*, *veš*, *kako* in *menda*. Tudi prevajalec vidi le njegovo sporočanje plat in prevaja v skladu z njo in kontekstom, v katerega je izraz vpeljan.

5 Velelni medmeti

"V to skupino uvrščamo medmete, s katerimi govoreči vzpostavlja stik z ogovorjenim, naj bo človek, živali ali (izjemoma) tudi kaj drugega" (Toporišič 2000: 460). V pričujoči analizi so obravnavane velelnice za ljudi.

Določen prevedek v primeru prevajanja velelnih medmetov prevajalec izlušči z ozirom na situacijskost. Prevedki so občasno tako pomensko raznoliki, da lahko ob opazovanju nabora prevodnih ustreznic pomislimo, da je izvirmih iztočnic več.

Glagol *aller* (iti)

Prevedki glagola *aller*, ki so zbrani v korpusu, nakazujejo mnogoplastnost tega glagola oziroma dejstvo, da imajo v slovenščini bolj naraven zven drugovrstni načini izražanja: (1) *Ajdi*, ... (2) *No, kaj?* (3) *Pa hitro!* (4) *Tu gor!* (5) *0*.

V primerih (1), (3) in (4) je glagol v izvirmiku očitno rabljen v smislu spodbude k dejanju. Zdi se, da

je tehnika prevajanja osredotočanje, torej prevajanje iz širšega v ožje, iz nadpomenke v podpomenko, saj v slovenščini ni popolnoma prekrivne ustreznice.

Pri primeru (2) se zdi, da govorec izraža svojo nestrpnost, kar lahko sklepamo tudi iz grafične okolice. Prevajalec se je tu moral odločiti na podlagi konteksta. V primeru (5) glagol ni preveden, saj je sporočilo zajeto v nadaljevanju besedila tega govorca – prevajalcu se torej ni zdel tako opomenjevalen, da bi ga obdržal.

Glagol *dire* (reči)

Tudi tu se srečamo z raznolikostjo: *Hej, ... Lej, ... Kaj misliš,, povej! ..., vam rečem!* 0. V grobem pa bi lahko glagol vsebinsko razdelili na dva večja pomenska segmenta: pomen *reči* (izgovoriti) in pomen *imeti mnenje, se nagibati k čemu* (slednji bi se lahko apliciral tudi na pozivni *hej*, ki "teži" k mnenju, in opozorilni *glej*, ki uvaja mnenje). Seveda pa tu ni

bistvena semantična opredelitev, saj ima glagol *dire* v takšni rabi prej kot pomenski doprinos funkcijo vzpostavljanja povezave s stvarno vsebino prihodnjega diskurza in organizira potek diskurza. Glagol je zanimiv ravno z vidika, da je nadpovedni akter, hkrati pa ni popolnoma pomensko izprazenjen.

Glagol *tenir* (držati)

Le Nouveau Petit Robert (2001) podaja razlago, da se glagol *tenir* v velelniku (poleg rabe *vzeti* v velelniku) uporablja za to, da nekaj predstavimo, ob tem pa smo začudeni ali presenečeni.

Gre morda za najmanj transparenten glagol, ki nastopa v slovenščini kot *Evo, Hej, Lej no, Opla, Upsa, Veš ...* Deluje fiktivno, zgolj kot nek nedoločen poziv, ki zahteva pri prevajanju dobro mero vnašanja konkretnosti v abstrakcijo.

6 Korpus

IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK
ONOMATOPEJE							
Aaaah !	Haaaa!	Glou ! Glou !	Glu! Glu!		0 (6)	Tchic !	Resk!
Aaaat... choum !	Aaaap... čih!	Gloup ! Gloup !	Glu! Glu! (2)	Paff !	Paff! (2)	Tchic ! Tchic !	Hijo hot!
Aaaaaarrgrgh !	Aaaarrgh!	Gngngngn !	Gngngngn!		Paf!	Tchinnng !	Kliinnk!
Ahaha, ...	Hip hura, ...	Grrroaorr !	Grrrorr!		0	Tchip ! Tchip !	Hija! Hoj!
Aïe !	Auu! (3)	Grrraoortttttt !	Grrrrrrrrrr!	Pamm !	0	Tchoc !	Čennk!
Aïe, aïe, aïe !	Ej! Ej! Ej!	Ha ! Ha ! Ha !	Ha! Ha! Ha!	Patchoc !	Plooms!		Čomff!
	Joobj!	Harharharrr rgngngnnnnn !	Aarrraah!				
Grmnjnjn!	Pif!	Pif!		Čomnk!			
Atchoum !	Haapčih!	Harrrggnnnn !	Haaha!		Tress!		Pomf!
Bang !	Bang!	Hé, hé !	He, he!		0		Rosk!
	0 (2)	... hein ...	A ne, da ...	Piff! !	Piff!	Tchoc !	Čennnk!
Baaaaoooo	Baaaaoooo	Hem, Hem !	Khm, khm!	Plaf !	Pljusk!	Tchof !	Čomf!
Baong !	0	Hep !	Hej, ...		Plof!	Tchonc !	Tress!
Beuh ...	Buah ...		Hoj!	Platch !	Pljas!	Tchrrriiii !	Bžžiiuuu!
Bimm !	Bimm!		Stoj!	Ploink !	Plonk!	Tchrrrrrrr	Drrsss!
				Ploink !	Plenk!		
Bimmm !	Bimm!	Heu ...	0		0 (2)	Tchraaaaaac !!	Bruuumss!
Bing !	Tras!!	Hiahouhou ! Hou hou !	Hiahouhou!				
Hou hou!	Plom ! Plom !	0		Kress!			
	Tress!	Hic !	Hk! (3)	Poc !	Poc!		Tressk! (2)
	0 (3)	Hi han !	Ia! Ia!		Pok! (3)	Tchrrriiii !	Rrsssss!
Blam !	Blam!	Hihihih !	Hihihih!	Pof !	0	Tdzoiiiiiing !	0
Bof !	0 (2)	Hips !	Hik!	Poff !	Bam! (2)	Toiing !	0
Bomm !	Bumm!		Hips!	Pom ! Pom !	0	Tonk !	Tup!
Bong !	Bong! (3)		0	Pon !	Smrk!	Tralala !	Tralala!
	Tress!	Hmff !	Mhmhh!		0	Tziiiiiing !	0
	0 (4)	Hmgghmmmmhihi ...	Hmgghmmmmhihi	Ponnn !	0	Tzong !	Plenk!
Booooo boooo	Booooo booo	Hmggmhihihi !	Hmggmhihi!	Pop !	Pop!	Vlan !	Vlan! (3)
Bouh !	Baaui	..., hmm ?	..., a?	Pssst !	Eej!	Wouaff !	Hovhoho!
Bouhouhou!	Buhuhuhu!	Hmm ? Hmm ?	0		Tiho!	Yahouou !	Jauuuuu!
	Uahahuuu!	Hmm ?	Hmm?	Ptoiiiing !	0	Ya-	Juhuhuhu!

						hououououou !	
	Ueueueue!	Hmmmff !	Buuuh!	Schtoung !	0	Youhou !	Ahoooj!
	Uhuhu!	Hmmm ?	Hmmm?	Scrotch !	Hrsk!		Hejahoj!
Boum !	Boom!	Hmmm !	Hmmm!	Slip ! Slip !	Mljas! Mljas!		Hejuuu!
IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK
	Bum! (2)	Hmmmm !	Hmmm!	Snif !	Smrk!		Juhuhu!
	0	Hmmmmmm !	Hmmmm!		Šmrk!	Zut !	0
Broumbroum !	Brumbrum! (2)	Hmmmoui ...	Hmmja ...		Šnof!	Zzzz	Zzz
Bssbssbssbss	Bzbzbzbzbzbz	Hoho	0	Sniff !	0		
	Bzzžbzzžbzt	Houaaahouaaa !	Houaaahouaaa!	Splatch !	Blomms!		
Clac !	Švrst!	Hou ! Hou !	Ej! Ej!		Plomms!		
Clang !	Cing! (2)		0	Splatchhh !	Tljass!		
	Clang!	Hue, cocotte !	Hija hoooot!	Stchouf !	Ploplomf!		
Clap ! Clap !	Plosk! Plosk!	Ipiphourax !	Hiphiphurax!	Tarariiiii tararaaaa	0		
	0	Kaï kaï kaï kaï !	Uau uau uau uau!	Tatatatata !	Blablabla!		
Clipiclop !	Pekete!	Meuheuh !	0 (2)	Tchac !	Bamff!		
Clonk !	Čoonnk!	Mmgnonnmngon !	Mngnumgnu!		Čank!		
Codeec !	Blums!	Ouah !	Uau!		Čannk! (3)		
Coouooot !	0	Ouais !	Hura!		Čomf!		
Cot cot cot cot !	Tok tok tok tok!	Ouaip !	Ja!		Čramss! (2)		
Crac !	Krak!	Ouap !	Uaap!		Hresk!		
Craaac !	Grrsssk!	Ouf !	Uf!		Plennk!		
	Ressk!	Ouille !	Ovbe! (3)		Pemf!		
	Tressk!		Auuua!		Plens! (2)		
Crâac !	Hrsst!	Ouiiiiiin !	0		Rask!		
	Tresk! (3)	Ououaaaaah !	Ououaaaa!		Ressk!		
Crrrâc !	Treesk! (2)	Paf! Paf! Paf!	0		Tlens!		
Doing ! Doiing !	0	Paf!	Paf! (4)		Trljesk!		
Dzooooong !	0		Pof!		Tress!		
Eho !	Ops!		Ponk!		0		
Flapcht !	Bomss!		Tress!	Tchiaou !	Hijahoooot!		
VZKLICNI MEDMETI							
Aaaaah !	Aaaah!	Bah !	Eh, ...	Hein ?	..., a?	Oh, ...	Oh, ... (2)
	Aaaaaa!		Mja, ...	Holà !	Hej!		Uf, ...
Ah ?	Ah?		Pha! (2)	Houla la !	Ojej!	Oh mais non !	Ne, kje pa!
	Aha.	Bah, bah, bah !	Ah, kje pa!	Hourrah !	Huraa! (2)	Oh non !	Ne! (2)
	Aja?	Bravo !	Bravo! (6)	Mais !	Mejdun ...		O ne! (2)
	A res?		Krasno!	Mais, ...	Veš, ...	Oh oui da res!
	0	Chut !	Pst!		0	Oh oui !	Ja!
Ah !	Ah! (2)	Chut, ...	Tiho, ...	Mais ?	Ja ampak?		Oou jah! (3)
	Ah, ... (3)	Eeeeh !	Eeeeh! (2)	Mais ? Mais ?	Kako? ... Ampak?		Tako je!
	Aha!	Eeeeeeeh !	Auuuuu!	Mais alors ...	Ja ampak ...	Oh oui ?	Ah, a res?
	No, ...	Eh !	Ej!	Mais hélas !	0	Oooooh !	Eha!
	0 (2)		0 (2)	Mais non !	Ne, nobeden!		Oooooh!
Ah, ...	Ah, ...	Eh, ...	Hej, ...		Ne pa ne!	Oups !	Upsa
	Saj, ...	Eh, eh !	Ej!		0		
	0 (3)	Eh oui ...	Eh ja ...	Mais non, ...	Ne, ... (2)		
Ah, ben ça alors !	No, kaj takega!	Euh ...	Ekhm ...	Mais oui !	Menda ja!		
Ah ...	Ah, ...		Mhm ...	Ô, ...	O ...		
Ah oui ?	A tako?		Mnja ...		0		
Ah oui !	Res, ja!		No ja ...	Oh !	Oh, ...		
Ah non, ah non !	To pa ne!	Heeee ...	Eeeh ...		Oh! (4)		
Aoh.	Ah, ... (2)	..., hein?	..., a? (3)		Oho!		

	Aoh!		..., a boš?		0 (2)		
	0		..., a ne?	Oh là là !	Aaaah!		
Aoh, non.	Niti ne,, kaj? (2)	Oh là là, non !	Sploh ne!		
IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK	IZVIRNIK	PREVEDEK
VELELNI MEDMETI							
Allez !	Ajdi, ...	Monte !	Boš šel!	Allons !	Kaj je?	Dis !	0
	No, kaj?	Tiens, pa ...	Allons, allons !	Daj no, daj!	..., dites !	..., vam rečem!
	Pa hitro!	Tiens !	Evo, ...	Commencez !	Začnimo že!	Dites, ...	Hej, ...
	Tu gor!		Hej, ...	Dépêchons !	Hitro!		0
	0		Lej no!	Dis, ...	Hej, ... (2)		
Allez, ...	Aha, ...		0		Kaj misliš, ...		
	No, ...	Tiens, ...	Veš, ...		Lej, ...		
	0		Upsa,, povej!		
Allez, quoi...	... no ...		Opla, ...		0 (2)		
	No daj, ...						

7 Viri

- Goscinnny, René, prev. Aleš Berger, 1997: *Asterix in Briti*. Radovljica: Didakta.
- Goscinnny, René, prev. Aleš Berger, 1994: *Asterix in Goti*. Radovljica: Didakta.
- Goscinnny, René, prev. Aleš Berger, 1998: *Asterix in Normani*. Radovljica: Didakta.
- Goscinnny, René, prev. Aleš Berger, 1990: *Okrog Galije z Asterixom*. Radovljica: Didakta.
- Goscinnny, René, 2004: *Asterix chez les Bretons*. Paris: Hachette.
- Goscinnny, René, 1993: *Asterix et les Goths*. Paris: Dargaud.
- Goscinnny, René, 1993: *Asterix et les Normands*. Paris: Dargaud.
- Goscinnny, René, 1980: *Le Tour de Gaule d'Asterix*. Paris: Dargaud.

8 Literatura

- Ferbežar, I., Knez, M., Markovič, A., Pirih Svetina, N., Schlamberger Brezar, M., Stabej, M., Tivadar, H., Zemljarič Miklavčič, J., 2004: *Sporazumevalni prag za slovenščino*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Ministrstvo RS za šolstvo, znanost in šport.
- Oven, Nika, 2009: *Slovenske ustreznice medmetov v prevodih Asterixovih dogodivščin*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Mentorica izr. prof. dr. Mojca Schlambergar Brezar.
- Riegel, M., Pellat, J.-C., Rioul, R., 2006: *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Robert, P., 2001: *Le Nouveau Petit Robert : dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja

Prevajanje pomanjševalnic v slovenski ljudski pesmi v angleščino

Anja Repinc

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

anja.repinc@gmail.com

Članek obravnava prevajanje slovenskih pomanjševalnic v angleščino. Osredotoča se na samostalniške pomanjševalnice, in sicer na pomanjševalnice, ki izražajo ljubkovalnost. Najprej opiše besedotvorne zmožnosti za tvorjenje pomanjševalnic v obeh jezikih, nato pa na primerih iz slovenskih ljudskih pesmi predstavi prevodne ustreznice v angleščini.

The article discusses the translation of Slovene diminutives into English. It concentrates on noun diminutives, on diminutives that denote affection, to be precise. First, it describes the possibilities of word formation of diminutives in both languages. Then it focuses on the translations of diminutives in Slovene folk songs into English.

1 Uvod

Pomanjševalnice v slovenščini uporabljamo dokaj pogosto in jih lahko tvorimo iz skoraj vseh samostalnikov, pa tudi nekaterih pridevnikov in glagolov. V angleščini so pomanjševalnice v rabi redkeje. Tvorimo jih lahko le iz nekaterih samostalnikov (Klinar 1996: 194). Samostalniške pomanjševalnice v slovenščini lahko izražajo majhnost, hkrati pa lahko izražajo tudi ljubkovalnost ali slabšalnost (Toporišič 2004: 185–186). V angleščini pomanjševalnice izražajo majhnost ali ljubkovalnost; najbolj prisotne so v otroškem govoru, na splošno pa je v rabi največ pomanjševalnic iz lastnih imen (Klinar 1996: 199–201).

Namen članka je predstaviti angleške prevodne ustreznice slovenskih samostalniških pomanjševalnic, ki izražajo ljubkovalnost. Primeri so vzeti iz ljudskih pesmi, zbranih v knjigi *Slovenske ljudske pesmi: ljubezenske in druge lirske*. V zbirki so zbrani tako jezikovno malo prirejeni originali kot tudi prevodi Erice Johnson Debeljak v angleščino.

2 Jezik in slog slovenske ljudske pesmi

Ljudska pesem ne stremi k razviti in zapleteni metaforični govorici, kot jo poznamo v umetnem pesništvu. Večini pevcev je bolj kot besedilo pomembna melodija, zato najdemo več okraskov v melodiji, "ki prikrije morebitne fonične, verzne, metaforične in metrične nedoslednosti besedila" (Terseglav in Čater 1996: 10).

Merhar (Gspan in drugi 1956: 54–55) jezikovni slog slovenske ljudske pesmi opiše kot preprost, poln prispodob, primer, ukrasnih pridevkov in pomanjševalnic. O slednjih pravi: "Pomanjševalnice so deloma sicer čisto konvencionalna, analogična tvorba, deloma so rabljene tudi le za izravnavanje števila zlogov v verzu, vendar pa se v njihovi osnovi nedvomno izraža pristrčnost ljudskega pesniškega odnosa do narave, človeka, živali in stvari."

3 Pomanjševalnice v slovenščini

Po Toporišiču (2004: 185–186) lahko samostalniške pomanjševalnice v slovenščini izražajo majhnost, hkrati pa lahko izražajo tudi ljubkovalnost ali slabšalnost. Klinar (1996: 195–196) pa piše, da samostalniške pomanjševalnice v slovenščini lahko izražajo majhnost, ljubkovalnost, šaljivost in zbadljivost ali zaničevanje. Kadar pomanjševalnice izražajo ljubkovalnost, lahko izražajo tudi majhnost.

Klinar (1996: 194) piše, da je manjšalniški besedotvorni proces v slovenščini izredno živ, celo stopnjevalen (*sestra – sestrica – sestričica*). Običajni besedotvorni proces za tvorjenje samostalniških pomanjševalnic je izpeljava. Samostalniške pomanjševalnice, ki izražajo ljubkovalnost in manjšalnost, tvorimo z naslednjimi obrazili (Toporišič 2004: 186):

moški spol:

- c: *frakeljč*;
- ec: *bratec*;
- ič: *fantič*;
- (č)e: *Tinče*;
- ek: *bobek*;
- ček: *potepinček*;
- (i)ek: *fantiček*;
- in: *fantin*;
- ko: *sinko*;

ženski spol:

- ca: *brvca*;
- ica: *rokica*;
- (i)ica: *dekličica*;
- ka: *ptička*;
- i: *mami*;

srednji spol:

- e: *siromače*;
- ce: *telesce*;
- ece: *detece*;
- če: *jelenče*;
- ko: *jabolčko*;
- ica: *dečica* (skupno).

4 Pomanjševalnice v angleščini

Angleščina ima za tvorbo samostalniških pomanjševalnic na voljo naslednje besedotvorne procese (Klinar 1996: 197–198):

– izpeljavo s priponami

-y/-ie/(-ee): *piggy, Johnny, birdie, coatee*;

-let: *booklet*;

-ette: *kitchenette*;

-et: *baronet*;

-ling: *duckling*;

-kin: *lambkin*;

– sestavljanje s priponama mini-: *miniskirt* in micro-: *microcosm*

– ter krnitev in krnitev z izpeljavo: *mum(my), Liz(zie)*.

Klinar (1996: 199) nadalje piše, da so našete pripone nizkoproduktivne ali neproduktivne. Dodaja, da znatno živost kaže le pripona -y/-ie pri osebnih imenih. Živost poleg te pripone kaže tudi krnitev lastnih imen.

5 Prevajanje slovenskih pomanjševalnic v angleščino

Klinar (1996: 198–200) navaja, da so poleg pomanjševalnic prevodne ustreznice v angleščini lahko še skladenjski opisi oz. skladenjski pripomočki,

¹ npr. pridevnik *small/little*, ki mu sledi samostalnik v osnovni obliki, in drugi vokabularni pripomočki. Tu so mišljene besede, ki izražajo nekaj majhnega, a njihova besedotvorna ali skladenjska oblika ne izraža majhnosti (npr. *del – delček → share – fragment*). Za prevodno ustreznico se odločimo glede na kontekst.

6 Prevajanje slovenskih pomanjševalnic v angleščino v knjigi *Slovenske ljudske pesmi*

Analiza 156 primerov je pokazala, da so v *Slovenskih ljudskih pesmih* pomanjševalnice v angleščino prevedene večinoma (79 %) s samostalniki v osnovni obliki. To ne preseneča, saj angleščina večinoma nima enobesednih ustreznih slovenskim pomanjševalnicam:

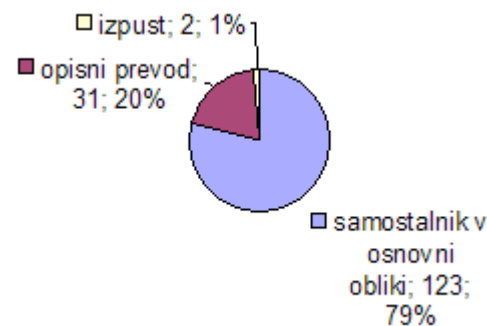
Pa čepek, ha, ha, ² odbiti se da / in vince v majolko / v potokih curlja.

→ But – ha-ha! – a cork there is / and so I pull it out / and the wine flows / in streams from the spout.

Samostalnikom v osnovni obliki sledijo opisni prevodi (20 %). Izpusti so redki (1 %).

¹ Tu so najverjetneje mišljeni opisni prevodi.

² Poševnica označuje nov verz.

Graf 3: Prevajalska strategija; vzorec: 156

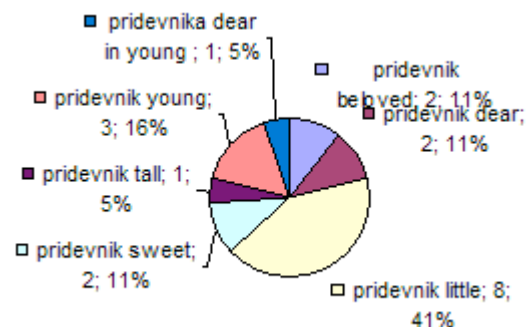
Pomanjševalnice so prevedene z opisnim prevodom, kadar dobesedni prevod ni mogoč:

Nožek bom vzela / srček načela,

→ I will take a knife / and with it I will take my life.

V tem primeru lahko rečemo tudi, da je na prevod vplivala rima.

Pri opisnih prevodih gre največkrat za prevode s pridevnikom, ki mu sledi samostalnik v osnovni obliki. Takih primerov je 19 od 30, to je 63 %. Najpogosteje uporabljen pridevnik je pridevnik *little* (8 pojavitev), sledi mu pridevnik *young* (3). Uporabljeni so še pridevniki *beloved* (2), *dear* (2), *sweet* (2) in *tall* (1). Enkrat se pojavi kombinacija pridevnikov *dear* in *young*. Vsak pridevnik je torej uporabljen le nekajkrat, zato o njihovi rabi ni mogoče posploševati.³ Kljub temu sledi nekaj primerov.

Graf 4: Uporabljeni pridevniki; vzorec: 19

Kadar gre za zelo čustvene okoliščine, npr. če kdo umre ali odhaja v vojsko, so uporabljeni pridevniki *sweet*, *beloved* in *dear*:

³ Isto velja za izpuste.

Tam je moj fantič, oj fantič / gor pokopan.

→ There where my boy, / my sweet boy lies buried.

V kasarno sem stopil korajžen, vesel, / sem puško zagledal,
sem jokat začel. / Oj, fantič ti moj, / nikar ne žaluj, / veselo
zavriskaj, zapoj!

→ I went into the barracks, happy, no fears, / then I looked
at my gun and burst into tears. / Oh, my dear young lad, /
never be sad, / sing a song and try to be glad!

Pridevnik *dear* je poleg tega uporabljen tudi, če je
nekdo ali nekaj nagovorjeno:

Oj, fantič ti moj, / nikar ne žaluj,
→ Oh, my dear young lad, / never be sad,

Oj, vinček, hoj, hoj, / bod dober z menoj
→ Dear wine, hey hey, / to me do right

Kadar je poleg ljubkovalnosti izražena tudi
mladost, sta uporabljena pridevnika *young* in *little*. V
teh primerih gre večinoma za fante, ki odhajajo v
vojsko in menijo, da so za to premladi:

V kasarno sem stopil korajžen, vesel, / sem puško zagledal,
sem jokat začel. / Oj, fantič ti moj, / nikar ne žaluj, / veselo
zavriskaj, zapoj!

→ I went into the barracks, happy, no fears, / then I looked
at my gun and burst into tears. / Oh, my dear young lad, /
never be sad, / sing a song and try to be glad!

Oj, bratec ti moj, / nikar ne žaluj, / saj prideš tud ti za
menoj.

→ Oh, little brother of mine, / do not sweep such tears, / for
all too soon you'll join me here.

Pridevnik *little* je poleg tega uporabljen tudi, ko
gre za stopnjevanje:

Majolka, majolka, majol, majol, majolčica
→ Mayolka, mayolka, mayol, mayol, my little mayolka

Pridevnik *little* je uporabljen še, ko ne gre za
posebno čustvenost, vendar še vedno za neko stopnjo
ljubkovalnosti. Pogosto se pojavi predvsem v zvezi s
samostalnikom *bird*:

Zopet bodo ptičice, / ptičice vesele
→ The birds too will come again, / those little birds so gay

V primeru, da v originalu pred pomanjševalnico
stoji pridevnik, je pomanjševalnica prevedena s
samostalnikom v osnovni obliki, in ne s kombinacijo
pridevnika in samostalnika v osnovni obliki:

Sladko vince piti to me veseli

→ Sweet wine makes me feel ever so gay

Neobičajna je raba pridevnika *tall*, saj pridevnik
ne izraža niti majhnosti niti ljubkovalnosti:

Stoji mi, stoji polje, / polje široko, / na polju pa je zraslo /
drevce zeleno.

→ It stands, it stands / in a wide green lea, / on the lea it
grows, / a tall green tree.

Do izpusta pride, kadar se v originalu
pomanjševalnica kmalu ponovi:

Raste mi, raste / travca zelena, / sredi te travce

→ It grows, it grows, / a meadow of grass, / and in the
centre

7 Zaključek

Čeprav je prisotnost pomanjševalnic za slovenske
ljudske pesmi značilna, je ta lastnost v prevodih v
angleščino tako rekoč izgubljena. Angleščina ima
manjšo možnost tvorjenja pomanjševalnic kot
slovenščina in le te so v angleščini uporabljene veliko
manj pogosto kot v slovenščini.

Večina pomanjševalnic v *Slovenskih ljudskih
pesmih* je prevedena s samostalniki v osnovni obliki.
Drugi prevodni ustreznici sta opisni prevod in izpust.
Manjšalnost in ljubkovalnost sta v angleških prevodih
večinoma izraženi s pridevniki. Na odločitev o
strategiji prevajanja najpogosteje vpliva kontekst, v
manjši meri pa tudi dobesedna prevedljivost določene
besedne zveze in značilnosti ljudske pesmi, npr. rima.

8 Viri in literatura

- Gspan, Alfonz, Lino Legiša, in drugi, 1956: *Zgodovina slovenskega slovstva. 1: Do začetkov romantike*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Klinar, Stanko, 1996: Prevajanje slovenskih manjšalnic. V: Klinar, Stanko (ur.): *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino: teorija in praksa slovensko-angleške kontrastivne analize*. Radovljica: Didakta. 194–212.
- Terseglav, Marko, 2004: *Slovenske ljudske pesmi: ljubezenske in druge lirske*. Ljubljana: DZS.
- Terseglav, Marko, in Dušan Čater, 1996: *Slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Karantanija.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

II.

Terminologija

Vida Frelih: Prevodne ustreznice angleškega termina *hedge fund*

Lea Cibrić: Prevajanje francoske besede *civilisation* v slovenščino

Manca Hočevar: Diapozitiv? Prosojnica? Slajd!

Katja Bolčič: Prevajanje ameriških političnih terminov

Eva Hafner: Prevajanje imena ameriške agencije FEMA v slovenščino

Maja Mileusnić: *Slovene* ali *Slovenian*?

Dejan Debelak: Prevajanje vojaških činov

Darja Lasbaher: Prevajanje akademskih nazivov iz slovenščine v angleščino

Prevodne ustreznice angleškega termina *hedge fund*

Vida Frelih

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
vidafrelih@gmail.com

Namen članka je pregledati različne rešitve pri prenosu angleškega termina s področja bančništva *hedge fund* v slovenščino in te rešitve kritično ovrednotiti glede na rabo v sobesedilu in jezikovno ustreznost. Članek poda definicije termina in v slovarskih priročnikih ponujene prevodne rešitve ter pregleda dejansko rabo ustreznice v korpusu FidaPLUS.

The purpose of the article is to look at different approaches of translating the English banking term "hedge fund" into Slovene and to critically discuss their contextual and linguistic appropriateness. The author offers several definitions of the term, together with the translations offered in dictionaries, and explores the actual usage of the translations in the Slovene corpus FidaPLUS.

1 Uvod

V zakladnico slovenskega jezika nenehno vstopajo poimenovanja za nove predmete, pojme, pojave itd. V zadnjem času so ta poimenovanja pretežno angleškega izvora, saj iz angleško govorečega okolja k nam prihajajo številne novosti npr. s področja sodobne tehnologije in nenazadnje tudi bančništva. Tako v slovensko besedišče vstopajo predvsem nova strokovna poimenovanja, ki so lahko na začetku prevzeta citatno, pozneje pa se uveljavijo še druga, polcitatna, kalkirana ali celo neprevzeta poimenovanja (Logar 2005b: 214). Ob prevzemanju novih konceptov lahko pričakujemo, da se bo v javnosti pojavljalo več neenotnih poimenovanj za isto predmetnost, dokler dejanska raba posameznih poimenovanj popolnoma ne izloči iz nabora poimenovalnih enot. To je dobro razvidno na primeru angleškega izraza *hedge fund*, ki ga v slovenščino trenutno lahko prevajamo na več načinov: a) na opisni način (sklad za zavarovanje rizičnih naložb, sklad za zavarovanje pred tveganji), b) z besedno zvezo s citatnim prilastkom (*hedge sklad* ali *sklad hedge*). Raba torej nikakor ni enotna, zaradi česar prihaja do nesporazumov, kar dobro prikazuje razprava, ki se je med strokovno javnostjo razvila na forumu časnika Finance. Komentatorji so v prevodu članka, objavljenega v Delu, kritizirali opisna prevoda termina *hedge fund*, saj naj bi ta bralca zavajala (avtor 6317, Forum Financ, komentar objavljen 21. 12. 1998).

Čeprav se je omenjena razprava razvila že leta 1998, s prevajalskega stališča obravnavana težava danes še vedno ostaja. Strokovni priročniki namreč

prevajalca napeljujejo na opisna prevoda in njune različice, kar bomo videli v nadaljevanju. Najprej pa bomo v angleškem strokovnem slovarju Collins Dictionary of Business preverili, kaj označuje angleški izraz *hedge fund*, in šele nato pregledali rešitve, ki jih ponujajo dvojezični splošni (Veliki angleško-slovenski slovar Oxford) in strokovni slovarji s področja ekonomije (Slovar poslovnih izrazov v angleščini in slovenščini, Veliki poslovni moderni slovar, Nemško-slovenski poslovni slovar). Tako bomo ugotovili, katera od ustreznice bi bila v kontekstu svetovne finančne krize primernejša. Kontekstualno ustrezne rešitve bomo nato komentirali glede na normo slovenskega knjižnega jezika in si na koncu pogledali pogostost pojavitev vseh štirih ponujenih prevodnih ustreznice v korpusu FidaPLUS in na slovenskih spletnih straneh. Tako bomo ob upoštevanju konteksta, odzivov strokovne javnosti in dejanske rabe prišli do najustreznejše rešitve prevoda termina *hedge fund*.

2 Kaj označuje izraz *hedge fund*

Angleški enojezični strokovni glosar Collins Dictionary of Business termin *hedge fund* definira kot: "a pool of capital which fund managers (for example, international banks) use to speculate on the foreign exchange, stock and commodity markets. Fund managers aim to make windfall profits by 'correctly' guessing future price movements. Their

activities, which have become increasingly global and largely unsupervised by national regulatory frameworks, have, on occasion, served to destabilize the financial markets" (Pass in drugi 1995: 289–290).

¹ Iz te definicije je razvidno, da so to skladi, s katerimi managerji špekulirajo na borzi in ki lahko občasno zaradi svoje rizične narave destabilizirajo finančni trg. Ravno to se je zgodilo v primeru trenutne globalne finančne krize, saj se v teh skladih kopičijo rizične naložbe in dolgovi. Zato bi veljalo upoštevati opozorila strokovne javnosti, saj sta opisna prevoda "sklad za zavarovanje rizičnih naložb" in "sklad za zavarovanje pred tveganji" v tem trenutku toliko bolj zavajajoča – ti skladi ne varujejo naložb, temveč krizo še poglobljajo. Prevajalce so na forumu Financ opozorili, naj se ne držijo prevodov, ki so podani v angleško-slovenskih slovarjih.² V Velikem angleško-slovenskem slovarju namreč pod *hedge fund* najdemo ustreznico "sklad za zavarovanje rizičnih naložb" (Krek 2005–2006: 868), v Slovarju poslovnih izrazov v angleščini in slovenščini pa kot prevod izraza *hedging* najdemo prevod "zaščita pred tveganji" in razlago, da gre za ukrepe, "s katerimi se posameznik ali podjetje zaščiti pred tveganjem, povezanim s posameznimi poslovnimi dejavnostmi, ter se tako izogne morebitni izgubi" (Filipović 2001: 22). V Velikem poslovnem modernem slovarju poleg izraza *hedge*, ki ga avtorji slovarja razlagajo kot "zaščita/zavarovanje (pred izgubo/tveganjem)", najdemo tudi izraz *hedge fund*, z razlago, da gre za "nakup terminske pogodbe zaradi zavarovanja tečajnega tveganja" (Šega 1997: 339). Prevajalec se po nasvet lahko obrne tudi na nemško-slovenske slovarje, saj je nemški jezik prevzel angleški izraz. V Nemško-slovenskem poslovnem slovarju tako najdemo izraz *hedging*, za katerega slovar ponuja

ustreznici "zaščita pred tveganji" in "pokrivanje tveganj" (Madžarevič 1996: 183).

Iz navedenih primerov iz dvojezičnih slovarjev lahko ugotovimo, da se pri razlaganju pojma *hedge/hedging*, ki je bistven za razumevanje angleške zloženke *hedge fund*, vedno pojavlja razlaga zavarovanje/zaščita pred tveganjem/rizikom, kar celotnemu poimenovanju daje pozitivno konotacijo. Nestrokovna javnost bo te sklade torej razumela kot dejavnike, ki stabilizirajo trg. Vendar pa so v kontekstu svetovne finančne krize ravno tovrstni skladi ogromno prispevali k destabilizaciji trgov (STA 2009). Glede na to bi zagovarjala prevodno ustreznico "hedge sklad". Vsebinsko je ustrezen in ima poleg tega bolj gospodarno izrazno podobo kot dolga opisna prevoda, ki prav z razlaganjem zavajata bralca.

3 Jezikovna ustreznost zveze "hedge sklad"

Edini ugovor izbiri te prevodne ustreznice bi lahko prišel iz jezikoslovnih vrst, ki z normativističnega stališča zavračajo besedne zveze s samostalniškim prilastkom na levi strani odnosnice, kot je "hedge sklad", saj so nastale po besedotvornem postopku, ki je v slovenskem jeziku nov in je bil zato sprva normativno zavračan (Logar 2005b: 211). Tudi izraz "hedge sklad" je nastal po "problematičnem" skladenjskem vzorcu, pri katerem se pred jedrom besedne zveze pojavlja samostalniško določilo (angleška beseda *hedge* je izvorno samostalnik). Toporišič namreč v svoji Slovenski slovnici (2000: 274) piše: "samostalniški prilastek je po definiciji desno od odnosnice, pridevniški levo." Tako v Slovenskem pravopisu iz leta 2001 navaja, da je v primeru zloženek, "katerih sestavine se v zamenjanem besednem vrstnem redu lahko uporabljajo kot besedne zveze," bolj priporočljivo uporabljati besedne zveze, pri čemer je mišljen premik samostalniškega prilastka na desno stran odnosnice. Pišemo pa takšne zloženke lahko tako skupaj kot narazen (Toporišič 2001: 57). Na istem mestu za ilustracijo pravila navede zloženko "alfa žarki", ki jo v skladu z navedenim lahko pišemo skupaj ali narazen (alfažarki/alfa žarki), priporoča pa rabo besedne zveze "žarki alfa", saj se samostalniško določilo premakne na desno stran odnosnice, kar

¹ Sklad kapitala, ki ga upravljavci skladov (npr. mednarodne banke) uporabljajo za špekuliranje na deviznem trgu, trgu vrednostnih papirjev in blagovni borzi. Cilj upravljavcev skladov je priti do ogromnih dobičkov tako, da "pravilno" predvidijo bodoče gibanje cen. Njihove dejavnosti, ki so postale globalne in ki večinoma uhajajo nadzoru državnih regulativnih sistemov, so občasno destabilizirale finančni trg (prevedla V. F.).

² To stališče je razvidno iz enega od komentarjev na forumu Financ: "Očitno se prevajalcu tudi sanja ne, kaj pomeni beseda "hedge sklad" v pravem pomenu besede, pa enostavno vzame slovar in prevede sklad za zaščito pred tveganjem. O, kako bi si nekateri hedge skladi danes želeli, da bi se mogoče vsaj za trenutek ukvarjali tudi z zaščito pred tveganjem" (avtor 6317, Forum Financ, komentar objavljen 21. 12. 1998).

ustreza definiciji, ki smo jo izpisali iz Slovenske slovnice. V skladu s slovnico in pravopisnimi pravili bi torej lahko pričakovali, da bi lektorji oz. tisti, ki jih skrbi pretiran vdor tujih vzorcev v slovenščino, v primeru besedne zveze "hedge sklad" (ki bi jo v skladu s pravopisnimi pravili lahko zapisali tudi skupaj), zagovarjali zapis "sklad hedge".

Vendar pa Nataša Logar (2005b: 220) ugotavlja, "da se je vzorec poimenovanj s samostalnikom kot določujočim delom pred samostalniškim jedrom v slovenščini zakoreninil", iz česar lahko sklenemo, da bi bilo namerno premikanje samostalniškega prilastka z desne na levo stran, kot v skladu z normo predlaga Toporišič, odvečno. N. Logar (2005a: 235) je iz skupine medponskoobrazilnih zloženek iz dveh samostalnikov kot poseben vzorec izločila zveze s citatnim prilastkom. Mednje šteje primere, kot so "ink-jet tiskalnik", "back vokalist", "surround zvok" ali "jumbo plakat". V to kategorijo bi torej sodil tudi izraz "hedge sklad", saj ima kot vse zgoraj navedene besedne zveze za levi prilastek citatno, izvirno samostalniško, besedo. N. Logar (prav tam 234) ugotavlja, da takega citatnega prilastka v slovenščini ne moremo prenesti za samostalniško jedro in da zvez s citatnim prilastkom v slovenščini ne moremo šteti za zloženke in jih, dokler prilastki ostajajo v citatni obliki, ne pišemo skupaj. Na podlagi njenih ugotovitev lahko zaključimo, da bi bil v našem primeru ustrezen le zapis "hedge sklad", torej narazen in s tujo prvino na levi strani samostalniškega jedra.

Glede na različne razlage v stroki lahko pričakujemo, da bo nihala tudi dejanska raba v besedilih, zato si bomo v naslednjem poglavju ogledali, kako pogosta je raba zapisov "hedge sklad", "hedgesklad" in "sklad hedge", kot primerjavo pa si bomo pogledali še rabo opisnih prevodov.

4 Pogostost pojavitev posameznih prevodnih ustreznice

Pogostost pojavitev posameznih prevodnih ustreznice za termin *hedge fund*, ki smo jih omenili do sedaj, smo preverili v referenčnem korpusu slovenskega jezika FidaPLUS in na spletu. Splet smo pregledali s pomočjo brskalnika Google, pri tem pa smo iskanje omejili le na spletne strani v Sloveniji in v slovenskem jeziku. Pri vseh prevodnih ustreznice smo upoštevali pojavitve v vseh možnih sklonskih in

številskih oblikah odnosnice. Ker brskalnik Google v primerjavi s korpusom ne omogoča iskanja vseh sklonskih oblik iskalnega niza, smo za vsako od možnih ustreznice v brskalnik vnesli vse možne oblike posebej in jih nato na koncu sešteli, da smo dobili skupno število pojavitev. Rezultati so razvidni v tabeli 1 in odražajo stanje v korpusu in na slovenskem spletu z dne 12. 4. 2009, ko je bila raziskava opravljena.

možne ustreznice za <i>hedge fund</i>	FidaPLUS	slovenske spletne strani (Google)
hedge sklad	44	21.867
hedgesklad	0	11
sklad hedge	0	260
sklad za zavarovanje rizičnih naložb	2	2
sklad za zavarovanje pred tveganjem/tveganj i	1	5

Tabela 1: Pogostost pojavitev različnih ustreznice v korpusu FidaPLUS in na slovenskih spletnih straneh.

Iz podatkov je razvidno, da je tako na spletu kot na spletnih straneh daleč najpogostejše rabljena besedna zveza "hedge sklad", pisana narazen, kar potrjuje teorijo, ki jo je postavila Nataša Logar. Ustreznica "sklad hedge", ki bi bila glede na pravopisna pravila po Toporišiču ustrežnejša, se v korpusu ne pojavlja, zasledimo pa jo na svetovnem spletu, vendar se tudi tam pojavi zgolj 260-krat, kar je v primerjavi s pogostostjo pojavitve besedne zveze z obrnjenimi sestavinami "hedge sklad", ki jo na spletu zasledimo 21.867-krat, občutno manj. To nakazuje, da je morda zaradi upoštevanja pravopisnih pravil mestoma prišlo do namernega premika samostalniškega prilastka na desno stran odnosnice. Jezikovna raba pa nakazuje, da je vzorec s samostalniškim prilastkom na levi strani odnosnice glede na veliko število pojavitev na spletu res produktiven vzorec. Opisni ustreznici prevoda *hedge fund* se sicer pojavljata tako v korpusu kot na spletu, število njunih pojavitev skupaj pa je zanemarljivo

glede na veliko pojavnost ustreznice "hedge sklad". Razlog za to je verjetno večja ekonomičnost slednjega izraza, zaradi česar so govorci iz nabora jezikovnih sredstev izločili daljši opisni poimenovanji.

5 Sklep

Izmed možnih ustreznice pri prevajanju termina *hedge fund*, te so: "hedge sklad", "hedgesklad", "sklad hedge", "sklad za zavarovanje rizičnih naložb" in "sklad za zavarovanje pred tveganjem oz. tveganji", se je kot najustreznejša rešitev izkazalo poimenovanje "hedge sklad". To poimenovanje v nasprotju z opisnima prevodoma ne nosi zavajajoče pozitivne konotacije. Poleg tega smo na podlagi novjših spoznanj s področja besedotvorja ugotovili, da besedotvorni vzorec, po katerem je to poimenovanje nastalo, ne nasprotuje sistemu slovenskega jezika, temveč je v zadnjem času zelo produktiven in postaja čedalje bolj ustaljen. To je pokazala tudi velika pogostost rabe besedne zveze "hedge sklad" v korpusu slovenščine FidaPLUS in na slovenskih spletnih straneh.

6 Viri

- FidaPLUS*. Dostopno na <http://www.fidaplus.net/Index.htm> (12. 4. 2009).
- Filipović, Nenad, Milojka Popović, Danica Purg in Denise Vakanjac, 2001: *Slovar poslovnih izrazov v angleščini in slovenščini*. Maribor: Mladinska knjiga.
- Forum Finance*. Dostopno na <http://www.finance.si/forums.php?mode=zoom&id=8610> (12. 4. 2009).
- Google. Dostopno na <http://www.google.si/> (12. 4. 2009).
- Krek, Simon, ur., 2005–2006: *Veliki angleško-slovenski slovar Oxford*. Ljubljana: DZS.
- Logar, Nataša, 2005a: Filter vrečka ali filtervrečka, foto posnetek ali fotoposnetek, ISDN paket ali ISDN-paket?. *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. 222–249. Maribor: Slavistično društvo.
- Logar, Nataša, 2005b: Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženke in kratice. *Družboslovne razprave*, let. 21, št. 48. 211–225. Ljubljana: FDV.
- Madžarevič, Branko, ur., 1996: *Nemško-slovenski poslovní slovar*. Ljubljana: DZS.
- Pass, Christopher, Bryan Lowes, Andrew Pendleton in Leslie Chadwick: 1995: *Collins Dictionary of Business*. Glasgow: Harper Collins Publishers.
- STA, 2009: Članice G20 za neposredni nadzor nad hedge skladi. *Finance.si*, 22. 2. Dostopno na http://www.finance.si/238712/Sre%E8anje_dr%BEav_G20_bi_lahko_zasen%E8ila_prerekanja_o_protekcionizmu (12. 4. 2009).
- Šega, Lidija, 1997: *Veliki poslovni moderni slovar, angleško-slovenski*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica: četrta, prenovljena in razširjena izdaja*. Maribor: Založba Obzorja.
- Toporišič, Jože, 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU in Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Prevajanje francoske besede *civilisation* v slovenščino

Lea Cibrić

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
cibric.lea@gmail.com

Namen članka je najti slovenske prevodne ustreznice francoske besede *civilisation*. Beseda ima že sama po sebi več pomenov, saj lahko v slovenščini opiše civilizacijo, kulturo, družbo, izobrazbo itn. S pomočjo teorije kulturne zgodovine in sociologije, eno- in dvojezičnih slovarjev ter prevedenih besedil bomo poskušali najti najustreznejši prevod te besede.

Our aim in this article is to find the Slovene expression that would correspond to the French *civilisation*. This word tends to have many different meanings, and in Slovene, it can describe civilisation, culture, education or society. The most suitable Slovene translation will be determined with the help of historical and sociological theories, different dictionaries and already translated texts.

1 Uvod

Zdi se, da je slovenska prevzeta beseda *civilizacija* dobra ustreznica pri prevajanju francoske besede *civilisation*, a s pomočjo kulturne zgodovine, sociologije, slovarjev in nekaj uveljavljenih prevodov lahko ugotovimo, da ima ta pojem v slovenščini več pomenov. Ugotoviti želimo, katera slovenska beseda bi bila pri prevajanju francoske *civilisation* najustreznejša.

Kulturna zgodovina med drugim raziskuje tudi izvor in uporabo besede *civilizacija*, pri tem pa ugotavlja, da so bila vsa zgodovinska dejstva skupaj s pomeni napisana na različne načine, prave uravnoteženosti med različnimi pojmi obravnavanja in njihovimi poimenovanji pa v resnici ni. Kulturni obrat je zunaj akademskega področja povezan s premestitvijo v dojemanju, ki se izraža v povečani rabi splošnih izrazov. Danes mnogi ljudje govorijo o *kulturi* ob vsakdanjih priložnostih, ob katerih bi pred tridesetimi leti govorili o *družbi*. Za francosko tradicijo je značilno, da se izogiba pojmu *culture* in se namesto tega osredotoča na *civilisation*. Vztrajna kolektivnost zadnjih nekaj generacij te šole zgodovinarjev je zelo pomembna, saj močno vpliva na uporabnost različnih izrazov za podobna mišljenja in pojme (Burke 2007: 1–5).

Za pravilno izbrano prevodno ustreznico te francoske besede je potrebno dobro poznavanje kulturnih okoliščin, v katerih je nastala, in njenega prvotnega pomena v izvornem jeziku.

Slovenščina s prevzemanjem tujih besed in "podomačevanjem" njihovih pomenov lahko zavede prevajalca, saj se beseda *civilizacija* pomensko ne ujema popolnoma z njeno francosko različico.

2 Definiranje besede *civilizacija*

Civilizacija je pojem, ki je nastal v 18. stoletju in je skozi čas spremenil pomen. Danes je to obsežnejši pojem, ki vključuje različne faze in načine materialnega, intelektualnega in moralnega razvoja skupnosti. S *civilizacijo* lahko razumemo skupek znanj, običajev, miselnih in umetniških prepričanj, do katerih se je neka družba dokopala v boju proti naravnim in družbenim silam. Pomeni lahko tudi raven razmeroma razvitega okusa in uglajenosti (Wikipedia 2009).

2.1 Sociološko-zgodovinska definicija

Nemški sociolog Norbert Elias (2000: 71) razlaga, da se pojem *civilizacija* nanaša na zelo različna dejstva: na tehnično raven, načine vedenja, razvoj znanstvenega spoznanja, religiozne ideje in navade. Skoraj ničesar ni, česar ne bi bilo mogoče narediti v "civilizirani" ali "necivilizirani obliki", zato se vedno zdi nekoliko težavno, če hočemo z nekaj besedami povzeti vse, kar je mogoče označiti s "civilizacijo". Če pa se vprašamo, katera je pravzaprav splošna funkcija pojma *civilizacija* in kaj je tisto skupno, na podlagi česar vsa ta človeška vedenja in dejavnosti označujemo za "civilizirane", ugotovimo, da ta pojem izraža samozavedanje zahodnega sveta. V njem je zajeto vse tisto, v čemer zahodne družbe v zadnjih treh stoletjih vidijo svojo prednost pred prejšnjimi ali pa tistimi "bolj primitivnimi" današnjimi družbami.

Toda *civilizacija* zahodnim narodom ne pomeni istega. Predvsem je velika razlika med uporabo te besede v angleškem in francoskem prostoru na eni strani ter nemškem na drugi. Francozom predstavlja ta pojem ponos, in sicer zaradi pomena, ki naj bi ga imela njihova nacija pri napredku zahodnega sveta in človeštva. Beseda, s katero Nemci interpretirajo sami

sebe in s katero izražajo ponos na lastne dosežke in lastno bit, je v prvi vrsti *kultura* (prav tam 72).

Beseda *civilizacija* ima v nemškem jeziku pogosto slabšalni prizvok, na primer ko je govor o "zgolj" civilizacijskem napredku oz. o civilizacijskih škodah ali boleznih (Frithjof 2001: 23).

"Prvi literarni dokaz, kako se je iz glagola *civiliser* razvil pojem *civilisation*, najdemo v petdesetih letih 18. stoletja pri Mirabeauju starejšem" (Elias 2000: 117). Pojem *civilizacija* izraža samozavedanje evropskega višjega sloja nasproti drugim slojem, ki so veljali za preprostejše ali primitivnejše, obenem pa so označevali posebno obliko vedenja, na podlagi katerega se je višji sloj čutil drugačnega od preprostejših ljudi (prav tam 117–118).

"Francoski pojem *civilizacija* se lahko nanaša na politična ali gospodarska, religiozna ali tehnična, moralna ali družbena dejstva. Nemški pojem *kultura* pa bistveno nakazuje na duhovna, umetnostna, religiozna dejstva in kaže močno težnjo k postavljanju mej med taka dejstva na eni strani in gospodarska in družbena dejstva na drugi" (prav tam 72).

Civilizacija označuje proces ali vsaj rezultat procesa. Kaže na nekaj, kar je v stalnem gibanju, kar se nenehno giblje "naprej". Pojem *kultura* pa omejuje; v današnji rabi meri na človekove produkte, na umetniška dela, knjige, religiozne ali filozofske sisteme itd. (prav tam 73).

Slovenski kulturni prostor je bil več kot tisoč let pod germanskim vplivom in posledice se na marsikaterem področju kažejo še danes. Tako se pri dojemanju besede *civilizacija* nagibamo proti nemškemu pojmu *kultura*, čeprav nam je tudi francoski pogled na ta pojem poznan. Ker sami nimamo nobene teorije o tem specifičnem izrazu, se moramo opirati predvsem na svojo logiko in lastno dojetje sveta.

2.2 Definicija iz TLF-ja (Korpus francoskega jezika)

Moderni korpus francoskega jezika TLF (Trésor de la langue française) navaja tri definicije besede *civilisation*. Prva pravi, da je to stanje, ko neko ljudstvo zapusti primitiven način življenja in napreduje s sposobnejšo moralno in z več znanja. Nato navaja, da je to trajno stanje družbe, ki je z razvojem izboljšala svoj način življenja in se odmaknila od primitivnosti. Nazadnje pa navaja, da ta pojem pomeni skupek vrednot, ki se prenašajo iz generacije v generacijo (intelektualne, umetniške, duhovne) skupaj s tehničnim in znanstvenim znanjem, ki so zaznamovali evolucijski razvoj družbe.

Vse te definicije potrjujejo že prej omenjeno sociološko-zgodovinsko razlago tega pojma. Torej je ta resnično uveljavljena v francoskem kulturnem prostoru, kjer na ostalih posameznih družbenih področjih poimenujejo podobne reči z besedami s konkretnjšim pomenom. Ta jim ne zadostuje, saj je preširok.

2.3 Beseda *civilizacija* v SSKJ

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) ima beseda *civilizacija* dve iztočnici, torej dva pomena. Najprej je opisana kot skupek dosežkov, vrednot človeške družbe, zlasti glede na znanstveni in tehnični napredek. Kot primer je navedena tudi *materialna civilizacija*, kar nakazuje na različnost civilizacij v našem kulturno-specifičnem dojetju glede na vrsto razvoja, ki je zaznamoval človeštvo.

Druga razlaga pa opisuje, da je civilizacija posebna oblika duhovnega, materialnega in socialnega življenja kakega naroda ali skupine narodov, npr. *egipčanska civilizacija*. Pri tej različici definicije se vprašamo, ali bi to lahko ustrezalo nekemu kulturnemu življenju oz. kulturi posameznih ljudstev. Preverili smo definicijo besede *kultura*, in ta navaja, da je kultura skupek dosežkov, vrednot človeške družbe kot rezultat človekovega delovanja, ustvarjanja. Ta opis se nam zdi podoben tistemu, ki opisuje civilizacijo. Ob dobrem premisleku navsezadnje ljudje resnično s svojim delovanjem izoblikujemo svojo kulturo in tako tudi civilizacijo (slednjo mogoče v daljšem časovnem obdobju). Oba pojma sta si zelo blizu in SSKJ ne pojasnjuje razlike v njuni razlagah, kar se nam zdi logično, a tudi zavajajoče. Kako naj torej prevajalec zagotovo ve, kateri izraz izbrati?

2.4 Slovarski prevodi francoske besede *civilisation* v dvojezičnem slovarju

Kot zanimivost smo si ogledali še slovarske prevode te besede v Gradovem dvojezičnem francosko-slovenskem slovarju. Ta navaja šest možnih slovenskih ustreznice. To so: *civilizacija*, *prosveta*, *omika*, *izobrazba*, *napredek* in *kultura*.

Nato smo odprli še slovensko-francoski dvojezični slovar istega avtorja in ugotovili, da pod geslom *napredek* ne najdemo francoske *civilisation*. Zaradi takšne nedoslednosti lahko domnevamo, da je morda kakšna napaka tudi pri drugih pomenih. Ustavili smo se ob treh izrazih, poiskali njihove definicije v SSKJ in ugotavljali njihovo pomensko podobnost z definicijo *civilizacije*. Ugotovili smo, da beseda *prosveta* ni pravilna ustreznica, saj je to neke vrste poučitev oz. izobrazba nekoga, da bi mislil in delal brez predsodkov. Sicer gre za neke vrste prenašanja kulturnih značilnosti, a vseeno ne ustreza.

Omika opisuje vzgojo ali celo izobrazbo, in tako tudi ni primerna prevodna ustreznica, saj se preveč osredotoča na "umetno" izobraževanje. Tudi *izobrazba* navaja preveč institucionalen pogled na učenje, in ne toliko s sociološkega oz. družbenega vidika, kot to predstavlja *civilizacija*.

Droysen v bolj zaostreni obliki navaja nasprotje "omika – civilizacija" in v svoji polemiki z Bucklerjem pravi takole: "Civilizacija se zadovoljuje z rezultati omike; v obilici bogastva je revna, v obilju uživanja je čustveno otopela" (Frithjof 2001: 25).

Dvojezična slovarja nam torej za prevodne ustreznice ponujata: *civilizacija*, *kultura* in *napredek*.

3 Primeri rabe v prevodih

Slovarji nam zaradi svoje zastarelosti ne ponujajo prav dobre izbire, konkretni prevodi pa kažejo na aktualne izbire prevajalskih ustreznice za to francosko besedo.

3.1 Prevajanje *civilisation* v Evrokorpusu

Vzporedni korpus prevodov, kjer so objavljena tudi francoska besedila in njihovi slovenski prevodi, nakažejo razumljivejše izbire, ki so pomensko vidne iz konteksta. A v primeru besede *civilisation* sta bila zadetka le dva, z različnima prevodnima ustreznicama. V primerih sta prikazana francoski original in njegov slovenski prevod.

Primer 1:

La déclaration de Barcelone reconnaît que les traditions de culture et de **civilisation** dans toute la région méditerranéenne, le dialogue entre ces cultures et les échanges humains, scientifiques et technologiques sont une composante essentielle du rapprochement et de la compréhension entre leurs peuples méditerranéens et d'amélioration de la perception mutuelle.

Barcelonska deklaracija ugotavlja, da so kulturne in **civilizacijske** tradicije celotne sredozemske regije in dialog med temi kulturami ter izmenjava na človeški, znanstveni in tehnološki ravni bistveni dejavniki za zbliževanje sredozemskih narodov, poglobljanje razumevanja med njimi in napredek pri medsebojnem dojoemanju teh narodov.

Prevajalec se je tu odločil za pridevnik *civilizacijske*, ki se nahaja v istem stavku kot pridevnik *kulturne*, kar lahko bralca hitro zmede oz. mu da vedeti, da je med tema dvema pojmom tako velika razlika, da morata biti navedena oba. Tudi besedna zveza *civilizacijske tradicije* je lahko nerazumljiva, saj nam je jasno, da je civilizacijsko nekaj, kar je "razvito", torej tudi celotna evropska družba. Zakaj bi torej poudarjali, da so te civilizacijske tradicije v Mediteranu drugačne od npr.

tistih v Skandinaviji? Ali ni celotna Evropa vsaj približno enako razvita? Izvirno besedilo v francoščini seveda nakazuje na način vedenja, bonton, stopnjo kulturnosti v (vsakdanjem) življenju, a tega prevajalec ni upošteval. Prevajal je le besede.

Primer 2:

En vertu des informations transmises par les États membres, les fromages revêtant la dénomination Feta sur le territoire communautaire font généralement explicitement ou implicitement référence sur leur étiquette, nonobstant leur production dans d'autres États membres que la Grèce, au territoire, aux traditions culturelles ou à **la civilisation** helléniques, par le biais de mentions ou de dessins présentant une connotation hellénique marquée.

Glede na podatke, ki so jih predložile države članice, se siri, ki dejansko nosijo ime "Feta" na ozemlju Skupnosti, običajno izrecno ali implicitno sklicujejo na grško ozemlje, **kulturo** ali tradicijo z dodajanjem besedila ali risb z izrazito grškim pomenom, tudi če niso proizvedeni v Grčiji, temveč v drugih državah članicah.

Pri tem prevodu se zdi, da je prevajalec izpustil besedo *civilisation*, saj je besedno zvezo *traditions culturelles* prevedel s *kulturo ali tradicijo*, čeprav gre za skupen pomen, se pravi za neke tradicionalne kulturne navade. A ker je jedro te besedne zveze *traditions*, ki ga je prevedel s *tradicijo*, je potemtakem *civilisation* prevedel s *kulturo*.

Pri obeh (in edinih) prevodih iz Evrokorpusa se lahko najdeti različni slovenski ustreznici francoske *civilisation*. Že to, da sta bila za to besedo samo dva zadetka, je čudno, saj ima ta zbirka besedil dobro referenčnost. Prevoda ponovno nakazujeta na dejstvo, da je treba pri tej besedi še posebej paziti na njen pomen glede na okoliščine v besedilu, in da jo je treba previdno prevajati.

3.2 Prevajanje *civilisation* v izbranih naslovih

Pri iskanju te besede v francoskih besedilih, ki bi bila po možnosti še prevedena v slovenščino, smo naleteli na težave. Zato smo v spletnem kooperativnem bibliografskem sistemu COBISS poiskali francoska dela s *civilisation* v naslovu. Za naš besedilni korpus smo zbrali 77 takšnih naslovov. Z željo, da najdemo uveljavljene prevodne ustreznice te besede smo iskali še prevode teh knjig. Le šest je prevedenih v slovenščino. Tako naš besedilni korpus naslovov znaša le šest primerov. V nadaljevanju jih navajamo in analiziramo.

Naslov knjige *La civilisation de l'Europe des lumières* (Chaunu Pierre) je bil preveden kot *Civilizacija klasične Evrope*. Izraz *civilisation* je bil preveden s *civilizacija*, kar v slovenščini

resnično opisuje nek skupek vrednot človeške družbe, v tem primeru ljudi, ki so živeli v času renesanse oz. razsvetljenstva.

Civilisation française je pogosto naslov francoskih učbenikov oz. knjig za učenje francoskega jezika. Zanje smo našli kar tri različne prevode. Najpogostejši je Francoska civilizacija, ki izhaja iz romanistične tradicije dodati Franciji neko vzvišenost. A v samem učbeniku se razglablja o francoski družbi, kulturi, navadah in jeziku, in ne o nastanku francoske družbe oz. civilizacije na splošno. Zato se takšne besedne zveze vse pogostejše prevajajo s Francoska družba in kultura (s čimer se opisno natančneje navede vsebina knjige) ali pa celo s Francoska kultura in civilizacija (ko se *civilizacija* ohrani zaradi dodatne konotacije te družbe, tako pomembne za razvoj zahodne civilizacije).

Pri naslednjem prevodu je prišlo do izpusta besede. Naslov Dictionnaire de civilisation musulmane (Thoraval Yves) je preveden v Islam: mali leksikon. Takšne vrste prevoda so zagotovo najbolj dobrodošle, saj se prevajalec izogne pomenski zagati besede *civilisation* in vseeno lepo zajame vsebino knjige, in to celo z zelo privlačnim naslovom. Marsikdo se tega ne bi spomnil, zato naj omenimo, da bi bila v tem primeru dobra ustreznica *družba*, ki pa je ne najdemo v nobenem slovarju kot "nadomestilo" *civilizacije*. A v bistvu sama družba oz. skupina ljudi oblikuje civilizacijo v svojem času, vedno tudi pod vplivom nekdanjih ljudstev oz. družb, kar vpliva na nadaljnje napredke civilizacije.

La civilisation de l'occident médiéval (Jacques Le Goff) je prevedena z Za drugačen srednji vek: čas, delo in kultura na Zahodu. Tudi za ta prevod je značilen izpust samega pojma *civilisation*, a je zato slovenski naslov daljši, saj je dopolnjen z opisnim prevodom. Z besedno zvezo *srednji vek* se torej zamenja francoski pridevnik *médiéval* (srednjeveški), s prislovnim določilom *na Zahodu* samostalnik *l'occident* (Zahod), *la civilisation* pa se opiše s samostalniki *čas, delo in kultura*. Ta zanimiva prevodna rešitev namiguje na dejstvo, da se je zavajajoči slovenski ustreznici *civilizacija* bolje izogniti. Opisni prevodi v takšnih primerih predstavljajo odlično rešitev.

Zanimiv se nam je zdel naslov knjige La civilisation du vin, ki sicer ni prevedena v slovenščino. Sprašujemo se, kakšna bi bila najboljša ustreznica. Civilizacija vina je zelo nerazumljiva besedna zveza, saj si ob njej govorec slovenščine sploh ne predstavlja, za kaj

naj bi šlo. Bolj ustrezen bi bil prevod Kultura pitja vina, a navsezadnje ne vemo, kakšna je vsebina te knjige. Predmetne oznake v COBISSU so naslednje: vino, vinarstvo, vinogradništvo, zgodovinski pregledi, etnologija, civilizacije, Amerika, Evropa. Možni naslovi bi bili še: Vina sveta, O vinu, Vse kar morate vedeti o vinu, Vino skozi zgodovino itd. Pri vseh teh naslovih se izognemo izrazu *civilizacija*, saj nikakor ne bi bil logičen v kontekstu z vinom, vsaj ne v slovenskem kulturnem prostoru. Torej je prevajalec primoran narediti svoje delo s pomenskega vidika.

4 Sklep

V vsakem kulturnem okolju je pojem *civilizacija* označen s posebnimi odtenki, zato obstajajo različne definicije te besede.

Najbolje je upoštevati strokovno znanje svetovnih zgodovinarjev in sociologov, ki opisujejo okoliščine nastanka te besede. Tako naj se prevajalec glede na svoje socialno okolje in določeno francosko besedilo, ki ga prevaja, odloči za tisto ustreznico, ki bi natančneje opisala in točno določila pomen francoske besede *civilisation*. Le tako bo bralcem prevoda omogočil dobro razumevanje besedila. Vsekakor slovenska ustreznica *civilizacija* ni vedno prava odločitev, kar smo pokazali v navedenih primerih.

Izsledki analize že uveljavljenih prevodov kažejo na to, da ene same ustreznice ni. Prevajalci so se odločali za izpust same besede, za ustreznice *kultura*, *civilizacija*, *družba in kultura*, *kultura in civilizacija*, ali za opisni prevod, kjer so vsebinsko zajeli bistvo določenega pomena francoske *civilisation*.

Po našem mnenju bi bila njena najboljša slovenska ustreznica beseda *družba*. Razlogov je mnogo, saj že francoska teorija razlaga, da gre pri njihovi civilizaciji sprva za neko vrsto obnašanja na dvoru, za značilnosti neke skupine ljudi, za njihov napredek itd. Torej gre za neko družbo s svojimi specifičnimi lastnostmi, navadami in obnašanjem. Te ustreznice nismo našli v dvojezičnih slovarjih, kar se zdi čudno, ali pa le kaže na njihovo zastarelост.

"Še vedno pa ostaja dvojica 'civilizacija – kultura', med katerima ljudje ne znamo vedno pravilno izbrati. Pravilno uporabo obeh pojmov je možno doseči s poznavanjem njunih definicij, kar je mogoče dobiti šele s previdno, v zgodovino pojmov in vsakdanjo jezikovno rabo usmerjeno analizo" (Frithjof 2001: 32).

Najlažje je prevesti *civilisation* z identično slovensko besedo *civilizacija*, a moramo se zavedati, da ta izraz zavaja. Pomemben je prevod pomenov in ne prevod besed. Takšnih besed je še veliko, pri

njihovem "odkrivanju" in prepoznavanju pa nas čaka še veliko dela. Vsaj s *civilizacijo* smo "opravili".

5 Literatura in viri

- Burke, Peter, 2007: *Kaj je kulturna zgodovina*. Ljubljana: Sophia.
- Elias, Norbert, 2000: *O procesu civiliziranja: sociogenetske in psihogenetske raziskave*. Prvi zvezek. Ljubljana: Založba / *cf.
- Evrokorpus. Dostopno na <http://evrokorpus.gov.si/index.php> (21. 4. 2009).
- Frithjof, Rodi, 2001: Kultura in civilizacija: poizkus ponovne osmislitve razveljavljene pojmovne dvojice. *Phainomena*, let. 10, št. 35/36. 19–35. Ljubljana: Nova revija.
- Grad, Anton, 2004: *Francosko-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- Jesenik, Viktor in Narcis Dembskij, 2004: *Slovensko-francoski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.
- Trésor de la Langue Française Informatisé, 2009: *Civilisation*. Dostopno na <http://www.cnrtl.fr/definition/civilisation> (21. 4. 2009).
- Wikipedia, 2009: *Civilizacija*. Dostopno na <http://sl.wikipedia.org/wiki/Civilizacija> (21. 4. 2009).

Diapozitiv? Prosojnica? Slajd!

Manca Hočevár

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
manca.hocevar@gmail.com

V članku je obravnavana problematika prevajanja angleškega izraza *slide*, ki se nanaša na računalniške projekcije. Namen prispevka je osvetliti dobre in slabe strani različnih prevodov in pokazati, kako se raba določenih prevodnih ustreznice spreminja glede na okoliščine. Članek kritično obravnava eno od razprav v jezikovnem priročniku ŠUSS, hkrati pa temelji na samostojni raziskavi o rabi izraza *slide* in njegovih prevodnih ustreznice, opravljeni na podlagi referenčnega korpusa FidaPLUS in pojavitev na spletu.

The paper deals with the problem of translating the English expression "slide", meaning an individual page of a PowerPoint presentation. The aim of the paper is to point out the advantages and the disadvantages of different translational equivalents and to present how their usage differs in various circumstances. The paper critically discusses one of the topics presented in "ŠUSS – an online resource for Slovenian language and linguistics". In addition, the paper is based on the investigation of the usage of the expression "slide" and its translational equivalents in Slovene, made on the basis of the Slovene reference corpus FidaPLUS and the results on the internet.

1 Uvod

Računalništvo je danes tisto področje, ki se izredno hitro razvija in zahteva, da se mu jezik prilagaja. Z novonastalimi aplikacijami se namreč pojavijo zahteve po novih terminih in posledično po novih prevodnih ustrezniceh. Ker računalniško izrazje večinoma izvira iz angleškega jezika, se morajo drugi jeziki temu prilagajati. Pri oblikovanju slovenskih terminov so pogosti pristopi prevzemanje, prevajanje in izvirno poimenovanje.

Za angleški izraz *slide*, ki se nanaša na računalniške projekcije, je v slovenskem prostoru več prevodnih ustreznice, ali pa vsaj predlogov zanje.

V članku so predstavljene prednosti in slabosti omenjenih prevodnih ustreznice z ozirom na eno od razprav v jezikovnem priročniku ŠUSS.¹ V drugem delu predstavljam rezultate raziskave o rabi izraza *slide* in njegovih prevodnih ustreznice, opravljeni na podlagi korpusa FidaPLUS in pojavitev na spletu.

2 Prevajanje izraza *slide*

Namen članka je ugotoviti, kako se uporaba določenih prevodnih ustreznice za izraz *slide* spreminja glede na okoliščine in kdo v slovenskem prostoru vpliva na prevode računalniškega izrazja. S tem so mišljena predvsem podjetja, ki se ukvarjajo s slovenjenjem računalniškega izrazja. Predpostavljam, da se v govorjeni slovenščini najbolj uporablja "slajd", medtem ko v pisni komunikaciji prevladujeta "diapozitiv" in "prosojnica".

3 Računalniška terminologija

Z začetkom razvoja računalniške znanosti (v slovenskem prostoru v 70. in 80. letih 20. stoletja) je postalo jasno, da "bo pri tako naglo razvijajoči se vedi

potreben stalni strokovni in jezikovni nadzor" (Oter 2002: 334–335). V 90. letih se je v slovenskem prostoru razvila polemika o kalkiranju izrazov *software* in *hardware* kot "mečina" in "trdina"² (prav tam 335).

3.1 Vpliv na prevode računalniškega izrazja

S slovenjenjem računalniškega izrazja se pri nas ukvarjajo številne institucije in podjetja. Oter (prav tam 336) navaja Urad za standardizacijo in meroslovje (USM), ki je odgovoren za "standardizacijo slovenskih izrazov s posameznih strokovnih področij", Fakulteto za računalništvo in informatiko (FRI), ki prav tako skrbi za slovensko računalniško izrazje, ter nekaj manjših podjetij in društev. Med slednja sodijo podjetje Iolar, ki se ukvarja s "slovenjenjem novih različic Microsoftovih programov", društvo Lugos, pristojno za slovenjenje operacijskega sistema Linux, Slovensko društvo Informatika, ki izdaja Islovar,³ in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

3.2 Oblikovanje terminov

Pomemben del računalniškega izrazja je nastal po zaslugi prevedenih Microsoftovih programov (prav tam 335).

Razlago vzorcev oblikovanja slovenskih terminov s področja računalništva, ki jih navajam spodaj, obravnava Gorjanc (1996), povzema pa jih Dobovšek Sethna (2007). Najpogostejši tovrstni vzorci so prevzemanje, prevajanje in izvirno poimenovanje.

¹ ŠUSS je jezikovni priročnik z odgovori na jezikovna vprašanja, dostopen na spletnem naslovu <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/>.

² Izraza se v računalniški znanosti zaradi takojšnjega neodobravanja s strani govorcev nista prijela (prav tam 335).

³ Islovar je terminološki slovar informatike, dostopen na spletnem naslovu http://www.islovar.org/iskanje_enostavno.asp.

3.2.1 Prevzemanje

Prevzemanje nekega izraza poteka na različnih stopnjah. Začetno obdobje se imenuje citatnost, kar pomeni, da se uveljavijo citati, ki so le začasni izrazi in dopuščajo možnost za uveljavitev ustreznega slovenskega termina. Če se slovenski izraz ne uveljavi dovolj hitro, ta vzorec vodi v oblikoslovno-besedotvorno prevzetost. Ko se prevzeti izraz "ortografsko, glasoslovno in oblikoskladenjsko" (Dobovšek Sethna 2007: 713) prilagodi jeziku prejemnika, nastopi prilagajanje.

Glede na obravnavano tematiko se je tako v začetnem obdobju uveljavil citat *slide*, ki ni pravočasno dobil slovenske ustreznice in se je prilagodil slovenskemu jeziku z izrazom "slajd".

3.2.2 Prevajanje

Prevajanje ali kalkiranje je zelo pogost način nastajanja računalniških terminov v slovenskem jeziku in pomeni dobesečno prevajanje, pri čemer slovenske ustreznice nadomestijo angleške izraze. Po takem vzorcu sta nastala na primer računalniška izraza "miška" (iz *mouse*) in "okno" (iz *window*).

Za izraz *slide* obstajajo slovenski kalki "drsnica", "zdrsnica" in "drsljivka", ki naj bi ohranjali izvirni pomen.

3.2.3 Izvirno poimenovanje

Izvirno poimenovanje pomeni "ustvarjanje novih besed, ki nadomestijo prevzete izraze" (prav tam), in sicer na podlagi funkcije (Gorjanc 1996: 255), ki jo ima določeni izraz.

V primeru izraza *slide* bi lahko bili izvirni poimenovanji "diapozitiv" in "prosojnica". Ta dva izraza sta sicer obstajala že prej, a kot nosilca drugega pomena, zato bi lahko rekli, da sta izvirni poimenovanji v tem novem pomenu.

3.3 Računalniške terminološke dvojnice

Dvojnice nastanejo, ko se pri vdoru angleških terminov slovenske ustreznice na uspejo dovolj hitro uveljaviti. Tako se angleški termin ustali, počasi pa se začnejo pojavljati slovenske ustreznice. Teh je lahko "več, če prvi poslovenjeni predlog ni najboljši" (Oter 2002: 343).

Pri angleškem izrazu *slide* ne moremo govoriti le o dvojnicah, saj se pojavlja več izrazov. Še vedno je namreč v rabi angleški izraz, poleg tega pa se zaradi teženj po slovenjenju računalniških izrazov pojavljajo še drugi. S prevodom Microsoftovega programa PowerPoint, programa za sestavljanje računalniških projekcij, se je namreč za *slide* kot enoto predstavitve uveljavil izraz "diapozitiv". Nasprotno so se prevajalci pisarniškega paketa Open Office (vsaj v različici 2.2) po podatkih jezikovnega priročnika ŠUSS odločili za prevod "prosojnica". Ker so Microsoftovi programi na splošno bolj razširjeni, se je v slovenskem jeziku bolj prijel izraz

"diapozitiv". Poleg omenjenih pa se pojavljajo tudi predlogi, ki se v realni komunikaciji ne rabijo pogosto.

4 Razprava o slovenski ustreznici za besedo *slide* v jezikovnem priročniku ŠUSS⁴

Na vprašanje o ustreznem prevodu besede *slide*, ki se nanaša na računalniške projekcije, jezikoslovec Franc Marušič odgovarja, da sta v slovenskem prostoru trenutno najbolj uveljavljena izraza "diapozitiv" in "prosojnica", ki sta nastala pri prevodih Microsoftovega programa PowerPoint in pisarniškega paketa Open Office. Glede na to, da ima *slide* v angleškem jeziku precej široko paleto pomenov in je pomen, ki zajema diapozitive šele na šestem mestu, je po njegovem mnenju slovenski termin "diapozitiv" morda preveč specializiran. Poleg tega ima "diapozitiv" že ustaljen pomen, in sicer tip fotografije. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je razložen kot "pozitivna fotografska slika na filmu ali steklu, ki jo je mogoče projicirati". Izraza "prosojnica" sicer ni mogoče najti v SSKJ, a ima tudi ta svoj pomen. Glede na funkcijo bi bila lahko primerna oba omenjena izraza, saj je tako imenovani *slide* pravzaprav zamenjal "diapozitive" in "prosojnice".

Če bi prevajali po angleškem vzorcu (*slide* v pomenu "drseti"), bi prišli v poštev predlogi v povezavi z drsnostjo, in sicer "drsnica", "zdrsnica" in drugi. Ker pa enota predstavitve pravzaprav nikamor ne drsi, so ti predlogi nesmiselni. Prav tako enota ni prosojna, zaradi česar je tudi "prosojnica" nekoliko neustrezen prevod. Marušič meni, da so možnosti za slovensko ustreznico tudi "stran", "slika", "kompozicija", "prizor", "slika/sličica". Iskanje novih izrazov bi bilo smiselno le v primeru, da je novi izraz bolj sporočilen in da raba starega izraza še ni ustaljena. Konec koncev bi lahko že ustaljenim izrazom dodajali nove (strokovne) pomene, kot je to zelo pogosto v angleškem jeziku.

Marušič se na koncu opredeli za "diapozitiv" kot najboljšo prevodno ustreznico za angleški *slide*.

5 Raba izraza *slide* in njegovih prevodnih ustreznic v slovenskem jeziku

5.1 Korpus FidaPLUS

S pomočjo referenčnega korpusa v slovenskem jeziku FidaPLUS sem opazovala rabo izraza *slide* in njegovih prevodnih ustreznic. Osredotočila sem se na "slide", "slajd", "diapozitiv", "prosojnico" in "drsnico". Za "zdrsnico" in "drsljivko" v korpusu ni zadetkov. Spodnja

⁴ Gre za eno izmed razprav v jezikovnem priročniku ŠUSS iz decembra 2008 z naslovom "Slovenski prevod angleške besede 'slide'", ki je dostopna na spletnem naslovu <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000489.html>.

tabela prikazuje rezultate raziskave, in sicer število vseh zadetkov v korpusu za določeni izraz. Pri vsaki vrednosti je v oklepaju navedeno število zadetkov v revijah Monitor, Moj mikro in Connect, saj sem predvidevala, da se bo izraz *slide* v teh revijah zagotovo nanašal na računalništvo.

Izraz	Število zadetkov
slide	218 (35)
slajd	4 (0)
diapozitiv	252 (40)
prosojnica	11 (2)
drsnica	2 (0)

Tabela 1: Število vseh zadetkov za določeni izraz.

Rezultati so pokazali, da je najpogostejše v rabi "diapozitiv", ki mu sledi *slide* v svoji izvorni obliki.

Pri tem je treba poudariti, da se *slide* pogosto pojavi v večbesedni strukturi, npr. *slide show*, *slide master* in podobno. Zanimivo je opazovati, kako so prevedene tovrstne strukture. *Slide show* je na primer "samodejno prikazovanje", "predstavitve", "zaporedno prikazovanje skupine slik" ali "diaprojekcija". Zanimiv primer iz računalniške revije Monitor je: "V PowerPointu bomo odslej govorili o diapozitivih (slide) /.../". V tem besedilu se sopomenska termina pojavita v paru. Poleg termina je namreč uporabljen oklepaj kot eden izmed besedilnih kazalcev neustaljenosti (Gorjanc 1996: 256).

Pri izrazu "slajd" je večina zadetkov iz revije Mladina in se ne nanašajo na računalniško projekcijo.

Pri izrazu "diapozitiv" se veliko število zadetkov nanaša na tip fotografije in ne na enoto računalniške predstavitve. Tudi tu se pojavi primer besedilnega kazalca neustaljenosti, in sicer: "/.../ izbira Diapozitiv/Slide /.../". Po podrobnejšem pregledu zadetkov se je izkazalo, da se jih le približno nekaj več kot polovica nanaša na računalniške projekcije.

Zanimivo je, da sta za izraz "prosojnica" v reviji Monitor le dva zadetka, ki pa nimata enakega pomena kot angleški *slide*.

Za "drsnico" v računalniških revijah prav tako ni zadetkov z iskanim pomenom.

Zanimivo je, da se izraz *slide*, ki pomeni enoto predstavitve, v korpusu FidaPLUS prvič pojavi že leta 1995, in sicer s samo enim zadetkom. Več zadetkov je opaziti v letih 1997 in 1998, pravi razmah v rabi tega izraza pa od leta 2003 naprej. Prav tako se leta 1995 v enakem pomenu pojavi tudi izraz "diapozitiv".

5.2 Pojavitve na spletu

Pri pojavitvah na spletu je težko izločiti tiste, ki bi jih po pomenu lahko enačili z angleškim izrazom *slide*. Zato bi težko navedla številčne podatke o pojavitvah, saj ti ne bi odražali realnega stanja v zvezi s poimenovanjem računalniške projekcije. Osredotočam se le na nekaj najzanimivejših primerov, ki sem jih zasledila med pregledovanjem spletnih pojavitev za izraz *slide* in njegove prevodne ustreznice.

Ugotavljam, da se "slajd" večinoma uporablja na forumih in blogih, skratka tam, kjer je jezik bolj sproščen. Primer s foruma Fakultete za računalništvo in informatiko je na primer: "Stomiljavžnt slajdov, zato da si pokazu, da znaš uporablat efekte pa interakcije /.../". "Slajd" je pogost v pogovoru med študenti, ko razpravljajo o študiju. Podoben primer je s foruma Motosvet.com: "Na desni strani imaš pregled slajdov /.../". Zanimiv primer je tudi članek z naslovom "Kako predstaviti svoje znanje?", ki sem ga našla na spletni strani Društva za tržno komuniciranje. V omenjenem članku je namreč dosledno uporabljen izraz "slajd": "Uporabi eno idejo za en slajd". Tudi z magnetograma "Vzgojni načrt v šoli" na strani Državnega sveta Republike Slovenije je razvidno, da eden od govornikov na strokovnem posvetu dvakrat uporabi besedo "slajd", saj očitno govori ob predstavitvi: "/.../ kar sem na prvem slajdu pokazal /.../".

Za *slide* v izvirniku so najpogostejše pojavitve pri predstavitvah, dostopnih na spletu, pri katerih so posamezne enote oštevilčene s "Slide 1", "Slide 2" in tako naprej.

V podobni vlogi se pojavi "diapozitiv". V primerjavi z zadetki v korpusu FidaPLUS tu pojavitve v veliko večji meri označujejo računalniške projekcije in ne tip fotografije.

"Prosojnica" pogosto nastopi s svojim prvotnim pomenom, če pa že zadeva enote računalniške predstavitve, ponavadi ne stoji sama, ampak jo dopolnjuje vsaj še en izraz, na primer: "PPT prosojnica", "računalniška prosojnica".

Kot zadnjega sem opazovala izraz "drsnica", ki je v primerjavi z drugimi precej manj uveljavljen za označevanje enote predstavitve. Pojavi se kot predlog na spletni strani Islovarja in presenetljivo tudi na spletni strani foruma o elektrotehniki in računalništvu, kjer ga uporablja eden od uporabnikov: "/.../ na drsnici moraš imeti samo teze /.../".

6 Sklep

Iz dobljenih rezultatov lahko sklenem, da je moja predpostavka delno potrjena. "Diapozitiv" namreč res pogosto nadomešča angleški izraz *slide*, v nasprotju s pričakovanjem pa se "prosojnica" ne pojavlja tako pogosto. Nepričakovana je tudi pogosta raba citatnega izraza *slide*, ki se (glede na pojavitve na spletu) rabi v zelo različnih okoliščinah. Izkazalo se je tudi, da se

poslovenjena različica "slajd" rabi predvsem v pogovorih med študenti na forumih in blogih, iz česar lahko sklepam, da se ta izraz vse bolj uporablja tudi v govorjenem jeziku in se utegne s časom uveljaviti kot novi termin. Druge mogoče prevodne ustreznice se v slovenskem prostoru niso uveljavile.

Zanimivo je, da je v vsakodnevni komunikaciji veliko nekonsistentnosti v zvezi s prevajanjem izraza *slide*. Opazila sem namreč, da predavatelji uporabljajo ali "diapozitiv" ali "prosojnico" ali *slide*, včasih celo različne izraze znotraj istega predavanja. To je poleg rezultatov iz korpusa FidaPLUS jasen pokazatelj, da slovenski prostor ni enoten v uporabi računalniškega izraza. Morda na to vpliva prepočasno jezikovno delo na tem področju, saj se računalniška stroka izredno hitro razvija. Menim sicer, da si je nesmiselno izmišljati nove izraze, zlasti če se je že uveljavil angleški izraz. Kljub temu pa je dobro, da se tudi računalniško izrazje v slovenskem jeziku razvija po določenih smernicah.

Menim, da bo v prihodnje v Microsoftovem programu PowerPoint ostal v rabi izraz "diapozitiv", v vsakdanji komunikaciji pa se bo s časom še bolj uveljavil "slajd".

<http://www.elektronik.si/phpBB2/viewtopic.php?t=14585> (28. 4. 2009).

Gorjanc, Vojko, 1996: Terminologija novejših naravoslovno-tehničnih strok (ob primeru računalništva in jedrske fizike). V: Vidovič Muha, Ada in drugi (ur.): *Jezik in čas*. 251–260. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Marušič, Franc, 2008: Slovenski prevod angleške besede 'slide'. *Jezikovni priročnik ŠUSS*. Dostopno na <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000489.html> (21. 3. 2009).

Motosvet, 2006: *Power point, kako naj odprem .pps file*. Dostopno na <http://www.motosvet.com/tabla/index.php?showtopic=6813&pid=671136&mode=threaded&start=> (28. 4. 2009).

Oter, Mija, 2002: Izbira jezika v računalniškem izrazju. *Slavistična revija*, 50/3. 333–348. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

7 Viri in literatura

7.1 Viri

FidaPLUS. Dostopno na <http://www.fidaplus.net> (21. 3. 2009).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Anebis.

7.2 Literatura

Dobovšek Sethna, Jelisa, 2007: Prenos terminologije in jezikovno načrtovanje – primeri iz Japonske in Slovenije. V: Orel, Irena (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*. 711–720. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.

Društvo za tržno komuniciranje Kalidej, 2004: *Kako predstaviti svoje znanje?*. Dostopno na <http://www.kalidej.net/berljivo/index.php?action=fullnews&showcomments=1&id=57> (21. 3. 2009).

Državni svet Republike Slovenije, 2006: *Vzgojni načrt v šoli*. Dostopno na http://www.ds-rs.si/dejavnost/posveti/VzgojniNacrt/mag_122006.htm (21. 3. 2009).

Forum Fakultete za računalništvo in informatiko, 2008: *Računalniški praktikum 2008/2009*. Dostopno na <http://www.fri-info.net/forum/viewtopic.php?f=12&t=12833&start=60> (28. 4. 2009).

Forum o elektrotehniki in računalništvu, 2009: *Word->Excel*. Dostopno na

Prevajanje ameriških političnih terminov

Katja Bolčič

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
bolcickatja@gmail.com

Članek obravnava slovenske prevode nekaterih najpogostejših ameriških političnih terminov. Posebna pozornost je namenjena analizi terminov, ki so s prevajalskega vidika precej težavni, in sicer *Secretary*, *administration* ter *Congressman*. Ugotoviti skušam ustreznost oziroma neustreznost obstoječih ustaljenih prevodov. V razpravi namreč ugotavljam, da prihaja do delne neusklajenosti med prevodi, ki jih ponujajo različni jezikovni viri (slovarji), predvsem pa med prevodi novinarske in prevajalske stroke.

The article deals with the translation of some of the most common American political terms into Slovene. Particular emphasis is put on the analysis of the translations that are most difficult to deal with from the translators' point of view, namely "Secretary", "administration" and "Congressman". In the article I try to establish the level of suitability of the existent Slovene translations. I come to the conclusion that established Slovene translations are not always appropriate, as they can sometimes lead to vagueness in meaning. Moreover, there are disparities between different linguistic sources (dictionaries), and especially between the translations of journalists and professional translators.

1 Uvod

Kot študentka medjezikovnega posredovanja se velikokrat srečujem s prevajalskimi problemi, eden izmed njih pa je prevajanje političnih nazivov in imen političnih institucij. Politični sistemi različnih držav se namreč razlikujejo, kar privede do kulturno specifičnih izrazov in poimenovanj. Primera sta ameriški in slovenski politični sistem, ki se zelo razlikujeta, zato lahko prevajanje določenega besedišča s političnega področja predstavlja prevajalski problem.

2 Prevajanje kulturno specifičnih izrazov

Pri prevajanju kulturno specifičnih izrazov poznamo več prevajalskih strategij: ohranitev izvirnega izraza (npr. Duma), uporabo izposojenke (npr. savna, mačeta), tujke (npr. jazz), dobesedni prevod in kalke (npr. self-management – samoupravljanje), razširitve (npr. glavno mesto London), opisne ustreznice (npr. mačeta – enorezen dolg nož), uveljavljene prevode (npr. britanski konservativci) ter kulturne ustreznice (npr. baccalaureat – francoska matura).

S primerjavo prevodov v različnih jezikovnih virih sem skušala ugotoviti prevodno strategijo in stopnjo ustreznosti ustaljenih slovenskih prevodov ameriških političnih nazivov *Secretary* in *Congressman* ter termina *administration*.

Pri tem sem skušala določiti, kateri prevodi so morda dvoumni oziroma premalo natančni. Primerjala sem prevode, ki jih najdemo v Velikem angleško-slovenskem slovarju in Velikem slovarju tujk, s pomočjo razlag v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) pa sem ugotavljala, kateri so najustreznejši. Poleg tega sem v korpusu Fidaplus preverila pojavnost nekaterih prevodov,

da bi ugotovila, ali novinarji uporabljajo slovarske prevode.

Prevajanje termina *Secretary*

Angleški izraz *Secretary* označuje političnega funkcionarja, ki je odgovoren za določen oddelek državne uprave. Glede na to, da ta funkcija bolj ali manj ustreza funkciji ministra v slovenskem političnem prostoru (po SSKJ je minister "visok državni funkcionar, odgovoren za določeno področje državne uprave"), se za najustreznejši prevod izkaže ravno kulturna ustreznica "minister". Tudi Veliki angleško-slovenski slovar kot edini možni prevod termina *Secretary* navaja "minister". Kljub temu je v medijih velikokrat možno zaslediti prevod "sekretar", ki pa ni najbolj ustrezen, saj v političnem kontekstu označuje "visokega funkcionarja, odgovornega za določeno področje občinske, pokrajinske, republiške, zvezne uprave" oziroma "visokega funkcionarja kake organizacije, telesa" (SSKJ 1997). V Velikem slovarju tujk najdemo pod iztočnico "sekretar" dve pomenski razlagi ("tajnik ..." in "pisalna miza ..."), od katerih ni nobena povezana s politično funkcijo.

Do velikih nesporazumov lahko pride pri prevajanju angleškega izraza *Secretary of State* oziroma *State Secretary*, katerega funkcija ustreza funkciji slovenskega zunanjega ministra, saj gre za funkcionarja, "ki je na čelu ameriškega vladnega ministrstva, ki se ukvarja z zunanjepolitičnimi odnosi" (Longman Dictionary of Contemporary English 2005). Kljub temu pojem *Secretary of State* v medijih velikokrat prevajajo kot "državni sekretar", vendar je ta dobesedni prevod neustrezen, saj tudi v slovenščini obstaja izraz "državni sekretar", ki označuje državnega funkcionarja, ki na določenem ministrstvu "pomaga ministru pri opravljanju njegove funkcije v okviru pooblastil, ki mu jih da minister, ga nadomešča na osnovi pisnega pooblastila v času njegove

odsotnosti ali zadržanosti pri vodenju in predstavljanju ministrstva ter predlaganju gradiv v obravnavo vladi" (Vlada Republike Slovenije 2009).

Iz zgornje razlage je razvidno, da funkcija, ki jo opravlja *Secretary of State* ne sovпада s funkcijo slovenskega državnega sekretarja, temveč s funkcijo zunanjega ministra, torej je najprimernejši prevod kulturna ustreznica "zunanj minister". V Fidiplus najdemo 579 zadetkov za besedno zvezo "ameriški državni sekretar" in 550 zadetkov za zvezo "ameriški zunanj minister", večina pa se jih nanaša na osebe z nazivom *Secretary of State* (Colin Powell, Henry Kissinger), kar kaže na nedosledno prevajanje termina.

Prevajanje termina *administration*

V slovarju Longman Dictionary of Contemporary English se ena izmed pomenskih razlag termina *administration* glasi "vlada določene države v določenem obdobju". Izraz se torej nanaša na vlado oziroma vladno ekipo pod vodstvom določenega predsednika. V slovenščini izraz "administracija" lahko pomeni: 1. vodenje upravnih poslov; upravljanje, 2. pisarniško poslovanje oziroma oddelek v podjetju za pisarniško poslovanje in 3. v Združenih državah Amerike izvršni organ, vlado (SSKJ 1997).

Tudi Veliki angleško-slovenski slovar in Veliki slovar tujk kot eno izmed razlag termina podajata "vlado, ministrstvo" oziroma "upravno oblast, vlado".

Kljub temu, da je prvi pomen izraza "administracija" še vedno uradovanje oziroma pisarniško poslovanje, se je ta termin v navezavi na ameriško politiko zelo uveljavil, torej je dobesedni slovenski prevod popolnoma ustrezen. Do nerazumevanja namreč ne prihaja, ker je raba izraza v kontekstu ameriške politike splošno uveljavljena, poleg tega pa se v večini primerov beseda "administracija" pojavlja z levim ujemalnim prilastkom "ameriška" (v Fidiplus najdemo za besedno zvezo "ameriška administracija" 788 zadetkov) ali pa s svojilnim pridevnikom, ki se nanaša na točno določenega ameriškega predsednika (npr. Busheva administracija, Obamova administracija itd.).

Prevajanje termina *Congressman*

Ameriški kongres (*United States Congress*) je dvodomno zakonodajno telo, ki sestoji iz senata (zgornji dom kongresa) in predstavniškega doma (spodnji dom kongresa). Izraz *Congressman* se običajno nanaša samo na posameznega člana predstavniškega doma, medtem ko se je za člana senata uveljavilo poimenovanje "senator".

Uveljavljeni slovenski prevod "kongresnik" ni definiran tako ozko, saj označuje "člana zakonodajnega telesa, parlamenta" (SSKJ 1997) oziroma "poslanca, člana Kongresa" (Veliki angleško-slovenski slovar 1997).

Potemtakem so možni nesporazumi, saj ima lahko slovenski izraz "kongresnik" ožji pomen tam, kjer označuje samo člane predstavniškega doma, in širši pomen tam, kjer označuje tako člane predstavniškega doma kot senata.

Na podlagi angleško-slovenske kontrastivne korpusne analize¹ je Neža Kralj v svojem diplomskem delu Kontrastivna primerjava ameriškega in slovenskega zakonodajnega telesa ugotovila, da se v različnih časopisih pojavljata tako ožji kot širši pomen, vendar prevladuje ožji, kar kaže, "kako izhodiščni jezik vpliva na spremembo osnovnega pomena v ciljnem jeziku" (Kralj 2003: 36).

Veliki slovar tujk iztočnice "kongresnik" sploh ne vsebuje, ponuja pa tujko "kongresmen", ki se v splošnem ne uporablja (v Fidiplus ne najdemo niti enega zadetka).

3 Zaključek

Prevajanje tujih političnih terminov se lahko velikokrat izkaže za prevajalski problem, deloma zaradi delne neuskkljenosti med različnimi jezikovnimi viri (zlasti slovarji), ki včasih ne ponujajo povsem identičnih prevajalskih rešitev, predvsem pa zaradi neuskkljenosti med novinarsko in prevajalsko stroko.

Prevodi, ki se pojavljajo v medijih, se namreč velikokrat razlikujejo od ustaljenih prevodov, ki jih ponujajo jezikovni viri, to pa lahko privede do pomenske neustreznosti oziroma netočnosti. Novinarji se večinoma odločajo za prevajalsko strategijo dobesednega prevoda, zaradi česar lahko prihaja do zmede v primeru, ko v slovenščini že obstaja podoben ali celo isti izraz, ki pa označuje drug pojem. To se jasno kaže pri prevajanju naziva *Secretary of State* z "državni sekretar", saj je funkcija *Secretary of State* podobna funkciji slovenskega zunanjega ministra, medtem ko v Sloveniji državni sekretar opravlja drugačno nalogo. Pri prevajanju naziva *Congressman* s "kongresnik" prihaja do nejasnosti, ker ima izraz "kongresnik" ožji in širši pomen, saj lahko označuje člana kongresa ali le člana predstavniškega doma, *Congressman* pa označuje samo člane predstavniškega doma. Bralec mora v tem primeru pravi pomen sam razbrati iz konteksta. Določeni dobesedni prevodi nekaterih političnih terminov, kot npr. "administracija" za *administration*, pa so se v medijih uveljavili v tolikšni meri, da do nejasnosti ne prihaja več.

Da ne bi več prihajalo do dvoumnosti, bi bilo potrebno uskladiti politično terminologijo v medijskem prostoru s tisto v jezikovnih virih ter uvesti bolj dosledno in transparentno politiko prevajanja tujih političnih izrazov.

¹ Korpus slovenskih izrazov z ameriško zakonodajno institucijo kot referenco je sestavljen iz podkorpusov treh slovenskih časopisov: Dela, Dnevnik in Mladine.

4 Gradivo in literatura

- FidaPLUS*. Dostopno na
http://www.fidaplus.net/Pisni/Pisni_index.html (16. 7. 2009).
- Grad, Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovič, 1999: *Veliki angleško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- Kralj, Neža, 2003: *Kontrastivna primerjava ameriškega in slovenskega zakonodajnega telesa*. Diplomsko delo. Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Longman Dictionary of Contemporary English*, 2005. Elektronska izdaja. Pearson Education Limited.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.
- Tavzes, Miloš in Gregor Adlešič, 2002: *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vlada Republike Slovenije, 2009: *Sestava vlade*. Dostopno na
http://www.vlada.si/si/o_vladi/organiziranost_in_pristojnosti/sestava_vlade/ (16. 7. 2009).

Prevajanje imena ameriške agencije FEMA v slovenščino*

Eva Hafner

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
hafner.e@gmail.com

FEMA (*Federal Emergency Management Agency*) je ameriška agencija, ki koordinira odziv na naravne nesreče v ZDA. Namen članka je preveriti, ali obstaja enoumni prevod imena za to ameriško agencijo v slovenščino, poleg tega pa kritično ovrednotiti posamezne prevode in ugotoviti, kateri prevod je najustreznejši. Prevodne ustreznice so izbrane iz različnih slovenskih člankov na temo orkana Katrina.

The Federal Emergency Management Agency, or FEMA, is an American agency which coordinates the response to a disaster that has occurred in the United States. The purpose of this article is to check for possible translations of the agency's name into Slovene, decide whether all of them are appropriate, and establish which translation is the most suitable. The Slovene translations are taken from different Slovene newspaper articles concerning the Hurricane Katrina.

1 Uvod

Ameriška agencija FEMA ima v Ameriki podobno vlogo kot Uprava RS za zaščito in reševanje v Sloveniji. Njena naloga je, da koordinira odziv na nesrečo, ki prizadene ZDA, kadar zaradi obsežnosti nesreče lokalne in državne oblasti ne morejo nuditi zadostne pomoči. V času orkana Katrina¹ je bila FEMA deležna številnih kritik. Očitali so ji počasen odziv na nesrečo in nezmožnost učinkovito poskrbeti za ljudi, ki so zapuščali mesto. Takratni direktor FEME Michael D. Brown je zaradi ostrih kritik po nekaj dneh odstopil z mesta direktorja (Hafner 2009).

V slovenščini ustaljenega prevoda za agencijo FEMA ni mogoče najti, saj se ime te agencije v slovenskem prostoru premalokrat pojavlja. Na podlagi slovenskih prevodov bom ugotovila, za kakšne prevajalske strategije so se prevajalci odločili, in kritično ovrednotila, katere prevajalske ustreznice so bolj oz. manj primerne. Slovenske prevodne ustreznice sem poiskala v 27 člankih slovenskih časopisov na temo orkana Katrina.

2 Prevajalske metode

Že od nekdaj se pri prevajanju institucij oz. agencij pojavlja problem prevajati dobesedno ali prosto. Vse

*Članek je nastal na podlagi diplomske seminarske naloge *Ameriški in slovenski članki o orkanu Katrini: prevajanje terminologije* pod mentorstvom doc. dr. Neže Pisanski Peterlin.

¹ Orkan Katrina je 29. avgusta 2005 z močjo četrte stopnje prizadel ameriške zvezne države ob Mehikem zalivu.

od začetka 19. stoletja so mnogi avtorji dajali prednost neke vrste "prostemu" prevodu: duh, ne črka; pomen, ne besede; sporočilo, ne oblika; stvar, ne način (Newmark 2000: 79). Ob koncu 19. stoletja pa se je precej razširila teza, da mora biti prevod čim bolj dobeseden.

Poudarek na IJ	Poudarek na CJ
Dobesedni prevod	Priredba
Popolnoma verodostojni prevod	Prosti prevod
Zvesti prevod	Idiomatski prevod
Semantični prevod	Komunikativni prevod

Slika 1: Metode prevajanja z ozirom na upoštevanje izhodiščnega oz. ciljnega jezika (Newmark 2000: 80).

2.1 Dobesedni prevod

Dobesedni prevod vsakodnevni kolokacij, imen organizacij, elementov zložen in morda fraz poznamo pod imenom kalkiranje (prav tam 137). V takšnem prevodu se ohrani besedni red izhodiščnega jezika, besede pa se prevede z najobičajnejšimi pomeni, ki jih imajo izven sobesedila (prav tam 80).

2.2 Komunikativni prevod

S komunikativnim prevodom skušamo natančni kontekstualni pomen izvirnika predstaviti tako, da bodo bralci tako vsebino kot jezik z lahkoto sprejemali in razumeli (prav tam 82).

3 Imena mednarodnih organizacij

Najbolj očitni primeri direktnih prevodov so imena mednarodnih organizacij, ki so pogosto sestavljena iz

"univerzalnih" besed, npr. Europäische Wirtschaftsgemeinschaft (EWG), Evropska gospodarska skupnost (EGS).²

Mednarodne organizacije pogosto poznamo po njihovih kraticah, ki lahko ostanejo angleške oz. mednarodne (UNESCO, UNRRA, FAO), vendar je bolj pogosto, da se v različnih jezikih spreminjajo, npr. WHO (ang.), OMS (fra.), WGO (nem.), Svetovna zdravstvena organizacija (prav tam 137).

4 Prevajanje imena agencije FEMA v slovenščino

Za preučevanje načina prevajanja imena ameriške *Federal Emergency Management Agency* sem najprej s pomočjo iskalnika Google poiskala različne prevode v slovenskih medijih.

Med slovenskimi prevodnimi ustreznici imena te agencije se pojavljajo prevodi celotnega imena ali pa je ime zapisano s kratico. Največkrat se v besedilu sprva pojavi celotno ime in nato v oklepaju kratica. Pri naslednji omembi besede v tekstu se uporablja le še kratica FEMA (kratice ne slovenimo, torej ostane angleška oz. mednarodna) ali pa je pred kratico še beseda "agencija" (tabela 1). Zaradi ekonomičnosti v jeziku največje število pojavitev pri kraticah ni presenetljivo.

Zanimivejše je preučevanje prevoda celotnega imena agencije. Ugotovila sem, da ustaljenega prevoda ni. Prav tako ni dobesednega prevoda v slovenščino, saj to onemogočajo slovnična pravila. V angleščini so namreč pred samostalnikom *agency* trije levi prilastki, kar v slovenščini ni izvedljivo. Zato je v slovenščini najprimerneje sprva uporabiti prilastek in samostalni (zvezna agencija), nato pa predlog "za" in predmet, ki med različnimi prevodnimi ustreznici zelo variira. Avtorji besedil so se odločali za raznolike prevode (našla sem jih 10), pri čemer so vsi prevodi podani opisno.

Gre za t. i. komunikativne prevode, saj so predstavljeni na način, ki ga bralci enostavno sprejmejo in razumejo. Vsi avtorji so besedo *agency* prevedli kot "agencija", le v enem primeru zasledimo "uprava". Prav tako so vsi razen enega besedo *federal* prevedli kot "zvezna", v enem primeru "ameriška". Besedna zveza *emergency management* pa se je prevajala na različne načine: najbolj pogosto kot "ukrepanje ob/v naravnih nesrečah" ali pa "posredovanje v naravnih

nesrečah / izrednih razmerah". Pojavi se tudi prevod "pomoč ob izrednih razmerah". Ti prevodi so popolnoma sprejemljivi, saj nazorno prikazujejo nalogo te agencije. Malešič (2006) v svojih besedilih uporablja izraz "krizno upravljanje in vodenje", ali pa samo "krizno upravljanje". S tem se približa dobesednemu prevodu (*emergency* = kriza, *management* = upravljanje), vendar se oddalji od bralca, saj je prevod manj nazoren in razumljiv. Prevod "Zvezna agencija za izredne razmere" je prilagojen, saj ne vsebuje prevoda besede *management*. Menim, da je zaradi tega manj poudarjena naloga, ki jo ta agencija opravlja. Najmanj primeren se mi zdi prevod "Zvezna agencija za menedžiranje kriznih situacij", saj vsebuje za slovenski prostor neobičajno besedo "menedžiranje". Ta prevod se pojavi na spletni strani Mladine, ki je že sicer znana po "ustvarjalnem" jeziku.

² EGS se je preimenovala v Evropsko unijo/zvezo.

Prevod:	Št. pojavitev:	Vir:
Zvezna agencija za krizno upravljanje in vodenje	4	Malešič (2006)
Zvezna agencija za ukrepanje ob naravnih nesrečah	6	24ur, Delo, Dnevnik
Zvezna agencija za ukrepanje v naravnih nesrečah	4	24ur, Delo, Dnevnik
Zvezna agencija za posredovanje v izrednih razmerah	10	Finance, RTV SLO, SiOL, Zurnal24
Zvezna agencija za menedžiranje kriznih situacij	1	Mladina
Ameriška agencija za posredovanje v naravnih nesrečah	3	Delo, Dnevnik, RTV SLO
Zvezna agencija za pomoč ob izrednih razmerah	1	Dnevnik
Zvezna uprava za ukrepanje ob naravnih nesrečah	4	Delo, Dnevnik, Indirekt, planet.si
Zvezna agencija za krizno upravljanje	5	Malešič, RTV SLO
Zvezna agencija za izredne razmere	5	Dnevnik, Indirekt, RTV SLO, SiOL, Zurnal24
agencija FEMA	68	vsi zgoraj naštet viri in drugi
FEMA	nmd ³⁴	vsi zgoraj naštet viri in drugi

Tabela 1: Slovenske prevodne ustreznice za ameriško agencijo FEMA, okvirno število njihovih pojavitev v spletnem iskalniku Google in vir pojavitev.

5 Zaključek

Na podlagi raziskave sem lahko potrdila hipotezo, da enoumni in ustaljeni prevod za ameriško agencijo FEMA v slovenskem jeziku (še) ne obstaja. Pojavljajo se številni prosti prevodi, ki so različno primerni. Najprimernejši se mi zdijo "zvezna agencija za ukrepanje ob/v naravnih nesrečah" ali pa "posredovanje v naravnih nesrečah / izrednih razmerah". Prevodi niso dobesedni, so pa podani opisno in so v večini s svojo razumljivostjo naklonjeni bralcu. Kljub temu da Newmark (2000: 137) trdi, da se kratice zelo pogosto prevajajo v različne jezike, je kratica FEMA izjema, saj se v slovenščino ne prevaja, temveč ostane angleška oz. mednarodna.

Morda se bo v prihodnje s pogostejšim pojavljanjem agencije FEMA v slovenskih besedilih izoblikoval prevod, ki se bo sčasoma ustalil.

6 Literatura

- Hafner, Eva, 2009: *Ameriški in slovenski članki o orkanu Katrini: prevajanje terminologije*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Mentorica doc. dr. Neža Pisanski Peterlin.
- Malešič, Marjan, 2006: Odzivanje na nesrečo v ZDA: orkan Katrina. *Ujma*, št. 20. 267–274. Ljubljana: Republiški štab za civilno zaščito.
- Newmark, Peter, 2000: *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina.

³⁴ nmd = ni mogoče določiti. Števila z iskalnikom Google ni mogoče določiti, saj zazna tudi pojavitve izven slovenskega prostora. Kljub temu je razvidno, da je to število precej večje od števil pri ostalih prevodih.

Slovene ali Slovenian?

Maja Mileusnić

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
mileusnic.maja@gmail.com

Se pravilno reče *Slovene* ali *Slovenian*? Članek poskuša razrešiti vprašanje, na katerega marsikateri prevajalec ne zna točno odgovoriti. Predstavljenih je nekaj priporočil oziroma mnenj strokovnjakov glede pravilnosti obeh pridevniških oblik, vendar se ta mnenja pogosto razlikujejo, saj temeljijo na osebni izbiri. V članku je pozornost posvečena tudi dejanski rabi, po kateri se pri tovrstnih vprašanjih pogosto ravnamo. Raba je opisana na podlagi zadetkov dveh spletnih iskalnikov (slovenskega Najdi.si in angleškega Googla), angleških prevodov nekaterih slovenskih ustanov in zadetkov, ki jih najdemo v Cobissu.

Should one say "Slovene" or "Slovenian"? The paper tries to solve this riddle that puzzles many translators. It presents some rules, or rather opinions, of experts on which adjectival form should be used, yet these are often inconsistent as they are based on personal preference. Analysed in the paper is the actual use of the two forms, as this is what translators in need of advice often resort to. The use is analysed on the basis of the results from two search engines (the Slovene Najdi.si and the English Google), the English translations of some Slovene institutions and the matches found in Cobiss, the Slovene Co-operative Online Bibliographic System & Services.

1 Uvod

Obe angleški obliki pridevnika "slovenski", *Slovene* in *Slovenian*, sta že leta prisotni v medijih, knjigah in na spletu, a zdi se, da nihče natančno ne ve, katera oblika je primernejša ali morda celo pravilnejša. Kljub temu so se med zagovorniki obeh pridevnikov v preteklosti pojavile razprave glede pravilnosti oziroma nepravilnosti posamezne oblike, žal pa so njihovi argumenti pogosto povsem subjektivni in neutemeljeni, zato si z njimi pravzaprav ne moremo pomagati.

Ker lahko v povezavi s tem jezikovnim problemom najdemo le malo teorije, s katero bi si lahko pomagali pri prevajanju ali govorjenju angleškega jezika, je v članku poleg nekaterih priporočil za rabo posamezne oblike predstavljena raba obeh oblik na spletu in v Cobissu ter njuna raba pri angleških prevodih nekaterih slovenskih ustanov. Na podlagi pogostosti rabe posamezne oblike se lahko prevajalec ali govorec jezika odloči za uporabo ene od njih.

2 Tvorjenje oziroma nastanek obeh oblik

Pridevnik "slovenski" ima v angleškem jeziku dva prevoda oziroma ustreznici, *Slovene* in *Slovenian*. Obe obliki lahko uporabimo tudi kot poimenovanje za prebivalca Slovenije (*I am Slovene* in *I am Slovenian*) in sta v angleško-angleških slovarjih obravnavani kot pravilni in nezaznamovani.¹ Za nobeno torej ne moremo trditi, da je napačna, in obe lahko uporabljamo po lastni izbiri.

Pridevnik *Slovenian* je tvoren po analogiji, da državam, ki se končujejo na -ia, priredimo pridevnik, ki

se končuje na -ian. Tako tvorimo veliko večino pridevnikov, izpeljanih iz angleških poimenovanj za države, ki se končujejo na -ia, kot so npr. pridevniki *Bulgarian* (iz *Bulgaria*), *Nigerian* (iz *Nigeria*) in *Colombian* (iz *Colombia*).²

Poleg omenjene oblike se je v preteklosti uveljavil tudi pridevnik *Slovene*, ki naj bi bil po koncu prve svetovne vojne izpeljan iz francoskega jezika, natančneje iz poimenovanja za Slovence. Takrat so namreč Francozi Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev poimenovali *Royaume des Serbes, Croates et Slovènes*. Angleški jezik je izraz sčasoma prevzel, a z drugačnim naglasom in izgovorjavo (Klinar 1996: 247). Podobno poimenovanje za prebivalce Slovenije pozna tudi nemški jezik (*Slovenec – der Slowene*).

3 Raba obeh oblik

3.1 Poskusi predpisov oziroma priporočila glede rabe posamezne oblike

V naslednjem podpoglavju je predstavljenih nekaj predpisov ali priporočil glede rabe posamezne oblike, vendar pa ta priporočila niso absolutno veljavna, saj niso zapisana v splošno priznanih jezikovnih priročnikih (Klinarjev predpis je sicer zapisan v knjižni obliki, vendar avtor dopušča rabo obeh oblik in za nobeno ne trdi, da je napačna ali neprimerna). Poleg tega temeljijo na jezikovnem čutu, ki je stvar posameznika in njegova pravica, vendar pa jezikovni čut ni primerna osnova za predpisovanje jezikovnih pravil.

¹ Slovarji Merriam Webster, Webster, Collins Cobuild in Slovensko-angleški slovar ter Veliki angleško-slovenski slovar v programu ASP32.

² Med redke izjeme poleg pridevnikov *Slovene* in *Slovenian* prištevamo še pridevnika *Malay* in *Malaysian*, ki sta tvorjena iz angleškega imena države Malezija *Malaysia*.

3.1.1 Enačenje pridevnika *Slovene* s samostalnikom *sloven*

Zagovorniki oblike *Slovenian* pogosto trdijo, da je oblika *Slovene* neprimerna ravno zaradi svoje podobnosti z angleškim samostalnikom *sloven*, ki označuje umazano, površno ali nevedno osebo.³

Tej asociaciji, ki bi po mnenju zagovornikov oblike *Slovenian* lahko omogočala negativno konotacijo vsega, kar je povezano s Slovenijo in njenimi prebivalci, naj bi se izognili z uporabo druge oblike, vendar pa za enačenje Slovencev z umazanci in nevedneži v resnici ni strahu. Ta samostalnik je dejansko zelo redko uporabljen (večina angleško govoreče populacije njegovega pomena najverjetneje sploh ne pozna oziroma za ta samostalnik sploh še ni slišala), poleg tega pa ima v primerjavi z obliko *Slovene* drugačno izgovorjavo.

3.1.2 Predpis Stanka Klinarja

Stanko Klinar⁴ v svoji knjigi "Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih" navaja, da dajemo obliki *Slovene* prednost, "ker je krajša in ker se vedno več uporablja tako v Angliji kot v Ameriki; vrh tega docela istoznačne vzporedne oblike niso potrebne" (1994: 18).

Klinar torej v svojih delih dosledno uporablja obliko *Slovene*, a navaja, da lahko vseeno "vsak človek kjerkoli na zemeljski obli uporablja bodisi *Slovene* ali *Slovenian*, ne da bi komurkoli, najmanj pa sebi, kratil dober spanec" (prav tam 246).

3.1.3 Raba glede na kontekst

Marsikateri prevajalec je že slišal nezapisano pravilo, naj obliko *Slovene* uporablja, kadar besedilo opisuje pojme, povezane s kulturno dediščino ali običaji, značilnimi za slovenski prostor.

Oblika *Slovenian* naj bi bila po drugi strani rabljena, kadar je v besedilu govora o slovenski državi in njenih organih. Po tej analogiji bi npr. besedno zvezo "slovenski običaji" prevedli kot *Slovene traditions*, besedno zvezo "slovenski pravosodni sistem" pa kot *Slovenian judicial system*.

Tovrstna raba obeh oblik je dovoljena, vendar pa ni najbolj praktična, saj se navadno odločimo za le eno obliko in jo nato podzavestno ter konstantno uporabljamo.

3.2 Dejanska raba obeh oblik

3.2.1 Angleški prevodi slovenskih ustanov

V Tabeli 1 so predstavljeni uradni angleški prevodi desetih naključno izbranih slovenskih ustanov (tudi zvez in društev). Vzorec je z le desetimi primeri sicer precej majhne velikosti, a je očitno, da sta pri prevajanju

nazivov slovenskih ustanov v rabi obe obliki, pri čemer pa ima rahlo prednost oblika *Slovenian*, ki je uporabljena v sedmih primerih.

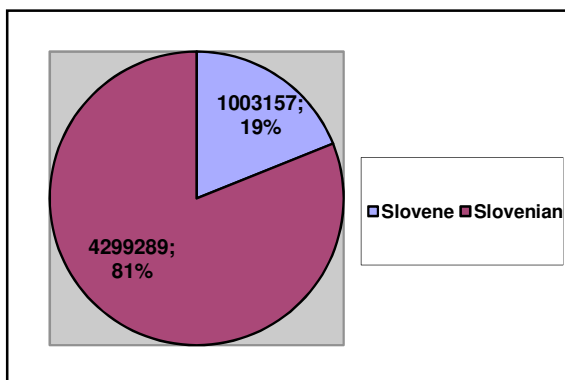
Slovenski naziv	Angleški prevod
Slovenska akademija znanosti in umetnosti	<i>Slovenian Academy of Sciences and Arts</i>
Slovenske železnice	<i>Slovenian Railways</i>
Slovenski etnografski muzej	<i>Slovene Ethnographic Museum</i>
Slovenski šolski muzej	<i>Slovenian School Museum</i>
Slovensko društvo za jezikovne tehnologije	<i>Slovenian Language Technologies Society</i>
Slovensko narodno gledališče	<i>Slovene National Theatre</i>
Slovensko društvo za zaščito voda	<i>Slovenian Water Pollution Control Society</i>
Slovenska tiskovna agencija	<i>Slovenian Press Agency</i>
Slovenska kinološka zveza	<i>Slovene Canine Association</i>
Slovenska vojska	<i>Slovenian Armed Forces</i>

Tabela 1: Angleški prevodi nazivov nekaterih slovenskih ustanov.

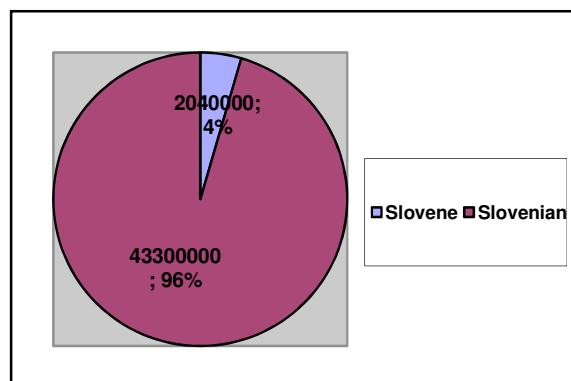
³ Iz samostalnika je izpeljana tudi pridevniška oblika *slovenly*.

⁴ Anglist in germanist ter upokojeni profesor Oddelka za slovenistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

3.2.2 Raba obeh oblik v spletnih iskalnikih Najdi.si in Google

Slika 1: Pogostost rabe obeh oblik v spletnem iskalniku Najdi.si.

Slika 2: Pogostost rabe obeh oblik v spletnem iskalniku Google.

Iz zgornjih tortnih prikazov pogostosti rabe obeh oblik (Slika 1 in Slika 2) je razvidno, da je oblika *Slovenian* v obeh primerih uporabljena precej pogosteje kot oblika *Slovene*.

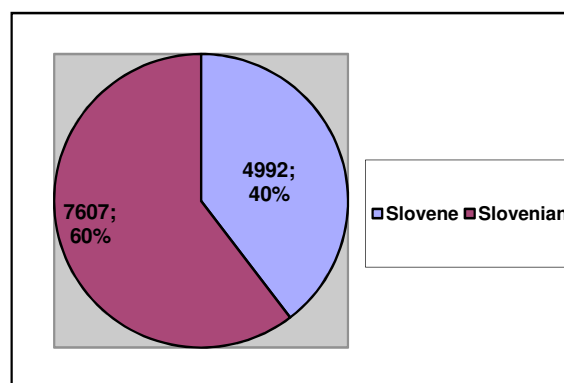
Na slovenskem spletnem iskalniku Najdi.si so bile opazovane pojavitve na slovenskih straneh, da bi lahko videli, v kolikšni meri obe obliki uporabljajo govorci slovenskega jezika. Zadetkov za obliko *Slovene* je bilo 1.003.150 (19 odstotkov), za obliko *Slovenian* pa 4.300.033 (81 odstotkov).

Na spletnem iskalniku Google je bilo iskanje zadetkov omejeno na strani v angleškem jeziku (ravno zaradi enakega zapisa oblike *Slovene* v angleškem in

francoskem jeziku, omenjenega v drugem poglavju). Zadetkov za obliko *Slovene* je bilo 2.040.000 (4 odstotki), za obliko *Slovenian* pa 43.300.000 (96 odstotkov).

Opazna je precejšnja razlika v pogostosti rabe oblike *Slovene* pri slovensko govoreči populaciji in zadetkih z angleških strani, kar je morda povezano z dejstvom, da se Slovenci verjetno bolj zavedamo prisotnosti obeh oblik, medtem ko "tujci" raje posežejo po bolj generični obliki *Slovenian*. Ta oblika se jim morda tudi zdi varnejša izbira, če niso popolnoma prepričani, ali je določena oblika primernejša, in se želijo izogniti morebitni napačni rabi. V obeh primerih je očitno, da Klinarjeva trditev, da je oblika *Slovene* bolj pogosta, ne drži.

3.2.3 Raba obeh oblik v Cobissu

Slika 3: Pogostost rabe obeh oblik v bibliografskem sistemu Cobiss.

Iskanje v Cobissu⁵ je bilo omejeno na angleški jezik, obe obliki pa sta bili vnešeni v iskalno polje "ključne besede". Cobiss je bil za iskanje zadetkov izbran, ker si lahko v njem ogledamo rabo v delih, ki so bila uradno izdana (knjige, strokovna in znanstvena dela, periodika ...), medtem ko lahko na spletnih iskalnikih najdemo zadetke vseh vrst diskurza in z vsega sveta.

Rezultati iskanja v Cobissu so drugačni od rezultatov iskanj v Googlu in na Najdi.si, saj je oblika *Slovene* uporabljena precej pogosto, in sicer v kar 40 odstotkih (zadetkov za to obliko je bilo 4.992, zadetkov za obliko *Slovenian* pa 7.607, torej 60 odstotkov). Na podlagi tega prikaza in rabe oblike *Slovene* na Najdi.si lahko sklepamo, da Slovenci obliko *Slovene* uporabljamo bolj pogosto kot prebivalci drugih držav, vseeno pa ima v vseh primerih iskanja še vedno prednost oblika *Slovenian*.

⁵ Iskanje je bilo izvedeno v vzajemni bibliografsko-kataložni bazi podatkov.

4 Zaključek

Obliki *Slovene* in *Slovenian* sta povsem pravilni pridevniški obliki, ki ju lahko po lastni presoji uporabljamo ne glede na to, kaj slišimo ali preberemo o njuni (ne)pravilnosti ali kakšne teorije o pravilnem področju njune rabe oblikujejo jezikoslovci ali laiki. Če se poglobimo v ta jezikovni problem, sicer ugotovimo, da nekaj predpisov oziroma priporočil obstaja, vendar pa gre v teh primerih zgolj za avtorjevo osebno preferenco, ki ni absolutno veljavna in rabe določene oblike ne more prepovedati.

Iskanje po različnih spletnih virih je pokazalo, da sta v rabi obe obliki, vendar pa se tako v slovenskem prostoru kot v tujini vendarle več ljudi odloči za uporabo oblike *Slovenian*. Ta je ljudem, ki angleškega jezika ne obvladajo popolnoma, verjetno bolj poznana oziroma jo lažje tvorijo po analogiji, omenjeni v drugem poglavju. Iskanje je pokazalo tudi, da Slovenci obliko *Slovene* v primerjavi z negovorci slovenskega jezika uporabljamo pogostejše.

Raba posamezne oblike ni omejena le na posamezno področje, temveč je dovoljena v vsakem primeru in kontekstu. Pri tvorjenju besedil v angleškem jeziku pa je vseeno priporočljivo, da se držimo ene oblike in jo uporabljamo v celotnem besedilu, saj se tako izognemo nesporazumom in poskrbimo za dosledno ter koherentno besedilo.

5 Viri in literatura

- Cobiss. Dostopno na <http://www.cobiss.si/> (29. 4. 2009).
Google. Dostopno na <http://www.google.com/> (29. 4. 2009).
Grad, Anton in Henry Leeming, 1999: *Slovensko-angleški slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
Grad, Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovič, 1999: *Veliki angleško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
Klinar, Stanko, 1994: *Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih*. Radovljica: Didakta.
Klinar, Stanko, 1996: Slovene ali Slovenian – ali kako po Steibeckovem navdihu ("In dubious battle") bojujemo N/negotovo bitko. *Vestnik*, let. 30, št. 1/2. 245–253.
Mish, Frederick C., 2003: *Merriam-Webster's collegiate dictionary*. Springfield: Merriam-Webster.
Najdi.si. Dostopno na <http://www.najdi.si/> (29. 4. 2009).
Sinclair, John McHardy, 1995: *Collins Cobuild English dictionary*. London: Harper Collins.

Prevajanje vojaških činov

Dejan Debelak

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
dejan_debelak@t-2.net

Članek obravnava problematiko prevajanja oz. jezikovnega tvorjenja vojaških činov v slovenskem jeziku, tako z zgodovinskega kot s sodobnega vidika, še posebej zato, ker je bila slovenščina tudi na področju vojaškega izrazja dolga leta pod vplivom tujih jezikov. Namen raziskave je poiskati čine, ki prevajalcem povzročajo največ težav, razložiti vzroke za to in opredeliti načine slovenjenja teh činov, pri čemer je v pomoč primerjalna tabela činov štirih držav NATO.

The article deals with the problem of translation and/or linguistic formation of military ranks in Slovene, from the historical as well as the modern perspective, considering the fact that the Slovene language had long been under the influence of foreign languages. The purpose of the article is to look for the ranks causing the most problems to translators, explain the reasons for such problems, and define the "slovenization" strategies of such ranks, with a comparative table of ranks of four NATO countries serving as the basis of the analysis.

1 Uvod

Vsem svetovnim vojskam je skupna hierarhična organiziranost na vojaške stopnje oz. čine. Sistem činov je v izvajanju vojaških operacij nepogrešljiv, skozi zgodovino pa je skladno z rastjo vojaških potreb in obsega postajal vse kompleksnejši. Zaradi razlik med vojaškoobrambnimi sistemi posameznih držav predstavlja prevajanje činov težaven izziv, glede na to, da so ti na nek način del nacionalne kulture.

Teoretični del članka uvede termin vojaškega izrazja in predstavi zgodovinski razvoj činov na Slovenskem, kjer je nakazana odvisnost tovrstnega izrazoslovja od tujih jezikov. Empirični del ponuja sodoben pogled na problematiko s pomočjo primerjalne analize činov štirih držav oz. štirih vojaškoobrambnih sistemov, kjer so opredeljeni za prevajanje bolj problematični čini. Sklep te različne tipe težav povzame, ob tem pa opredeli osnovne vrste "prevajalskih strategij" oz. načine, kako so se čini slovenili.

2 Čini kot del vojaškega izrazja

Prvo slovensko vojaško izrazje se je pojavilo konec 18. stoletja, pod očitnim vplivom nemškega jezika. V 19. stoletju se je besednjak še pomnožil. Slovenski major Andrej Komel pl. Sočebčan je takrat predstavil popolno izrazje pehotnega vojaštva v 19 knjigah. Svetovni vojni sta med drugim prinesli tudi novo terminologijo. V Jugoslaviji, tako stari kraljevini kot poznejši socialistični republiki, je nemško dominacijo nadomestila srbohrvaška oz. srbska, katere vpliv se kaže še danes. Slovenski jezik se je polno razvil šele po

osamosvojitvi Slovenije, ko se je Teritorialna obramba preobrazila v Slovensko vojsko (SV) in se pričela modernizirati. Šele ko je slovenščina postala poveljevalni jezik, je t. i. slovenski vojaški jezik dobil pravo nanašajnsko vlogo. Z odpiranjem proti zahodu je prispel tudi nov "pokroviteljski" jezik, že sicer "*lingua franca*" globaliziranega sveta – angleščina, terminologija Severnoatlantskega zavezništva (NATO) pa je postala kanon tudi za SV (Grizold v Korošec in drugi 2002: 5–6; Korošec 1998: 1).

3 Slovenski vojaški čini skozi zgodovino

Ker so vojaški čini del širšega vojaškega izrazja, velja zanje prav takšna razdelitev na zgodovinska obdobja, kot jo je definirala Korošec (1998). Slovenščina kot obrambni oz. prevzemalni jezik je čine večinoma prevzemala iz drugih, navadno stičnih jezikov.

V obdobju pred Komelom (pred 1872) so bili pri tvorjenju besedišča oz. prevajanju v ospredju Vodnik, Bleiweis in Levstik, srečevalo pa se je izraze nemškega izvora (*general-leutenant*, *kvartiermaster*, *staboffizir*), zanimive nove rešitve (*admiral/morski vojvod*) in slovenske izraze, ki jim je sledila ponemčena ustreznica (*častnik/oficir*, *naddesetnik/feldwebel*, *poročnik/lajtnant*).

S Komelom se je začelo najbolj produktivno obdobje slovenskega vojaškega strokovnega jezika. Slovenščina in nemščina sta bili postavljeni v nekakšno protistavno in zato tudi tekmovalno razmerje, saj so bila objavljena besedila dvojezične in prevodne narave. V svojem slovarju vojaških izrazov, ki velja za prvega te vrste v slovenščini, je Komel predlagal poslovenjene

rešitve, ki so v uporabi še danes ((*pod*)častnik namesto (*pod*)oficirja/(*Unter*)offizierja, *desetnik* namesto *korporala/Korporala*, *poveljnik* namesto *komandanta/Commandanta*, *poddesetnik/Gefreiter*, (*pod*)polkovnik/*Oberst(lieutenant)*, *kapitan* oz. *stotnik/Hauptmann*), tuje izraze, ki so se ravno tako uveljavili (*admiral/Admiral*, *major/Major*), pa tudi podomačene ali tuje rešitve, ki se niso uveljavile (*četnik* oz. *tisočnik/Major*, *narednik* oz. *šikovnik/Feldwebl*, *razvodnik/Gefreiter*). Ko je slovenščina za kratek čas postala poveljevalni jezik Maistrovih enot, se je nekaj izrazov uveljavilo in preživel.

Sledilo je obdobje zastoja v Kraljevini Jugoslaviji, ko je nemščino izpodrinila srbsščina, ta pa je bila močno prisotna tudi v partizanski govorici obdobja narodnoosvobodilnega boja. Čeprav je ob koncu vojne kazalo, da je slovenski vojaški jezik dobro uveljavljen, je vključitev slovenskih vojaških enot v Jugoslovansko ljudsko armado njegov vzpon ustavila – slovenščina je bila iz vojaške sfere praktično izključena. Šele v 70. letih so se okrepila prizadevanja za jezikovno enakopravnost, ki so vodila med drugim do izdaje prvega vojaškega slovarja (1977), pri katerem je sicer čutiti močan srbohrvaški vpliv. Takrat se je pričakovalo, da se bodo trdno uveljavili izrazi *vodnik*, *razvodnik*, *desetar* in *zastavnik*.

Pisci prvih slovenskih zakonskih vojaških besedil v obdobju samostojne Slovenije so v želji, da bi odpravili simbole neenakopravnega, zapostavljenega in celo zaničevanega položaja slovenščine, odpravili *razvodnika*, *desetarja* in *zastavnika*, pa tudi *kapetana*, *oficirja*, *komandanta* oz. *komandirja*. Nadomestili so jih novi, pa vendarle stari čini, nekateri znani že iz Komelovih časov: *poddesetnik*, *desetnik*, *praporščak*, *stotnik*, *častnik* in *poveljnik*. Razvoj slovenskega vojaškega jezika je v zadnjem obdobju končno dobil zagon, in čeprav se bo tudi v prihodnje moral podrežati tujemu jeziku, jeziku širše mednarodne skupnosti, tj. angleščini, bo to počel kot suveren jezik suverene države.

4 Primerjalna analiza vojaških činov

Na problematiko prevajanja činov vpliva več dejavnikov. Prvič, čini jezikovno ali pa vsaj civilizacijsko sorodnih nacij niso tako problematični kot čini bolj oddaljenih oz. manj znanih kultur. Članek v tem oziru zajema "sorodne" družbe, poleg Slovenije še angleško govoreče Združene države Amerike (ZDA) in Združeno kraljestvo (VB), katerega čini so v uporabi tudi v državah *Commonwealtha*, ter frankofono Francijo. Drugič, razlika

nastopi med vojaško razvitimi družbami v smislu zgodovinske tradicije in družbami, ki so za to "prikrajšane". Slovenija je primer slednje, ostale tri države pa prve skupine. To se odraža denimo na samem številu činov ali pa na činih, ki jih večina držav ne pozna (kot je primer britanskega/ameriškega čina *Warrant Officer*, t. i. *višji* ali *enotovni podčastnik*). Tretjič, podobno razliko je možno definirati tudi na podlagi geografsko-političnih značilnosti. Večina držav pozna tri osnovne rodove vojske: kopensko vojsko, zračne sile in mornarico. Vojaško razvitejše (npr. ZDA) poznajo med drugim še mornariško pehoto (marine) in obalno stražo, katerih čini so sicer identični činom kopenskih sil oz. mornarice. Članek vključuje čine omenjenih dveh rodov (čini zračnih sil, ki v članku niso obravnavani, so v večini primerov identični kopenskim, izstopa pa VB, katere čini so bližje mornariškim oz. že kar razred zase).

Za namen primerjalne analize je bila oblikovana tabela činov (glej prilogo). Vse štiri obravnavane države so članice NATA, kar primerjavo precej olajša. NATO je namreč prav zaradi težav pri iskanju ekvivalentnih činov te poenotil s sprejetjem skupnega standarda STANAG 2116 (Hansel 2005a). Čini so razdeljeni na tri osnovne skupine, od katerih je ena kulturno specifična in v tabeli ni posebej omenjena: OF-1–10 (*Officers*), OR-1–9 (*Other Ranks*) in WO-1–5 (*Warrant Officers*). Posamezne stopnje so bile oblikovane glede na univerzalne značilnosti činov (naloge, dolžnosti, pravila napredovanja), ki so bolj ali manj enake v vseh državah NATA (ob upoštevanju, da gre za civilizacijsko "sorodne" družbe), ne glede na različna poimenovanja. Najboljša in najbolj priporočljiva strategija pri prevajanju tujih vojaških činov v slovenščino je torej poiskati slovenski čin pod ustrezno NATO stopnjo, kar pa ni vedno mogoče. Razlogi so opisani v nadaljevanju.

V angleško govorečem svetu je uveljavljena delitev na častnike (*Commissioned Officers – COs*) in podčastnike (*Non-commissioned Officers – NCOs*), ki se nato delijo še na višje (*Senior*) in nižje (*Junior*), ter vojake (*Other enlisted personnel*). Znotraj glavnih razredov lahko prihaja do različnih pojmovanj oz. razporeditev posameznih činov; SV npr. *naddesetnika* pojmuje kot vojaški čin, medtem ko britanski *Lance Corporal* velja za podčastnika. *Brigadir* je v tujini večinoma generalski čin, v Sloveniji pa častniški, kar je vzrok nelagodij znotraj slovenske vojaške skupnosti (Kranjc 2008). Častniški čini so načeloma manj problematični za prevajanje, ker jih je manj, ker so manj specifični in bolj uveljavljeni, tudi zunaj vojaških krogov.

Podčastniški čini so bolj problematični, predvsem zaradi dejstva, da je nekatere možno razporediti v različne NATO stopnje (npr. slovenskega *višjega praporščaka* in britanskega *Corporala/Bombardierja* – slednji se tako lahko prevede kot *naddesetnik* ali *vodnik*) in ker je lahko znotraj posameznih stopenj v eni državi en sam čin, v drugi pa jih je več (potemtakem je britanskega *Warrant Officerja Class 1* možno v slovenščino prevesti na tri načine). Poleg tega nekatere države za različne rodove kopenskih sil uporabljajo različne čine (artilериjska ustreznica britanskemu *Corporalu* je *Bombardier*).

Čini niso statični, ampak se celo znotraj ene same vojske lahko pogosto spreminjajo. Eden glavnih razlogov je sprememba družbeno-političnega sistema. Spremembe slovenskih činov skozi zgodovino so bile že omenjene, dogajale pa so se tudi v obdobju samostojne Slovenije (*naddesetnik* se je prej imenoval *nižji vodnik*, *višji vodnik* se je imenoval *vodnik 1. stopnje, poročnik* pa je bil nekdanji *višji*, zdaj *nižji* čin).¹ Poleg tega je bila Slovenija med letoma 1995 in 2002 nekakšen unikum v svetu, ker ni poznala čina *generalmajorja* (Kranjc 2008; Wikipedia 2009a). Možno je sklepati, da je država prav zaradi prilagoditve standardom NATO l. 2002 spremenila Zakon o obrambi in uvedla nove vojaške oz. podčastniške čine ter spremenila nekatere častniške (Zakon o obrambi, 61. člen; Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o obrambi, 22. člen).

Na nekaterih stopnjah čini v določenih državah ne obstajajo. SV ne pozna najvišjega generalskega čina, ki je tudi v ostalih državah izreden čin, vezan na obdobje vojne, ali pa častni naziv. Ameriška čina se tako prevajata preprosto kot *general armade/admiral flote*. Britanski *Field Marshal* in francoski *Maréchal de France* ravno tako nista problematična, saj slovenščina pozna tako avstro-ogrske čin *feldmaršala* kot jugoslovanske čin *maršala* (Kranjc 2004; Slovar slovenskega knjižnega jezika 1997). Zaradi vojaške "nerazvitosti" oz. omejenih pomorskih zmogljivosti SV prav tako ne pozna posebnih mornariških podčastniških činov, kar je spet unikum, saj ostale države tovrstne čine vojske in mornarice strogo ločujejo. Podobno VB in Francija ne poznata ekvivalenta *mornariškemu desetniku* oz. *štabnemu vodniku*.

General kot čin stopnje OF-9 se včasih nadomešča z *generalpolkovnikom*, da se ga razlikuje od

generičnega pomena, ki zajema vse generalske čine, *generalpodpolkovnik* pa se nadomešča z *generalnim poročnikom*, ki je prevodno bližje angleški/francoski ustreznici. Čin *kapitana* je posebej problematičen iz več razlogov. Prvi razlog izhaja iz dejstva, da kopenska vojska in mornarica ponekod uporabljata isto poimenovanje za različne čine – tako je v primeru *Lieutenanta* (*mornariški poročnik* je stopnjo višje od vojaškega) in *Captaina* (*mornariški kapitan* je tri stopnje višji od vojaškega). Drugi razlog je z uveljavitvijo *stotnika* postal manj pomemben, neskladnosti je povzročal, ko je bil v uporabi *kapetan* (ta "napaka" se pojavi celo v Komelovem slovarju, ko je kot ustreznica *Hauptmanna* naveden *kapitan*, in v SSKJ, ki poleg pravilne definicije ponuja še primere rabe *kapetan korvete*, *fregate* oz. *bojne ladje*). Tretji razlog je "nerodno" poimenovanje čina stopnje OF-6 v okviru SV – *kapitan* je namreč lahko generični naziv za kapitanske čine (OF-3–5), pa tudi kot prevod bi bil neustrezen (bolj primerna sta *komodor* oz. *kontraadmiral* (*nižje stopnje*)). Pogoste napake pri prevajanju povzroča še čin *Ensign*, ki kljub istemu etimološkemu izvoru ni *mornariški praporščak* (najvišji podčastniški čin – angleška ustreznica je *Chief Petty Officer*, medtem ko se *Petty Officer* lahko prevaja z *mornariški vodnik*), temveč *poročnik korvete* (najnižji častniški čin).

Čini ZDA in VB so si zaradi istega jezika in skupne zgodovine dokaj podobni oz. celo identični, zato lahko (če je prevajalec pozoren le na jezik, ne pa tudi na kulturo) pride pri prevajanju do napak, predvsem tam, kjer se čini ne ujemajo. Te napake so lahko manjše, npr. da britanski *Brigadier* dobi še prilastek *General*, ali večje, npr. da se *Commodore* uporabi kot ameriški čin. Neskladnosti se lahko pojavijo tudi v primeru že omenjenega *Warrant Officer*, ki v ameriških oboroženih silah predstavlja vmesno stopnjo činov med častniki in podčastniki, v britanskih pa je podčastniški čin. Francoski čini so v precejšni meri podobni činom anglofonih držav, saj je etimološki izvor ponekod skupen (*Lieutenant* je že v osnovi francoski izraz). Omeniti velja nekaj posebnosti. Poleg tega, da Francija generalske čine logično in praktično označuje z imeni vojaških enot, ki jih vodijo (armada, korpus, divizija, brigada), so admiralski drugačni, saj obstajata dva viceadmiralska čina. Francoski *Vice-amiral* tako postane slovenski *kontraadmiral*, *Contre-amiral* pa *kapitan*. Mornariški častniški čini so precej manj zahtevni, saj se z izjemo stopnje OF-1 s slovenskimi povsem ujemajo. Pač pa so lahko problematični podčastniki *Major*, *Maréchal-des-*

¹ Omenjeni primeri prikazujejo več načinov poimenovanja podrejenih oz. nadrejenih činov: s predpono *pod-/nad-* (v tujih jezikih *sub-/sous-*), z levim prilastkom *nižji/višji* (*First/Second/Command/Master/Senior/Premier*), z desnim prilastkom *1. stopnje/1. razreda* (*Junior Grade/Major/1st/2nd/3rd Class/Class 1/2/1ère/2ème classe*).

logis in *Brigadier*, ki se jih ne sme zamešati z *majorjem*, *maršalom* oz. *brigadirjem*.

5 Sklep

Čini kot del vojaškega izrazja se v Sloveniji iz zgodovinskih razlogov niso nikoli razvijali samostojno, ampak ves čas pod vplivom tujine, naj je šlo za nemško Avstrijo, srbsko Jugoslavijo ali "angleški" NATO. S prevajalskega stališča to ni nujno slabost, ker je precej činov možno takoj prepoznati in prevesti, ponekod celo z identično besedo. Po drugi strani so takšni "lažni prijatelji" lahko zavajajoči. Problematiko prevajanja činov pogojujejo medsebojno prepleteni civilizacijski, zgodovinski, kulturni, politični in geografski dejavniki. Skupni standardi NATA so prevajanje olajšali, še vedno pa ostajajo pasti, kot so stopnje prehajajoči, spreminjajoči se, neobstoječi, dvoumni ali navidezno identični čini.

V grobem je možno opredeliti tri tipe tvorb oz. prevodov činov v slovenskem jeziku: ohranitev tuje oblike oz. citatno prevzetje, slovenjenje tuje oblike oz. polcitatno prevzetje in popolno poslovenjenje. Prvi primer, ki ga v sklopu analize ni bilo, so čini enot SS v nacistični Nemčiji, precej različni od činov rednih vojsk, tudi nemške (Fidaplus beleži tako primere citatnih kot polcitatnih oblik: *Obergruppenführer* ali *general SS*). Drugi primer vključuje izraze z identično ali zelo podobno besedno podobo (*general*, *major*, *brigadir*). Tretji primer je najbolj pogost, med drugim zaradi purističnih jezikovnih teženj samostojne Slovenije, in vključuje tako prevode (*Capitaine de vaisseau* = *kapitan bojne ladje*) kot svojevrstne rešitve (*desetnik/stotnik/(tisočnik)* = vodja desetih/stotih/(tisočih) vojakov). Analiza vsekakor ni izčrpna in bi jo bilo možno razširiti na poljubno število drugih držav.

6 Viri

- Hansel, Christian (2005a): *On the translation of military ranks*. Dostopno na <http://babelport.com/articles/53> (21. 3. 2009).
- Hansel, Christian (2005b): *Ranks of NATO military personnel: Officers*. Dostopno na http://www.babelport.com/articles/ranks_officers.htm (21. 3. 2009).
- Korošec, Tomo (1998): *Slovenski vojaški jezik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Korošec, Tomo, Marjan Fekonja, Alojz Jehart, Franc Pečelin, Miroslav Ulčar, Anton Žabkar in Zoran Dernovšek (2002): *Vojaški slovar*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.

Korpus Fidaplus. Dostopno na <http://www.fidaplus.net/> (3. 5. 2009).

- Kranjc, Marijan F. (2004): *Kdo je bil feldcajgmojster? – Kako sloveniti (prevajati) generalske čine avstro-ogrsko vojske?* Vojnogodovinski zbornik 2004/17. Dostopno na <http://users.volja.net/marijankr/Z19-prevodcinov.html> (21. 3. 2009).
- Kranjc, Marijan F. (2008): *Brigadir (kapitan) – častnik ali general (admiral)?* Dostopno na <http://users.volja.net/marijankr/Z38-brigadir.html> (21. 3. 2009).
- Ministrstvo za obrambo (2009): *O Slovenski vojski. Čini*. Dostopno na <http://www.slovenskavojska.si/index.php?id=26> (30. 4. 2009).
- Scribd.com (2009): *NATO Army Ranks / Pay Grades (STANAG 2116)*. Dostopno na <http://www.scribd.com/doc/13247465/NATO-Army-Ranks-Pay-Grades-STANAG-2116> (30. 4. 2009).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (1997). Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Anebis.
- Wikipedia (2009a): *Čini Slovenske vojske*. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/Čini_Slovenske_vojske (1. 5. 2009).
- Wikipedia (2009b): *Military Ranks*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Military_ranks (30. 4. 2009).
- Wikipedia (2009c): *Ranks and insignia of NATO*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Ranks_and_insignia_of_NATO (30. 4. 2009).
- Wikipedia (2009d): *United Kingdom and United States military ranks compared*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/United_Kingdom_and_United_States_military_ranks_compared (30. 4. 2009).
- Zakon o obrambi (ZObr), Ur. l. RS, št. 82/1994. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199482&stevilka=2980> (1. 5. 2009).
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o obrambi (ZObr-C), Ur. l. RS, št. 47/2002. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200247&stevilka=2276> (1. 5. 2009).

7 Priloga

	NATO oznaka	Država Rodovi	Slovenija		ZDA		VB (<i>Commonwealth</i>)		Francija	
			Kopenska vojska	Mornarica	Kopenska vojska	Mornarica	Kopenska vojska	Mornarica	Kopenska vojska	Mornarica
Generali/admirali	OF-10				<i>General of the Army</i>	<i>Fleet Admiral</i>	<i>Field Marshal</i>	<i>Admiral of the Fleet</i>	<i>Maréchal de France</i>	<i>Amiral de France</i>
	OF-9		<i>general</i>	<i>admiral</i>	<i>General</i>	<i>Admiral</i>	<i>General</i>	<i>Admiral</i>	<i>Général d'armée</i>	<i>Amiral</i>
	OF-8		<i>generalpodpolkovnik</i>	<i>viceadmiral</i>	<i>Lieutenant General</i>	<i>Vice Admiral</i>	<i>Lieutenant General</i>	<i>Vice Admiral</i>	<i>Général de corps d'armée</i>	<i>Vice-amiral d'escadre</i>
	OF-7		<i>generalmajor</i>	<i>kontraadmiral</i>	<i>Major General</i>	<i>Rear Admiral UH</i>	<i>Major General</i>	<i>Rear Admiral</i>	<i>Général de division</i>	<i>Vice-amiral</i>
	OF-6		<i>brigadir</i>	<i>kapitan</i>	<i>Brigadier General</i>	<i>Rear Admiral LH</i>	<i>Brigadier</i>	<i>Commodore</i>	<i>Général de brigade</i>	<i>Contre-amiral</i>
(Mornariški) častniki	OF-5		<i>polkovnik</i>	<i>kapitan bojne ladje</i>	<i>Colonel</i>	<i>Captain</i>	<i>Colonel</i>	<i>Captain</i>	<i>Colonel</i>	<i>Capitaine de vaisseau</i>
	OF-4		<i>podpolkovnik</i>	<i>kapitan fregate</i>	<i>Lieutenant Colonel</i>	<i>Commander</i>	<i>Lieutenant Colonel</i>	<i>Commander</i>	<i>Lieutenant- colonel</i>	<i>Capitaine de frégate</i>
	OF-3		<i>major</i>	<i>kapitan korvete</i>	<i>Major</i>	<i>Lieutenant Commander</i>	<i>Major</i>	<i>Lieutenant Commander</i>	<i>Commandant</i>	<i>Capitaine de corvette</i>
	OF-2		<i>stotnik</i>	<i>poročnik bojne ladje</i>	<i>Captain</i>	<i>Lieutenant</i>	<i>Captain</i>	<i>Lieutenant</i>	<i>Capitaine</i>	<i>Lieutenant de vaisseau</i>
	OF-1		<i>nadporočnik poročnik</i>	<i>poročnik fregate poročnik korvete</i>	<i>First Lieutenant Second Lieutenant</i>	<i>Lieutenant (Junior Grade) Ensign</i>	<i>Lieutenant Second Lieutenant</i>	<i>Sub-Lieutenant</i>	<i>Lieutenant Sous-lieutenant</i>	<i>Enseigne de vaisseau de 1ère classe Enseigne de vaisseau de 2ème classe</i>

	NATO oznaka	Država Rodovi	Slovenija		ZDA		VB (<i>Commonwealth</i>)		Francija	
			Kopenska vojska	Mornarica	Kopenska vojska	Mornarica	Kopenska vojska	Mornarica	Kopenska vojska	Mornarica
(Mornariški) podčastniki	OR-9		višji štabni praporščak štabni praporščak višji praporščak (tudi OR-8)		Sergeant Major of the Army Command Sergeant Major Sergeant Major	Master Chief Petty Officer of the Navy Command Master Chief Petty Officer Master Chief Petty Officer	Warrant Officer Class 1 (Conductor) Warrant Officer Class 1	Warrant Officer Class 1	Major Adjudant-chef	Major Maître principal
	OR-8		praporščak višji štabni vodnik (tudi OR-7)		First Sergeant Master Sergeant	Senior Chief Petty Officer	Warrant Officer Class 2 (Quartermaster Sergeant) Warrant Officer Class 2 (Sergeant Major)	Warrant Officer Class 2	Adjudant	Premier maître
	OR-7		štabni vodnik		Sergeant 1 st Class	Chief Petty Officer	Staff Sergeant / Colour Sergeant	Chief Petty Officer		
	OR-6		višji vodnik		Staff Sergeant	Petty Officer 1 st Class	Sergeant	Petty Officer	Sergent-chef Maréchal-des- logis-chef	Maître
	OR-5		vodnik		Sergeant	Petty Officer 2 nd Class			Sergent Maréchal-des- logis	Second maître
	OR-4		naddesetnik		Corporal Specialist	Petty Officer 3 rd Class	Corporal / Bombardier (tudi OR-5)	Leading Rate (tudi OR-5)	Caporal-chef de 1 ^{ère} classe Brigadier-chef de 1 ^{ère} classe Caporal-chef Brigadier-chef	Quartier-maître de 1 ^{ère} classe

Vojaki	OR-3	desetnik		Private 1 st Class	Seaman	Lance-Corporal / Lance- Bombardier (tudi OR-4)		Caporal Brigadier	Quartier-mâitre de 2 ^{ème} classe
	OR-2	poddesetnik		Private	Seaman Apprentice	Private / regimental equivalent	Able Rate Ordinary Rate	Soldat de 1 ^{ère} classe	Matelot breveté
	OR-1	vojak	mornar	Private	Seaman Recruit			Soldat	Matelot
	Opombe	+ Višji in nižji vojaški uslužbenci (15 razredov) Slovenska vojska nima posebnih poimenovanj za mornariške podčastnike in uporablja čine kopenske vojske. Brigadir je uradno opredeljen kot častniški, ne generalski čin.		Vmesna stopnja WO1–5 (Warrant Officer)					

Tabela: Primerjalni pregled vojaških činov štirih držav NATO

Prevajanje akademskih nazivov iz slovenščine v angleščino

Darja Lasbaher

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
darja.lasbaher@gmail.com

Članek obravnava specifične probleme prevajanja akademskih nazivov iz slovenščine v angleščino in to tematiko ilustrira s prevodi nazivov, ki so bili zbrani s pomočjo teoretičnih člankov Dušana Gabrovška in Mirjane Pavlovič. Sledi kratka analiza prevodov, kjer je posebna pozornost posvečena ugotavljanju vzporednic med slovenskim in angleškim šolskim sistemom, saj so poleg jezikovnih razlik na leksikalni ravni prisotne tudi kulturno-specifične razlike med obema jezikovnima prostoroma.

This article deals with the specific problems of translating academic titles from English into Slovene. Examples with translations of some titles are taken from articles of two authors: Dušan Gabrovšek and Mirjana Pavlovič. I analysed the translations, putting a particular stress on establishing the equivalents between Slovenian and English educational system, as there are not only lexical differences among languages, but also some culture-specific differences between both countries that occur.

1 Uvod

Med problemi, ki jih tako poklicni prevajalci kot tudi študenti ne uspemo vedno dobro rešiti, je tudi prevajanje akademskih nazivov. Za to so delno krivi tudi slovarji, ki nam pri takem delu le delno koristijo, saj marsičesa preprosto ne omenjajo ali pa nam ponujajo slabe prevajalske rešitve. O prevajanju nazivov je tudi zelo malo napisanega. Zato sem se v tem članku osredotočila na praktične primere in v že napisanih študijah poiskala in zbrala prevode nekaterih najpogostejše uporabljanih akademskih nazivov ter jih analizirala z vidika ustreznosti glede na razlike med našim in angleškim šolskim sistemom.

2 Prevajanje nazivov

Pri prevajanju nazivov mora prevajalec upoštevati kulturno-specifične razlike med obema jezikovnima prostoroma. Če so nazivi prisotni v obeh kulturah, navadno nimamo težav pri iskanju angleškega prevoda, saj so velikokrat slovenski izrazi izpeljani iz angleščine. Ker pa se šolski sistem v Veliki Britaniji nekoliko razlikuje od našega, je mnogokrat zelo težko oziroma skoraj nemogoče vzpostaviti prevodno ustreznost med angleščino in slovenščino. Kot bomo videli v nadaljevanju, se večina prevajalcev v takšni situaciji odloči za t. i. opisni prevod, s katerim ohrani izvorni pomen slovenskega naziva.

Pri pregledovanju člankov Dušana Gabrovška in Mirjane Pavlovič in zbiranju prevodov za nazive sem skušala ugotoviti prevajalsko strategijo ter stopnjo ustreznosti glede na razlike med izobraževalnima sistemoma. Skušala sem določiti, kateri angleški prevodi so premalo natančni in kje se lahko pojavi dvoumnost.

Nazive, ki sem jih obravnavala, sem razvrstila v tri skupine: nazivi univerzitetnih učiteljev, nazivi inštitutskih sodelavcev in nazivi diplomantov fakultet.

Navedeni angleški nazivi so nazivi, ki jih uporabljajo v Veliki Britaniji, ne pa tudi v Združenih državah, saj se med seboj razlikujeta tudi izobraževalna sistema omenjenih držav. Razlike sem zaradi lažje preglednosti zanemarljivo.

2.1 Nazivi univerzitetnih učiteljev

Slovenski naziv	Angleški naziv
asistent	assistant lecturer
docent	(senior) lecturer
izredni profesor	reader
redni profesor	professor

Tabela 1: Prevodi nazivov univerzitetnih učiteljev (Gabrovšek 1995)

V zgornji tabeli so navedeni osnovni nazivi, ki jih zelo pogosto uporabljamo tako v naši kot tudi angleški kulturi. Izrazi v obeh jezikih so ekvivalentni, zato prevajalec nima težkega dela.

Specifika nazivov slovenskih univerzitetnih učiteljev zahteva tudi primerne prevode za naslednje nazive:

Slovenski naziv	Angleški naziv
znanstveni svetnik	senior research fellow

(višji) znanstveni sodelavec	(senior) research associate
višji predavatelj	senior instructor/lecturer
predavatelj	instructor/tutor
lektor	practical language teacher/lector
strokovni svetnik	specialist consultant
(višji) strokovni sodelavec	(senior) specialist adviser
učitelj veščin	skills instructor

Tabela 2: Prevodi nazivov slovenskih univerzitetnih učiteljev in sodelavcev (Gabrovšek 1995)

Inštitutski nazivi se v drugi tabeli le delno pokrivajo, avtorja obeh člankov oziroma prevajalca pa sta se trudila, da bi angleški prevodi čim bolj ustrezali vsebini slovenskih nazivov. Možnih je več rešitev, saj je večina nazivov lastna zgolj slovenski praksi. Najvažnejše je, da pri nevtralnih prevodih v angleščino prevajalec ohrani zlasti podobno hierarhično strukturo.

Pri nazivu *lektor* sta navedena dva možna prevoda, vendar pa bi sama predlagala uporabo prvega – *practical language teacher* – ki opisno zelo natančno ponazori pomen slovenskega naziva. Angleški izraz *lector* se namreč uporablja tudi v pomenu *lecturer* in tu bi zato zlahka prišlo do nesporazuma zaradi dvojnega pomena. (<http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn?s=lector>).

V naši univerzitetni praksi poznamo tudi nazive, ki so v angleškem prostoru manj znani, npr. *asistent stažist* in *mladi raziskovalec*. Pri prevajanju teh Dušan Gabrovšek v svojem članku predlaga naslednje termine: *graduate assistant*, *research assistant*, *junior researcher*. Splošen naziv za asistenta, ki poučuje, je lahko *teaching assistant* (1995: 231).

2.2 Nazivi inštitutskih sodelavcev

Slovenski naziv	Angleški naziv
raziskovalni svetnik	research consultant
višji raziskovalni sodelavec	senior research associate
raziskovalni sodelavec	research associate

samostojni asistent	senior research assistant
asistent I	research assistant
asistent II	assistant

Tabela 3: Prevodi nazivov inštitutskih sodelavcev (Gabrovšek 1995)

Nekateri zgoraj omenjeni nazivi se uporabljajo dokaj redko, poleg tega so podobni nazivom iz druge tabele (glej 2.1.), zaradi česar so identični tudi nekateri angleški prevodi; npr. *research associate*, ki je lahko *raziskovalni sodelavec* ali *znanstveni sodelavec*. To sicer ne povzroča prevelikih težav, saj sta dokaj podobna že slovenska naziva, pri podrobnejši analizi pa bi seveda ugotovili, da bi bilo bolje uporabljati dva različna angleška izraza.

2.3 Nazivi diplomantov fakultet

V angleščini obstaja delitev na humanistične diplome (t. i. *arts degree*) ter naravoslovno-(bio)tehnične in družboslovne diplome (t. i. *science degree*). Včasih ni čisto jasno, kam določeno področje, npr. ekonomija, spada. Tako npr. nekateri navajajo *bachelor of arts in economics*, drugi pa *bachelor of science in economics* (Gabrovšek, 1995: 232).

Posebno mesto imata medicina in pravo, ki ju ne štejemo niti med "arts" niti med "science". Doktor medicine je v angleščini *doctor of medicine*, naziv pa se pogosto zamenjuje z *doktorjem medicinskih znanosti* – v angleščini *doctor of medical science*. Diplomirani pravnik bi se v angleščini glasil *bachelor of laws* (A Dictionary of Education).

Večino nazivov lahko pišemo na tri načine; na daljši ali krajši način, lahko pa tudi s kratico:

-diplomirani muzikolog: *Bachelor of Arts in Music*, *Bachelor of Music* ali s kraticami *B.Mus/BMus/BA(Mus)*

-strojni inženir: *Bachelor of Science in Mechanical Engineering*, *Bachelor of Mechanical Engineering* ali s kraticami *B.M.E./BME/BSc(ME)/B.S.M.E* (Pavlovič, 1989: 53).

Pri rabi ločil angleška praksa pogosto ni dosledna. Pri nekaterih nazivih obstajajo tudi neformalne različice (npr. pri zadnjem primeru: *Mechanical Engineer*) (Gabrovšek, 1995: 232).

Pri nazivih diplomantov fakultet imamo tako pri nas kot v Veliki Britaniji 4 osnovne stopnje:

- diploma I. stopnje: associate degree
- diploma II. stopnje: bachelor's degree
- magisterij: master's degree
- doktorat: doctor's degree/doctorate (Rowntree 1981).

Pogosto se zgodi, da prevajalec *diploma* prevede v angleščino z isto besedo – *diploma* – ki pa ima drugačen pomen, in sicer kot dokument, ki ga prejme študent ob zaključku višje šole (<http://dictionary.reference.com/browse/Diploma>).

Prav tako kočljiv je prevod *doctorate*, ki ne pomeni zgolj dokumenta, ki ga prejmejo tisti, ki končajo doktorski študij, temveč je lahko tudi častni naziv, ki se podeli pomembni osebi (Rowntree 1981). Zato bi bil v tem primeru primernejši in manj dvoumen prevod *doctor's degree*.

3 Zaključek

Ob analizi prevodov akademskih nazivov sem ugotovila, da na tem področju ostaja še kar nekaj nerešenih problemov. Mnogo je nedoslednosti, ki jih deloma lahko pripišemo pomanjkanju pisnih virov na to temo. Ti pogosto navajajo več možnih rešitev in tako prevajalca zgolj zmedejo. Veliko navedenih rešitev je dvoumnih, saj niso upoštevane razlike med slovenskim in angleškim šolskim sistemom. Kadar prevajamo naziv, ki se pogosto uporablja tudi v angleško-govorečem prostoru, imamo dokaj lahko delo, saj je navadno slovenski naziv izpeljan iz angleškega jezika. Težje je prevajati nazive, ki so značilni zgolj za našo kulturo. V takih primerih se prevajalci najpogosteje odločijo za nevtralen opisni prevod, pri katerem pa morajo paziti, da ta čim bolj ustreza vsebini slovenskega naziva ter da se pri tem ohrani hierarhična struktura.

4 Literatura

- Gabrovšek, Dušan. 1995. *Križi in težave pri prevajanju akademskih nazivov*. Vestnik, let.29, št. 1/2. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Pavlovič, Mirjana. 1989. *Problemi prevodjenja titula i funkcija – upotreba u SAD i Velikoj Britaniji*. Mostovi, let. 24, št. 2. Ljubljana: DZTPS
- Rowntree, Derek. 1981. *A Dictionary of Education*. London: Harper & Row
- <http://wordnetweb.princeton.edu/>
- <http://dictionary.reference.com>

III. Narečje in žargon

Nina Dolgan: *Vse uno, ki prevajalci rabimo znat o prevajanju v narečje*

Željka Vasić: *Prevajanje žargonskih in dialektalnih izrazov v romanu *Una vita violenta**

Vse uno, ki prevajalci rabimo znat o prevajanju v narečje

Nina Dolgan

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
nina.dolgan@gmail.com

Knjige, napisane v narečju, so s prevajalskega vidika zanimive zato, ker se mora prevajalec odločiti, ali jih bo prevedel v knjižni jezik ali v narečje. V članku bom z analizo knjige Arijane Čulina *Šta svaka žena triba znat o onin stvarima*, ki je prevedena v primorsko narečje, poskušala ugotoviti, kakšne so zakonitosti prevajanja v narečje. Ne bom se osredotočila na prevajanje samega narečja, ampak predvsem na vse s tem povezane problematične prvine. Poskušala bom ugotoviti, katere prvine lahko prevajalec preprosto prevede ali ohrani, katere pa mora spremeniti oz. nadomestiti s prvinami ciljne kulture.

From the translator's point of view the books written in dialect are very interesting because the translator must decide whether he will translate them using the standard language or another dialect. In this article I will try to determine the rules of translating texts into a dialect by analysing the book *Šta svaka žena triba znat o onin stvarima* by Arijana Čulina, translated into the dialect of Primorje. I will not discuss the dialect itself, but focus specifically on the differences between the elements that can be easily translated or preserved, and those which have to be changed or substituted with the ones from the target language.

1 Uvod

Veliko ljudi se v določenih okoliščinah izraža v jeziku, ki je narečno obarvan. Nekateri avtorji narečje zapisujejo tudi v svojih knjigah. Te knjige so s prevajalskega vidika zagotovo zelo zahtevne, saj se mora prevajalec odločiti, kako bo knjigo prevedel. Lahko izbere enega od lokalnih narečij ali pa narečje preprosto zanemari in ga prevede v knjižni jezik ali v drugače slogovno zaznamovan jezik. V tem članku se bom posvetila prevajanju v narečje, saj se mi zdi to najbolj zahtevna oblika prevoda.

Z analizo knjige Arijane Čulina *Šta svaka žena triba znat o onin stvarima* bom poskušala ugotoviti, kakšna so pravila pri prevajanju v domače narečje, predvsem kateri deli besedila so prevedljivi in katere je treba zamenjati. Analizirala bom tako osebna kot krajevna lastna imena, posvetila pa se bom tudi elementom medbesedilnosti, tujkam in jezikovnim kodoma, ki se pojavita v romanu, pa nista v narečju.

2 Narečje

Narečje ali dialekt je jezikovni sistem, ki se razlikuje od knjižnega jezika in v katerem govorijo prebivalci določenega dela narodnega ozemlja (SSKJ).

Nekateri pisatelji se odločajo za zapisovanje narečij. "/.../ Narečje služi avtorju v glavnem kot barva slikarju, deloma za intonacijo slike kot celote, deloma za povdaranje nekaterih značilnosti svojih likov /.../ (Karolj 1991: 32)." Ko se prevajalec loti takšnega

besedila, mora narečje razumeti kot stilno prvino, ki jo je treba preučevati pri jeziku določenega avtorja (Rode 1991: 29).

Ko pisatelj uporabi narečje, se lahko odloči, da v narečju napiše le dele besedila (navadno govor določenega lika, da ga označi, včasih doseže komičen učinek), ali pa celotno delo (Rode 1991: 29). Pri tem pa Rode opozarja, da pisatelj zapiše *navidezno narečje*, saj ima na voljo le omejeno količino znakov iz knjižnega jezika (Rode 1991: 29). Zelo verjetno je, da pisatelj, ki se odloči za zapis celotnega dela v narečju, uporabi narečje, ki ga zelo dobro pozna. Pri tem pa je treba opozoriti na dejstvo, da je jezik živ organizem, ki se nenehno spreminja, vanj vdirajo besede iz drugih narečij in jezikov. Prav tako na govorca vplivajo druga narečja in jeziki, s katerimi pride v stik le on, zato najverjetneje pisatelji zapišejo svoj idiolekt.²

Rode trdi, da v primeru, ko pisatelj celotno delo napiše v narečju, želi to narečje povzdigniti na raven knjižnega jezika (Rode 1991:29).

3 Prevajanje narečja

O prevajanju narečja je zaenkrat na voljo le malo strokovne literature. Teorijo o prevajanju narečij sem povzela po Mateju Rodetu, prevajalcu, ki je napisal članek *Narečje kot prevajalski problem* (1991).

Prevajalec se mora pri prevajanju besedila v narečju zavedati, da mora bralcu posredovati informacijo o odstopanju originala od knjižne norme. Da bi prikazal odstopanje od knjižnega jezika v originalu, lahko prevajalec uporabi več načinov, od katerih so najbolj

¹ /... / dijalekti služe autoru uglavnom kao boja slikaru, delom za intonacijo slike u celosti, delom za naglašavanje nekih osobina svojih likova /... /

² "Idiolekt je strokovno ime za jezik posameznika, ne celega naroda ali družbene skupine." (Kovačič, 1991, 24)

znani zanemaritev, prevod v enega od narečij ciljnega jezika, v navidezno narečje ali premik v drugo jezikovno plast (Rode 1991: 29).

Zanemaritev – prevajalec se odloči, da bo narečje popolnoma opustil. Bralec ne prejme nikakršne informacije o neknižnem jeziku v originalu. Po Rodetu se prevajalec za takšno taktiko prevajanja odloči, ko je celotno delo napisano v narečju, saj naj bi pisatelj želel povzdigniti narečje na raven knjižnega jezika (Rode, 1991: 29).

Prevod v narečje ciljnega jezika – za to prevajanje Rode pravi, da je priredba originala. Vsako narečje obstaja samo v določenem okolju, tako je treba poleg prevajanja besedila spremeniti tudi vsa imena, tako osebna kot naselbinska in še marsikaj (Rode 1991: 30). To taktiko prevajanja bom podrobneje analizirala v nadaljevanju.

Nakazovanje narečja iz originala – prevajalec v knjižni jezik vključi le nekaj prvin narečja ciljnega jezika in s tem nakaže pisateljev originalni slog (Rode 1991: 30).

Prenos v drugo jezikovno raven – prevajalec za svoj prevod ne izbere narečja, temveč skuša učinek iz originala doseči z uporabo druge ravni jezika, kot na primer s slengom ali z nižjim pogovornim jezikom (Rode 1991: 30).

4 Prevajanje v narečje ciljnega jezika

Za prevajanje iz narečja tujega jezika je treba najprej dobro poznati narečje originala. Če se prevajalec odloči, da bo besedilo tudi prevedel v narečje, mora izbrati enega od narečij ciljnega jezika, ki je geografsko ali demografsko blizu originalnemu narečju (Karolj 1991: 33).

Odločila sem se, da bom analizirala knjigo hrvaške igralkice Arijane Čulina *Šta svaka žena triba znat o onin stvarima*, ki je napisana v dalmatinskem narečju. V primorsko narečje jo je prevedel slovenski igralec Gašper Tič. Zanimivo je, da je glavni lik knjige, *Goga Bjondina*, v izvorni kulturi znan predvsem iz zabavne TV oddaje *Glamour Cafe* (Čustić 2002). Prevajalcu pa je pri prevajanju pomagala tudi žena, Nataša Tič Raljan (Čulina 2008: platnica), s katero sta zakonca ustvarjala podoben lik na slovenskih TV zaslonih.

Pri svoji analizi sem se posvetila predvsem prvinam, ki jih Rode navaja kot neprevedljive – to so lastna imena. Dodatno pa sem izbrala še nekaj kategorij, ki so se mi zdele prevodno zanimive, to pa so medbesedilne reference, tujke in druga jezikovna koda, ki se pojavita v romanu.

4.1 Osebna lastna imena

V romanu se pojavijo štirje osrednji liki. Prvi je glavni lik, pripovedovalka, *Goga Bjondina*. Njeno celo ime je *Gabrijela*, prevajalec pa ne spremeni niti njenega imena, niti vzdevka.

"Dakle, zoven se Gabrijela, ali mi nadimak nije Gabi nego Goge³, a zašto nemam pojma." (Čulina 2001: 7)

"U glavnem, kličem se Gabrijela, ma skrajšano nism Gabi, ampak Goga. Nimam pojma zakaj." (Čulina 2008: 7)

Prav tako prevajalec ohrani tudi ime mame, *Magdalena*, *Magda*, in očeta, *Stipe*. Četrty lik pa je Gogina prijateljica, ki ji je v originalu ime *Zdene*, v prevodu pa *Zdenka*. Prevajalec tu ime le podomači.

Prevajalec torej imena, ki se pojavljajo tudi v slovenskem prostoru, ohrani, značilno hrvaška pa podomači. Enako se zgodi tudi z imeni stranskih likov, tako npr. *Marko* ostane, *Jura* pa postane *Jure*.

4.1.1 Medbesedilnost

V romanu se pojavi ogromno izvenbesedilnih referenc, predvsem znanih osebnosti (Tabela 1).

Znane osebnosti	št. pojavitev
igralci	21
pevci	6
manekenke	7
pisatelji	3
izumitelji	5
politiki	3
skladatelj	1
princ	1

Tabela 1: Pojavitve znanih osebnosti v romanu *Šta svaka žena triba znat o onin stvarima*

Večina teh osebnosti je v prevodu ohranjenih, saj so znane tudi v Sloveniji. Le Vlatka Pokos, hrvaška pevka in TV voditeljica, je izpuščena. Verjetno le zato, ker slovenski javnosti ni dovolj znana, saj so mnoga hrvaška imena ohranjena. Tako se na primer pojavita *Slavica Ecclestone* in *Mišo Kovač*.

Zanimivo je tudi, da se edina podomačitev v prevodu pojavi, ko pripovedovalka razglablja o *Nesrečnikih* pisatelja *Victorja Hugoja* in prevajalec podomači glavni lik *Cosette* v *Kozeto* (Čulina, 2008: 181).

Velikokrat se pojavijo tudi **risani junaki** (5 pojavitev) in **izmišljeni liki** (14 pojavitev). V prevodih so v večini ohranjeni. Razlika se pojavi le, ko prevajalec *Nikoletino Bursaća*, znan hrvaški lik, zamenja z *Martinom Krpanom*, značilnim slovenskim junakom.

V romanu se pojavi tudi stara dalmatinska pesem:

"Kad bi moje suze na kamen padale
kamen bi se raspa, suze bi ostale." (Čulina 2001: 227).

V prevodu pa je zamenjana z znano pesmijo, ki jo je priredil Vlado Kreslin⁴:

³ Posebnost dalmatinskega narečja je, da se v imenovalniku osebna lastna imena končajo s končnico –e.

"Čir bi moja skuza, čir bi moja skuza na kamen spadnula,

kamen bi se razklal, kamen bi se razklal na dvoje, na troje." (Čulina 2008: 215).

4.2 Krajevna lastna imena

Originalna zgodba se dogaja v Dalmaciji, natančneje v Splitu. V originalu se *Dalmacija* pojavi dvakrat, *Split* štirikrat, *Dalmoš* (Dalmatinec) pa kar devetkrat. V prevodu je Split dvakrat nadomeščen s *Portorožem*, dvakrat pa je spuščen in nadomeščen z izrazom *pri nas*. Dalmacija je obkraj izpuščena, spet je uporabljen izraz *pri nas*. Dalmatinca pa prevajalec trikrat nadomesti z *Istrijanom*, trikrat s *Primorcem* oz. pridevnikom *primorski*, dvakrat uporabi *naš moši*, enkrat pa izraz izpusti in ženo Dalmatinca posploši na ženo nasploh. *Splicanka* in *Dalmatinci* so prevedeni v *Primorce*, *Dalmatinska ženska* pa je posplošena na *žensko*. Dvakrat se v originalnem romanu pojavi tudi *Marjan* (hrib v bližini Splita). V prevodu je enkrat izpuščen, drugič pa nadomeščen z bližino reke *Seče*.

Pri zemljepisnih lastnih imenih je podomačevanje najnujnejše. Na Hrvaškem ne govorijo primorsko, tako sprememba jezika za seboj potegne tudi novo geografsko umestitev dela. Zanimive so predvsem prevajalčeve odločitve za posplošitve. Verjetno se je za to prevajalsko taktiko odločil, ker ni hotel preveč izpostavljati novega dogajalnega prostora, hkrati pa roman tudi dopušča dogajanje.

4.3 Tujke

V originalnem besedilu se veliko pojavljajo tujke, predvsem besede, prevzete iz italijanščine (*mai*, *pegola*, *altrokè*, *bačin* ipd.). Prevajalec je z izbiro primorskega narečja omogočil ohranitev vseh teh prevzetih besed. Tako v originalu kot v prevodu se pojavijo tudi tujke, prevzete iz angleščine, ki danes vstopajo v pogovorni jezik (*kompjuter*, *testatura*, *face to race* ipd.).

4.4 Druga jezikovna koda v romanu

Na dveh mestih v romanu zasledimo tudi drugačno obliko govora, dva nova jezikovna koda.

Obe pojavitvi najdemo že v prvem poglavju. Prvič naletimo na popolnoma drug jezik, ko gre pripovedovalka s prijateljico na sladoleđ k *šiptarju* in ji ta pojasni, zakaj je dobila le eno kepico sladoleđa:

"Zato šta si, ti mala, debelja, a uz to još i brineta, a ja voljim vile duge plave kose, ka šta je tvoja prijateljica. Za tu svoju lipotu ona zasluđuje tri kuglje, a tebi je dosta jedna, jer i tako moraš malo smršaviti, vidi te kakva si (Čulina 2001: 10)."

V prevodu lahko opazimo očitno podobnost:

"E zato šta si ti, mala, debelja, a uz to još brineta, a ja voljim vile duge plave kose, kao šta je tvoja prijateljica. Radi te svoje ljepote ona zasluđuje tri kuglje, a tebi je dosta jedna, jer i tako moraš malo smršaviti, vidi te kakva si (Čulina 2008: 10)."

Prevajalec si tu lahko privoščil skoraj popolno ohranitev, saj tudi v Sloveniji lahko najdemo priseljence s področja nekdanje Jugoslavije, ki zelo slabo govorijo slovensko.

Drugi nov jezikovni kod pa se pojavi že na naslednji strani, ko se pripovedovalka sreča z znano igralko, ki komentira njen izgled:

"Ti, dušo, nikad ne bi mogla bit glumica, imaš tako sitne oči, a za glumicu je važno da ima velike izražajne oči na kojima se vidi odraz njene duše i unutrašnjeg života, stanja i zbivanja (Čulina 2001: 11)."

Tokrat gre za splošni pogovorni jezik, ki ga je prevajalec prevedel v ljubljanski pogovorni jezik:

"Ti, dušca, navš nikol mogla bit igrauka, maš tkooo mejhne učke, za igrauko je pa važn', da 'ma vel'ke izrazne oči, k kažejo odsev njene duše in notranjga živlena, doživljanja in bivanja (Čulina 2008: 11, 12)."

Ko se različni jezikovni kodi pojavljajo v romanu kot karakterizacije določenih likov, se prevajalec sprosti odloča, kako jih bo prevedel.

5 Zaključek

Prevajanje narečja v narečje je zahtevna in zanimiva prevajalska taktika. To sem opazovala v romanu *Šta svaka žena triba znat o onin stvarima* (Vse uno, ki pupe rabimo znat o unih rečeh) pisateljice Arijane Čulina.

Iz analize je razvidno, da je izvirno besedilo treba prirediti le do določene mere. Pri lastnih imenih opazimo, da je nujna le sprememba dogajalnega prostora, brez katere je prevod v narečje nemogoč. Pri osebnih lastnih imenih lahko opazimo, da se nekatera da ohraniti, druga pa je treba podomačiti. Medbesedilne reference lahko prevajalec ohrani, če so univerzalne ali znane tudi v ciljni kulturi.

Najtežje delo ima pisatelj z ohranjanjem določenih značilnosti izvirnega narečja, kot so v tem primeru tujke. Pri analiziranem romanu je prevajalec z izbiro izredno podobnega narečja s perspektive tujk to problematiko zelo spretno rešil.

Kar zadeva uporabo drugih jezikovnih kodov za karakterizacijo stranskih likov, lahko opazimo zelo zanimivo taktiko popolne ohranitve določenega jezikovnega koda, ki jo dopušča podobnost kulturnih prostorov.

Po analizi prevoda romana lahko prevajalčevo delo ovrednotimo kot dobro opravljeno, saj je prevod izredno zvest originalu, hkrati pa je v narečju ciljnega jezika odlično berljiv.

⁴ Pesem *Vsi so venci vejli* je sicer slovenska ljudska pesem, a prevajalec na tem mestu ta podatek izpusti in navede le znanega pevca.

6 Viri

- Čulina, Arijana, 2001: *Šta svaka žena treba znat o onin stvarima*. Zagreb, Mozaik knjiga.
- Čulina, Arijana, 2008: *Vse uno, ki pupe rabimo znat o unih rečeh*, prevod Gašper Tič, Ljubljana, Zamik.

7 Literatura

- Ćustić, Marko, 2002: *Razotkrivanje u 20 pitanja ... Arijana Čulina*. Dostopno na <http://www.nacional.hr/clanak/13003/razotkrivanje-u-20-pitanja-arijana-culina> (20. 4. 2009)
- Karolj, Siladji, 1991: Na ivici mogućeg i nemogućeg. V: Berger in dr. (ur.), *15. prevajalski zbornik*. Ljubljana, Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Kovačič, Irena, 1991: Jezikovne zvrsti in podnaslovno prevajanje. V: Berger in dr. (ur.), *15. prevajalski zbornik*. Ljubljana, Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Rode, Matej, 1991: Narečje kot prevajalski problem. V: Berger in dr. (ur.), *15. prevajalski zbornik*. Ljubljana, Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRS SAZU, Amebis.

Prevajanje žargonskih in dialektalnih izrazov v romanu *Una vita violenta**

Željka Vasić

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
zeljka@mail386.com

Pier Paolo Pasolini je svojemu romanu *Una vita violenta* dodal glosar dialektalnih in žargonskih izrazov, ki jih Italijani, ki niso iz Rima in okolice, ne bi razumeli. Prevajalec Dean Rajčič je svojemu prevodu *Nasilno življenje* ravno tako dodal slovarček, ki pa ni prevod Pasolinijevega. V članku bom primerjala izraze, ki si semantično ustrezajo, in poskušala ugotoviti, ali prevajalec italijanske izraze prevaja zgolj s tistimi iz lastnega slovarčka ali pa izbere kakšno drugo strategijo. Nadalje bom ugotavljala, kaj je motiviralo njegove odločitve pri izbiri prevodne strategije.

Pier Paolo Pasolini's novel *Una vita violenta* includes a glossary of dialectal and jargon expressions incomprehensible to an Italian who does not reside in Rome or its surroundings. The translator Dean Rajčič also enclosed a glossary to his translation *Nasilno življenje*, however, it is not a translation of Pasolini's glossary. In the article I will compare the expressions from the glossaries that correspond semantically and I will try to establish whether the translator translated the Italian expressions using only those from his glossary or whether he used other translation strategies, as well as the reason for his decisions.

1 Uvod

Pier Paolo Pasolini je italijanski pisatelj, pesnik, scenarist, režiser in esejist, znan predvsem po svojih kontroverznih delih. Eno izmed njih je roman *Una vita violenta*, ki mu je pisatelj dodal glosar neznanih izrazov, ker je roman napisan poleg v zbornem italijanskem jeziku tudi v pogovornem jeziku prebivalcev Rima, ki je mešanica rimskega dialekta in žargona kriminalcev. Prevajalec Dean Rajčič je svojemu prevodu *Nasilno življenje* ravno tako dodal slovarček neznanih pojmov, ki pa niso prevodne ustreznice Pasolinijevega glosarja. Pasolinijev glosar vsebuje namreč 400 dialektalnih oz. žargonskih izrazov, Rajčičev slovarček pa le 82 izrazov, od tega jih je več kot polovica kulturno specifičnih.

Ker je prevajanje dialektalnih in žargonskih izrazov zelo problematično, me je zanimalo, kako se je s tem problemom spopadel prevajalec romana. V članku se bom ukvarjala le s tistimi italijanskimi dialektalnimi in žargonskimi izrazi, ki imajo pomensko ustreznico v slovenskem slovarčku. Zanimalo me bo namreč, ali prevajalec italijanske izraze dosledno prevaja z izrazi iz lastnega slovarčka ali pa se odloči za kakšno drugo strategijo.

2 Prevajanje dialekta in žargona

Natančnih navodil oz. prevajalskih strategij o tem, kako in ali sploh prevajati narečne in žargonske izraze, ni. Obstajajo zgolj nekakšne smernice.

Matej Rode pravi, da narečje, ki ga uporabljajo avtorji

v literaturi nima opravka z narečjem v jezikoslovnem smislu (Rode 2001: 29). To, kar uporablja umetnik, ni zgodovinsko ali zemljepisno narečje. Umetnik za svoje potrebe ustvari nekaj, kar je morda na prvi pogled res podobno narečju, vendar takega, kot ga predstavi avtor, nikjer ne govorijo, niti ga niso nikoli govorili. Gre za tako imenovano navidezno narečje, ki je stilizirano in prilagojeno možnostim zapisovanja s sredstvi knjižnega jezika. Rode je mnenja, da mora bralec prevoda začutiti, da je bilo besedilo izvirnika napisano drugače, kot zahteva knjižni jezik izvirnika, in navaja štiri možnosti, kako prevajati narečje:

- ga zanemariš,
- izbereš enega izmed narečij v ciljnem jeziku,
- narečje iz izvirnika v prevodu le nakažeš,
- se odpoveš narečju in umetniški učinek poskušaš doseči z drugimi ravnmi jezika (prav tam: 29–30).

Siladji Karolj je prav tako mnenja, da imata dialekt in žargon v besedilu svojo vlogo, predvsem stilistično, in da ju moramo prevajati. Meni, da dialekt služi predvsem okarakteriziranju lika in določanju njegove geografske pripadnosti, medtem ko z žargonom razkrijemo še družbeno pripadnost lika in poklic, ki ga opravlja oz. dejavnost, s katero se ukvarja. Prevajalcem svetuje, naj bodo pri prevajanju dialekta in žargona pazljivi in konzervativni, jemljejo naj ju predvsem kot stilski sredstvi, pri tem pa naj si vzamejo čim več prevajalske svobode. Sam na prisotnost dialekta v izvirniku raje samo namigne, kot pa da bi zaradi želje po zvestem prevodu z dialektalnimi izrazi pretiraval do take mere, da bi prevod v ciljnem jeziku izpadel okorno in čudno (Karolj 2001: 32–35).

*Članek je nastal na podlagi diplomske seminarske naloge *Primerjava glosarjev romana Una vita violenta in njegovega prevoda Nasilno življenje* pod mentorstvom izr. prof. dr. Nike Kocijančič Pokorn.

3 Metoda dela in hipoteza

Izraze iz obeh glosarjev sem vzporedno razvrstila v tabelo glede na pomen. Iz tabele je razvidno, da je italijanskih izrazov za podoben pomen več kot pa slovenskih, razen v primeru izraza homoseksualec, kjer je le en italijanski in dva slovenska izraza (*zaghenne* – *buzi*, *toplovodar*). Iz tabele lahko razberemo, da je Rajčič v svoj slovarček vključil predvsem besede iz primorskega narečja¹ (*beka*, *pupa*, *mula*, *robutati*, *rubati*, *špinel*, *pržon*, *veštiti*) in srbohrvaščine (*upicanjen*, *upicaniti se*, *uštirkan*, *mazniti*, *kidniti*, *cigla*, *čorka*, *kinta*, *pandur*), nekaj iz ljubljanske² (*buzi*, *toplovodar*), nekaj splošno pogovornih (*keš*, *čuk*), eno besedo si je kar izmislil (*delce*), za specifično italijanske izraze pa je obdržal kar izvorno besedo (*tiger*, *panter*, *milečento*, *omertà*³). Na podlagi izrazov slovenskega slovarčka lahko vidimo, da italijanski dialektalni in žargonski izrazi nimajo vedno žargonske ali dialektalne ustreznice v slovenščini, Rajčič je predvsem žargonske izraze iz izvirnika poskusil nadomestiti s hrvatizmi oz. srbizmi.

Izrazi iz Pasolinijevega glosarja	Nevtralen izraz	Izrazi iz Rajčičevega slovarčka
acchitta, apparecchiato, acchittarsi, impompato, imblusato	lepo oblečen	upicanjen, upicaniti se, uštirkan, uštirkan
battuta, ciumaca, fardona, donguanella, mecca	deklet	beka, mula, pupa
avventurarsi, anadare per bella, andare per becchi, fare, sgobbare	krasti	robutati, rubati, mazniti
fare la bella, darsi, fare la gialla, giallare, spesare, smalloppare, fare il vento	oditi, zbežati	kidniti
beverino, succhiotto, bottega, gabbio	zapor	čorka, pržon
bluso	elegantna obleka	veštiti
brandone, corpo	tisočak	čuk
canna, piotta, plecacia	stotak	cigla
cento, millante	vrsta policijskega avta	milečento
ciavatta, granturco	denar	keš, kinta

¹ Prevajalec prihaja iz Olma pri Kopru, zaradi česar mu je bilo primorsko izrazoslovje najbližje.

² Prevajalec sam mi je rekel, da je te besede vzel iz ljubljanskega govora.

³ Izraz *essere della legge* je drugi izraz za *omertà*.

essere della legge	zakon o molčečnosti	omertà
pantera	vrsta policijskega avta	panter
piedi piatti, giusta, mau mau	policist	pandur
scucio, sgaro, sgobbo	kraja, delo	delce
fumino, mozza, mozzone, sollazza, spinello	cigareta, ogorek	špinel
tigre	vrsta policijskega avta	tiger
zaghenne	homoseksualec	buzi, toplovodar

Tabela 1: Semantično ustrezni izrazi

V izvirniku sem najprej poiskala vse pojavnice izrazov iz Pasolinijevega glosarja, ki imajo pomensko ustreznico v slovenskem slovarčku, in nato v prevodu *Nasilno življenje* še njihove prevodne ustreznice. Predpostavljala sem, da bo prevajalec italijanske izraze dosledno prevajal izključno z izrazi iz lastnega slovarčka in na ta način poskusil poustvariti jezik junakov v romanu, ki govorijo v rimskem dialektu z mešanico žargona, značilnega za kriminalce.

4 Prevajanje semantično ustreznih izrazov

4.1 Analiza prevajanja izrazov

Od 27 pojavníc pomena "lepo oblečen" jih Rajčič le sedem prevede z analognimi izrazi iz svojega slovarčka, nekaj jih prevede z drugimi pogovornimi izrazi, kot npr. *zrihtan* ali *naštiran*, v večini primerov pa s knjižno ustreznico.

Od 22 pojavníc pomena "deklet", jih prevajalec enajstkrat prevede z analognimi izrazi iz svojega slovarčka, večinoma jih prevaja kot "punca", le enkrat izraz *fardona* prevede kot "punčara", *ciumaca* postane "deva" in *mecca* se enkrat pojavi v obliki zaimka.

Od 14 pojavníc pomena "krasti" se v prevodu le enkrat pojavi *rubati*, sicer pa vedno knjižni opisi, kot npr. "podati se dogodivščinam naproti" ali pa "izmikati stvari".

Od 25 pojavníc pomena "zbežati, oditi stran" niti ena ni prevedena s *kidniti*. Le devet pojavníc je prevedenih s kakšno drugo pogovorno besedo, npr. *šibati*, *ucvreti*, *odkuriti jo*. V vseh ostalih primerih so prevedene s knjižnimi izrazi. Izraz *fare la gialla* pa je v prevodu celo izpuščen.

Od 12 pojavníc pomena "zapor" so le tri prevedene s *čorko* in ena s *pržonom*, sedem jih je s *keho*, *succhiotto* pa prevajalec enkrat tudi izpusti.

Izraz, ki pomeni "elegantna obleka", je štirikrat preveden kot *veštit* in enkrat kot "nova obleka".

Brandoni so obakrat prevedeni kot *čuki*, *corpo* pa postane *petstotak*, saj se v besedilu pojavi kot "mezzo corpo", torej polovica tisočaka.

Od 51 pojavnic pomena "stotak" jih je le deset prevedenih kot "stotak", *petdesetak* ali "lire", v vseh ostalih primerih so pojavnice dosledno prevajane kot *cigle*.

Vseh osem pojavnic izrazov *cento* in *millante* Rajčić prevede dosledno kot *milecento*.

Ciavatta se pojavi le dvakrat, enkrat je izraz preveden kot *keš*, drugič kot "denar", *granturco* se v izvirniku pojavi le enkrat in v slovenskem prevodu postane *keš*.

Izraz *essere della legge* je obakrat preveden s *spoštovati omertà*.

Pantera je vseh šestih primerih prevedena kot *panter*.

Od 10 pojavnic pomena "policist" je prevajalec samo eno prevedel kot *pandur*, sicer pa jih je prevajal kot *kifeljce* ali "stražarje", enkrat pa kot *policaje*.

Od 14 pojavnic, ki pomenijo "kraja, delo", je samo ena prevedena kot *delce* in ena kot *šiht*, v vseh ostalih primerih pa so prevodne ustreznice povsem knjižne.

Od 20 pojavnic pomena "cigareta" so le štiri prevedene kot *špinel*, sicer pa kot "cigareta" ali *čik*, dvakrat kot "ogorek" in enkrat kot "v cigaretni papirčke zavita cigareta".

Tigre je vedno preveden kot *tiger*, *zaghenne* pa v slovenskem prevodu postane *topli bratec* in ne *buzi* ali *toplovodar*.

4.2 Komentar analize

Spodnja tabela prikazuje prevajalčevo strategijo prevajanja italijanskih dialektalnih in žargonskih izrazov:

prevajalska strategija	št. pojavnic	odstotek
izrazi iz slovarčka	98	43 %
drugi pogovorni izrazi	40	18 %
knjižne ustreznice	85	37 %
drugo	5	2 %
skupaj	228	100 %

Tabela 2: Analiza prevajanja izrazov

Skupno sem torej analizirala 50 izrazov iz Pasolinijevega glosarja, ki semantično ustrezajo 27 izrazom v Rajčićevem slovarčku, in prišla do sledečih ugotovitev: Prevajalec v 43 % primerov izraze iz Pasolinijevega glosarja prevaja s tistimi iz lastnega slovarčka. Presenetljivo je, da se kar v 37 % primerov odloči za knjižne ustreznice, v 18 % primerov pa prevede zgoraj naštetih izraze s kakšnimi drugimi pogovornimi izrazi. Le v 2 % primerov se odloči za izpust ali kakšno drugo rešitev (uporaba zaimka ali zaznamovane besede).

Rajčić je v svoj slovarček sicer vključil izraze iz primorskega dialekta in srbohrvaščine (to velja predvsem

za žargonizme) ter si izmislil tudi nekaj svojih, da bi se približal izvornemu jeziku junakov romana, vendar italijanskih izrazov kljub temu ni dosledno prevajal z izrazi iz slovarčka. Nekajkrat jih je sicer prevedel s kakšno drugo pogovorno besedo, vendar se je velikokrat odločil, da bo žargonski ali dialektalni izraz kar nevtraliziral. Dosledno je prevajal le izraze, ki se strogo navezujejo na italijanski prostor (*cento*, *millante*, *pantera*, *tigre*, *essere della legge*), in tiste, ki se v romanu pojavijo le enkrat ali dvakrat (*brandoni*, *corpo*, *granturco*).

5 Sklep

Moja hipoteza, da bo prevajalec italijanske izraze prevajal zgolj s tistimi iz lastnega slovarčka, je z analizo ovržena. Čeprav bi prevajalec izraze v nestandardni italijanščini lahko prevajal izključno s tistimi iz lastnega slovarčka, kar bi bilo tudi pričakovano, glede na to, da je svojemu prevodu dodal slovarček, se je skoraj v 40 % primerov odločil, da jih bo prevedel z nevtralnimi knjižnimi izrazi. Pri tem je šlo bolj za občutek kot pa za kakšno strategijo, kot pravi sam prevajalec (Rajčić, 2009). Rajčić je poskušal prevesti učinek celotne sintagme in ne le posamičnih besed, pri prevajanju dialektalnih in žargonskih izrazov pa mu je bilo najpomembnejše to, da prevod "deluje naravno".

Prevajalec se je torej držal splošnih smernic prevajanja, ki jih priporočata tudi Rode in Karolj, da mora namreč bralec prevoda začutiti, da je bilo besedilo izvirnika napisano drugače, kot zahteva knjižni jezik izvirnika. Pri tem si je pomagal z elementi primorskega narečja in s srbizmi, hkrati pa si je privoščil prevajalsko svobodo, da je dialekt oz. žargon po potrebi skrčil, nevtraliziral, nadomestil z drugimi ravni jezika ali ga povsem izpustil. Sam tudi pravi, da je jezikovni čut pomembnejši od katerekoli prevodne strategije in v tem se z njim strinjam.

6 Literatura in viri

- Bajec, Anton in sod., 1998: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* [CD-ROM]. Ljubljana: DZS
- DeMauro, Tulio in sod., 2000: *Il dizionario della lingua italiana* [CD-ROM]. Torino: Paravia
- Karolj, Siladij, 2001: Na ivici mogočeg i nemogočeg. Prevodjenje dijalekata i žargona. V Berger, Aleš (ur.) *15. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Pasolini, Pier Paolo, 1959: *Una vita violenta*. Milano: Garzanti Editore.
- Pasolini, Pier Paolo, 2006: *Nasilno življenje*. [prevedel Dean Rajčić]. Radovljica: Didakta.
- Rajčić, Dean. 2009. *Intervju z avtorjem*. Ljubljana, 21. marec.
- Rode, Matej, 2001: Narečje kot prevajalski problem. V Berger, Aleš (ur.) *15. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Stoppelli, Pasquale in sod., 2003: *Il grande dizionario Garzanti della lingua italiana* [CD-ROM]. Milano: Garzanti Linguistica
- Šlenc, Sergij in sod., 1998: *Veliki italijansko-slovenski slovar* [CD-ROM]. Ljubljana: DZS

IV.

Frazemi in pregovori

Ana Ulaga: Prevajanje nemških frazemov s sestavino *usta*

Meta Halas: Kontrastivna primerjava slovenskih in francoskih vremenskih pregovorov

Prevajanje nemških frazemov s sestavino *usta**

Ana Ulaga

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
ana.ulaga@gmail.com

V članku so obravnavani izbrani nemški frazemi, ki vsebujejo leksem "usta", in njihove različne prevodne ustreznice v slovenščini. Prevodne ustreznice so določene na podlagi nemško-slovenskega slovarja in korpusa FidaPLUS. Predstavljeni so različni načini prevajanja in najpogosteje uporabljeni frazemi. Namen članka je ugotoviti, s katerimi sestavinami v slovenščini nadomestimo določen del telesa v nemščini in kje najdemo ustreznice, ki so danes najbolj v rabi.

The article deals with German idioms containing the lexeme "mouth" and their different translations in Slovene. The translations are chosen with the help of the German-Slovene dictionary and the corpus of Slovene language FidaPLUS. The article presents different translation methods and the idioms that are most frequent in today's usage. The purpose of the article is to determine which constituents in Slovene substitute a part of the body and where we can find the most frequent translations.

1 Uvod

Prevajanje frazemov je povezano s kulturno specifikom določenega jezika, zato ne moremo vedno pričakovati stičnih točk med originalom in prevodom. Nekateri frazemi imajo identične skladenjske in leksikalne sestavine, drugi se tako razlikujejo, da jih lahko prevedemo le opisno. Zaradi tesne povezanosti nemškega in slovenskega kulturnega in družbenega prostora najdemo v jezikih mnogo podobnosti (npr. germanizmi v slovenščini), vendar se nanje ne smemo vedno zanašati. Pomembno je, da pri prevajanju uporabimo različne vire (slovarji, korpusi), če želimo najti slogovno najustrežnejšo rešitev. Slovenska frazeologija še ni dovolj razvita, saj še nimamo obširnega frazeološkega slovarja, ki bi nam lahko ponudil odgovore na prevajalske probleme.

V članku sem iz knjig *Deutsche Redewendungen* in *Vzeti pot pod noge* analizirala 15 nemških frazemov, ki vsebujejo leksem *Mund*. Zanimalo me je, s katero sestavino v slovenščini nadomestimo *Mund* in katere ustreznice se danes najpogosteje uporabljajo. Analizo sem naredila na podlagi Debenjakovega Velikega nemško-slovenskega slovarja in korpusa FidaPLUS. Ustreznice sem v korpusu poiskala sama.

2 Kaj so frazemi?

"Frazeologemi so jezikovne enote s stalno sestavinsko zapolnitvijo, stalno skladenjsko zgradbo in stalno

pomensko zgradbo s predpostavko, da vsota pomenov njegovih sestavin ni enaka celovitemu pomenu frazeološke enote" (Kržišnik-Kolšek 1990: 143). "Frazemi so Ahilova peta v prevajalski teoriji" (Palm 1995: 118). Ko frazem prepoznamo, mu moramo najti slogovno ustrezno rešitev. "Pri kontrastivni obravnavi frazemov se osredotočimo na izhodiščni jezik, na katerem temelji naša interpretacija. Ko pa prevajamo v ciljni jezik, se register pogosto spremeni, izgubi se bistvo frazeologije ciljnega jezika" (prav tam).

3 Lastnosti in funkcija

Pomena frazema ne moremo vedno ugotoviti na podlagi njegovih sestavnih delov/konstituent. (npr. einen Bock schießen = ustreliti kozla = narediti veliko napako). Kdor uporablja frazeme, ne želi bralca le o nečem informirati, ampak istočasno daje nekemu odnosu, situaciji, dejanju ali osebi osebno stališče, ki je večinoma čustveno-ekspresivno obarvano (prim. Hessky, Ettinger 1997: XXI).

4 Kulturno ozadje

Nemški in slovenski prostor sta med seboj tesno povezana, kar je tudi pogojevalo nastanek podobnih/enakih besednih zvez (mit offenem Mund starren – zijati z odprtimi usti). Večstoletna skupna zgodovinska preteklost Slovencev in Nemcev je vplivala na oba jezika, kar se kaže v biblijskih citatih (auf fruchtbaren Boden fallen – pasti na rodovitna tla). Jenko (1994: 67) pravi, da se približno 35 % stalnih besednih zvez razlikuje od nemških, pri čemer gre

*Članek je nastal na podlagi diplomske seminarske naloge *Nemški somatski frazemi in njihove slovenske ustreznice* pod mentorstvom doc. dr. Ade Gruntar Jermol.

glede metaforike pogosto za nepomembne razlike (den Mund halten – držati jezik *za zobmi*). Včasih se nemški in slovenski frazem razlikujeta po stopnji abstrahiranja.

5 Prevodne ustreznice iz dvojezičnega slovarja in korpusa

Nemški frazemi v spodnji tabeli so poljubno izbrani iz knjig *Deutsche Redewendungen* in *Vzeti pot pod noge*, slovenske ustreznice pa izpisane iz nemško-slovenskega slovarja in korpusa FidaPLUS.

nemški frazem	nemško-slovenski slovar	FidaPLUS
jmdm. den Mund wässrig machen	zbuditi tek, željo po	vzbuditi željo po (201) ¹ , zbuditi željo po (149), vzbuditi tek (42), zbuditi tek (36), delati sline (3)
nicht auf den Mund gefallen sein	imeti dobro namazan jezik	jezik teče nekomu kot namazan (41), znati sukati jezik (12), imeti dobro namazan jezik (9), spretno/dobro/zvito sukati jezik (7), migati z jezikom (2)
jmdm. über den Mund fahren	pripeljati eno, zamašiti usta	zapreti nekomu usta (486), zavezati jezik nekomu (112), zamašiti usta (80), stopiti komu na jezik (49), prijati koga za jezik (8), zamašiti gobec (6)
jmd./etwas ist in aller Munde	/	brusiti (si) jezik (75), jezik otresati (14), vlačiti po ustih (9)
sich kein Blatt vor den Mund nehmen	odkriti/naravnost povedati, ne šparati jezika, povedati brez ovinkov	biti/govoriti brez dlake na jeziku (1632), ne šparati jezika (60), povedati brez ovinkov (50), ne krotiti jezika (2)

von der Hand in den Mund leben	živeti iz rok v usta	živeti iz rok v usta (83)
den Mund halten	držati jezik za zobmi	držati jezik za zobmi (588), držati jezik (56)
j-m nach dem Mund reden	govoriti tako, da je nekomu všeč	/
von Mund zu Mund gehen	iti od ust do ust	širiti se od ust do ust (77), iti od ust do ust (71), krožiti od ust do ust (27)
sich etw. vom Mund absparen	od ust si pritrpati	trgati si kaj od ust (59)
mit offenem Mund starren	zijati z odprtimi usti	z odprtimi usti zijati (31)
er hat den großen Mund	širokousti se	sam jezik ga je (1)
den Mund voll nehmen	širokoustiti se, bahati se, postavljati se	nekoga so polna usta (875), nekoga so sama usta (6)
sich den Mund verbrennen	opeči si usta	/
jmdm. etwas in den Mund legen	položiti na jezik	položiti komu kaj v usta (167), položiti komu kaj na jezik (72)

Tabela 1: Prevodne ustreznice nemških frazemov²

5.1 Načini prevajanja:

Obstaja več kategorij, na podlagi katerih prevajamo frazeme:

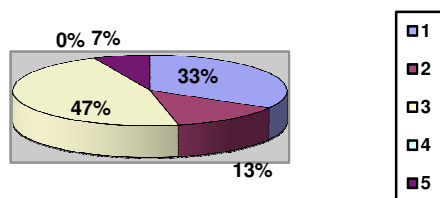
1. frazemi z identičnimi leksikalnimi in skladenjskimi sestavinami (von Mund zu Mund zu gehen – iti od ust do ust)
2. frazemi, ki se v leksikalnih in skladenjskih sestavinah le malo razlikujejo (razlike v predlogu, glagolu, številu ...; mit offenem Mund starren – zijati z odprtimi usti)
3. večje razlike med nemščino in slovenščino (nicht auf den Mund gefallen sein; imeti dobro namazan jezik)
4. nemški frazemi, pri katerih slovenski prevod ne predstavlja frazeološke enote (prevod je

¹ V oklepaju je prikazano število zadetkov v korpusu.

² Analiza je narejena na podlagi te tabele.

- sestavljen iz enega leksema in morebitnega predloga ali prostega morfema)
5. nefrazeološki prevodi (jmdm. nach dem Mund reden – govoriti tako, da je nekomu všeč)

Na podlagi zgoraj opisanih načinov prevajanja je narejena analiza 15-ih izbranih frazemov. Upoštevani so frazemi, ki so v korpusu najpogostejši. Graf prikazuje pogostnost določenega prevajalskega načina.

Slika 1: Načini prevajanja nemških frazemov v slovenščino

5.2 Kakšne so podobnosti?

Zaradi povezanosti nemškega in slovenskega prostora je veliko frazemov možno prevesti dobesedno oziroma lahko najdemo logično povezavo med originalom in prevodom. Dokaz za to je spodnja tabela, iz katere razberemo, da v dobri polovici primerov nemški del telesa "Mund" nadomestimo z "usta" in tako ohranimo somatizem. V tretjini primerov namesto "Mund" uporabimo "jezik", ki je močno povezan z usti.

usta	53 %
jezik	33 %
želja	7 %
opisni prevod	7 %

Tabela 2: S čim nadomestimo "Mund"

6 Pristopi pri prevajanju frazemov

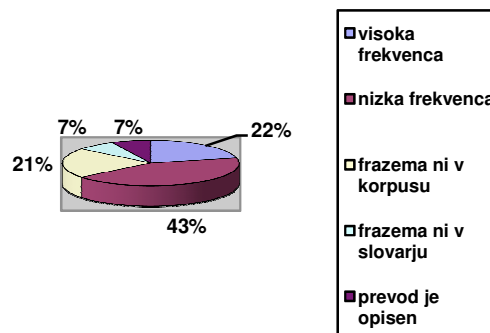
Slovenščina še nima obširnega frazeološkega slovarja, zato si pri iskanju frazemov najbolj pomagamo s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika. Vendar se jezik hitro spreminja in slovar, ki je izhajal v letih med 1970 in 1991, ne razkriva jezikovne situacije, kakršna je danes. V

kontrastivni frazeologiji se pogosto poslužujemo metode izoliranega opazovanja frazemov na jezikovno-leksikalni ravni. Takšen introspektiven način dela ne zajema niti dejanske uporabe niti velikokrat raznolikih semantičnih relacij, zaradi česar lahko dojemamo frazeme kot nefrazeološke besedne zveze (prim. Hallsteinsdóttir v Jesenšek 2007: 207). V zadnjih letih razvijajoči se korpusi omogočajo empirične raziskave pri uporabi frazemov. Iz njih lahko razberemo frekvenčnost frazema, kako se je ta (če sploh) spreminjal skozi čas ter v kakšni obliki in žanru se najpogosteje pojavi.

6.1 Prevodne ustreznice na primeru

Frazem *jmdm. über den Mund fahren* lahko opisno prevedemo kot "nekoga utišati", kar je najbolj nevtralen izraz. Če želimo prevesti s frazemom, so nam v pomoč slovarji in korpusi. Nemško-slovenski slovar ponudi dve ustreznici: *pripeljati eno*, *zamašiti usta*. Vprašljiva ustreznica je *pripeljati eno*; SSKJ kot besedno zvezo navaja samo *pripeljati eno okoli ušes*, kar pa pomensko ne ustreza nemškemu frazemu. Korpus ponudi šest različnih možnih slovenskih ustreznic (*zapreti nekomu usta* (486), *zavezati jezik nekomu* (112), *zamašiti usta* (80), *stopiti komu na jezik* (49), *prijeti koga za jezik* (8), *zamašiti gobec* (6)), ki so podane v sobesedilu: na podlagi tega se lahko odločimo, katera ustreznica je za naš prevod slogovno najustreznejša. Iz primera je razvidno, da spada druga ustreznica iz slovarja med manj frekventne v korpusu.

Analiza izbranih frazemov pokaže, da je v nemško-slovenskem slovarju samo 20 % prevodnih ustreznic, ki se v korpusu izkažejo za najpogostejše. Ostale ustreznice so manj pogoste ali se v korpusu sploh ne pojavijo.

Slika 2: Frekvenčnost slovarskega prevoda v korpusu

7 Zaključek

V članku so bili predstavljeni različni načini prevajanja nemških frazemov s sestavino "usta" v slovenščino. Nekatere frazeme lahko prevajamo dobesedno, kar sta pogojevali skupni zgodovinski ozadji obeh narodov, pri drugih je mogoče najti skupne točke, lahko pa sta frazema popolnoma različna. Obstajajo tudi frazemi, ki jih lahko v slovenščino prevedemo samo opisno. Največ je primerov, ko se nemški in slovenski frazem le malo razlikujeta (47 % analiziranih primerov). V več kot polovici primerov ohranimo nemški del telesa *usta*, v tretjini primerov pa ga nadomestimo z *jezik*. Pri iskanju prevodnih ustreznice se je izkazalo, da se ne smemo zanašati samo na en vir; dvojezični slovar ne ponuja aktualnega stanja v jeziku. V kontrastivni frazeologiji nam predstavljajo pomemben vir korpusi, ki skušajo biti reprezentativni in se nadgrajujejo ter tako sledijo jezikovnemu razvoju.

Frazemi vnesejo v jezik čustveno noto in tako popestrijo izražanje. Vendar nastane problem, ko jih je potrebno prenesti v tuj jezik, saj obstaja nevarnost, da izgubijo prvotni pomen. Zaradi tega predstavljajo za prevajalca "trd oreh", saj mora frazem najprej prepoznati in ga nato še, ustrezno ciljni kulturi, prevesti.

8 Viri in literatura

- FidaPLUS, korpus slovenskega jezika. Dostopno na: <http://www.fidaplus.net/> (21. 4. 2009).
- Jenko, Elizabeta M. (1994). *Sich auf die Socken machen / Vzeti pot pod noge*. Celovec: Drava.
- Jesenšek, Vida, Melanija Fabčič in Stojan Bračič, 2007: *Phraseologie kontrastiv und didaktisch. Neue Ansätze in der Fremdsprachenvermittlung*. Maribor: Slavistično društvo Maribor, Filozofska fakulteta Maribor.
- Kržišnik-Kolšek, Erika, 1990. *Sestavina roka v frazeologemih slovenskega knjižnega jezika*. V: XXVI. seminar slovenskega jezika, kulture in literature. Zbornik predavanj. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Hessky, Regina in Stefan Ettinger, 1997: *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

- Palm, Christine. 1995. *Phraseologie. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Debenjak, Doris, Božidar Debenjak in Primož Debenjak, 1996: *Veliki nemško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- Uлага, Ana, 2009: *Nemški somatski frazemi in njihove slovenske ustreznice*. Diplomski seminarski naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Mentorica izr. prof. dr. Ada Gruntar Jermol.

Kontrastivna primerjava slovenskih in francoskih vremenskih pregovorov*

Meta Halas

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
meta.halas@gmail.com

Namen tega članka je kontrastivna predstavitev dveh kultur skozi vremenske pregovore in kritičen pogled na razvitost paremiologije na Slovenskem. Osredotočila sem se na leksikalne, frazeološke in vsebinske lastnosti vremenskih pregovorov. Umestila sem jih v širši družbeni in zgodovinski okvir ter jih opredelila na podlagi vrednot in védenja ljudi, ki so jih ustvarili, pri čemer sem predpostavila, da se pregovori niso prevajali, ampak so nastali v okviru teh dejavnikov znotraj posamezne kulture. Gradivo sem črpala iz zbirk pregovorov Etbina Bojca *Pregovori in reki na Slovenskem* in Jacquesa Pineauxa *Proverbes et dictons français*.

This article deals with a contrastive presentation of two cultures through weather proverbs, commenting also on the development of paremiology. I have focused on the lexical, phraseological and contextual characteristics of the weather proverbs from a sociological and historical point of view, stressing the importance of values and beliefs of the people who created them and presuming that these proverbs were not mere translations but rather products of a specific culture. The material was gathered from two collections of proverbs: *Pregovori in reki na Slovenskem* by Slovene author Etbin Bojc and *Proverbes et dictons français* by French author Jacques Pineaux.

1 Uvod

Danes si ob vsej moderni tehnologiji napovedovanja vremena s satelitskimi slikami težko predstavljamo, da bi se brez teh naprav sploh dalo predvideti spremembe v vremenu zgolj na podlagi obnašanja živali, opazovanja rastlin in naravnih pojavov. V preteklosti pa so vremenski pregovori igrali izjemno pomembno vlogo v življenju posameznika. Ljudje so bili namreč veliko bolj povezani z naravo, pa tudi neposredno odvisni od nje. Zato ti pregovori pogosto združujejo v sebi ne samo napoved vremena, ampak tudi pomembna opozorila in nasvete, s tem pa so predstavljali neke vrste splošna vodila za pretežno poljedelsko populacijo.

2 Opredelitev pojmov

Veda, ki se ukvarja s preučevanjem pregovorov, se imenuje paremiologija. Ta je v slovenskem prostoru izredno nedejavna, kar se kaže tudi v nekonsistentnem definiranju pojmov, kot so: *pregovor*, *rek*, *rečenica*, *reklo*, *izrek*, *prilika* ipd. J. Toporišič se je v svojem članku *K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije* dotaknil tega problema z besedami: "Ni pa pri nas enotnosti v poimenovanju frazeologemov s stavčno in nestavčno strukturo /.../. Raba omahuje med izrazoma reklo in rečenica. V skladu z večjim delom (po naši vednosti) slovenskega izročila, sem se odločil za naslednjo terminološko določitev teh izrazov: reklo mi je frazeologem z nestavčno strukturo (npr. vihati nos /.../),

rečenica pa ima stavčno strukturo, natančneje rečeno, strukturo povedi /.../ prim.: Rana ura, zlata ura;" (Toporišič 2006: 488). V nadaljevanju je Toporišič posebej izpostavil dejstvo, da pojmovanja, s katerimi se ukvarja paremiologija, slovenski širši javnosti niso dostopna v pregledni obliki.

Za razliko od slovenskega prostora so v francoskem pojmi nekoliko bolje definirani. Paremiologija se ukvarja s t. i. *parémies* (*paremije*¹), ti pa se delijo na *le proverbe*, *la sentence*, *la locution proverbiale*, *le dicton*, *la maxime*, *le slogan*, *l'adage*, *le précepte*, *l'aphorisme*, *l'apophtegme*, *la devise* in *le wellérisme*. Kljub malo bolj razdelani opredelitvi pojmov pa prav *pregovor* združuje vsebinske in oblikovne odnose med njimi. Zato je z dejanskim stanjem raziskav v paremiologiji skoraj nemogoče oblikovati zadovoljivo definicijo, ki bi določila natančne meje med vsemi temi sorodnimi oblikami (Quittout 2001: 1).

Ne poznamo torej univerzalne definicije za besedo *pregovor*, lahko pa najdemo skupne elemente skoraj vsem definicijam, kar zadeva izvor, funkcije in oblike pregovorov. Slovar slovenskega knjižnega jezika *pregovor* opredeljuje kot ljudsko književno zvrst, ki kratko, navadno v prisposobi, izraža kako življenjsko izkušnjo. Francoski izraz *proverbe* pa je v slovarju *Le Trésor de la Langue Française* definiran kot kratka metaforična sentenca iz splošne rabe, ki izraža izkustveno resnico ali pameten nasvet. Pomembni elementi

*Članek je nastal na podlagi diplomske seminarske naloge *Primerjava francoskih in slovenskih vremenskih pregovorov* pod mentorstvom doc. dr. Sonie Vaupot.

¹ Ni ustaljene prevodne ustreznice v slovenščini, razen če bi jih na podlagi Toporišičeve razdelitve frazeologemov poimenovali *rečenice*.

pregovora so torej njegova zgoščena podoba, metaforičen značaj in obča raba življenjske resnice.

3 Pomen vremenskih pregovorov

Danes je pomen teh pregovorov razumljivo precej upadel, to pa ne pomeni, da niso zanimivi vsaj z jezikoslovnega in družboslovnega vidika. V njih se da veliko razbrati o prepričanjih, verovanju, vrednotah in razmišljanju ljudi preteklega časa.

3.1 Pogostost pojavitve vremenskih pregovorov

V referenčnem korpusu FidaPLUS se besedna zveza "vremenski pregovor" pojavi 196-krat. V večini primerov se poleg nje pojavi tudi eden od vremenskih pregovorov. Iz Tabele 1 je razvidno, da največ pojavitve najdemo v *Nedeljskem dnevniku*, sledijo mu *Dnevnik*, *Gorenjski glas* in *Kmečki glas*. Iz tega lahko sklepamo, kakšno vrednost imajo vremenski pregovori v današnji družbi. *Nedeljski dnevnik* je tednik z največjo naklado in branostjo v Sloveniji. Vsebinsko velja

Slovenski časopis	Število pojavitve v FidiPLUS
Nedeljski dnevnik	100
Dnevnik	41
Gorenjski glas	19
Kmečki glas	8
Kih	7
Savinjske novice	5
Delo	3
Dolenjski list	3
Primorske novice	2
Hopla	2
Štajerski tednik	2
Kmetovalec	1
Mladina	1
Val Navtika	1
Mama	1
skupaj	196

Tabela 1

za nezahteven časopis, ki je namenjen najširšemu krogu bralcev ter je enakovredno zastopan tako v mestih kot na podeželju. Ostali regionalni časopisi, ki so zastopani predvsem na slovenskem podeželju, med drugim obravnavajo kmetijske tematike. V primerjavi z *Delom*, ki velja za resen časopis in kjer je število pojavitve sorazmerno majhno, lahko sklepamo, da se tovrstni pregovori danes objavljajo kot zanimivosti, za razvedrilo ali za popestritev člankov s poljedelsko ali vrtnarsko tematiko.

Do podobnega zaključka lahko pridemo tudi s pogledom na Tabelo 2, kjer so navedeni francoski

Francoski časopis	Rubrika	Število pojavitve na internetu
Le Nouvel Observateur	Société - Le carnet du jour	105
La Tribune	Vie pratique - Le carnet du jour	39
Le Dauphiné Libéré	/	3
Ouest-France	/	2
Le Bèze Public	/	2
Paris-Normandie	/	1
Var-matin	/	1
L'Union de Reims	/	1
od 49 časopisov		154

Tabela 2

časopisi, v katerih se pojavi besedna zveza *dicton météorologique*. Po številu pojavitve izstopata pariški tednik *Le Nouvel Observateur* in dnevnik s finančno tematiko *La Tribune*, kjer se vremenski pregovori pojavljajo v posebni rubriki *Le carnet du jour*. Ta objavlja kratke zanimivosti, kot so svetnik dneva, pregovori, citati, recepti ipd. V drugih časopisih pa se vremenski pregovori pojavljajo večinoma v člankih in ne v posebnih rubrikah, torej podobno kot pri nas.

4 Napoved vremena

Gradivo za analitični del sem črpala iz zbirk pregovorov Etbina Bojca *Pregovori in reki na Slovenskem* in Jacquesa Pineauxa *Proverbes et dictons français*. Bojčeva zbirka pregovorov je najboljše in tovrstno delo pri nas. Samo vremenskih pregovorov v tej zbirki je okoli 400, v Pineauxjevi zbirki pa približno 100. Za analizo sem izbrala 22 pregovorov iz obeh zbirk, ki po mojem mnenju kar najbolje opozorijo na določene podobnosti in razlike v obeh kulturah.

4.1 Določeni dnevi v pregovorih

Ako na Medarda dežuje, štirideset dni še naletuje.

Sveti Pankracij, Servacij, Bonifacij so ledeni svetniki; če prej ni slane bilo, tudi pozneje ne bo mrazilo.

Filip napija, Zofija popija.

Zelen božič – bela velika noč.

S'il pleut le jour saint Médard, il pleuvra quarante jours plus tard.²

Mamert, Pancrace, Servais sont les trois saints de Glace, mais Saint Urbain les tient tous dans sa main.³

Quand pour la Chandeleur, le soleil luit, Quarante jours d'hiver suivent.⁴

Eden najpogostejših elementov v vremenskih pregovorih so imena svetnikov, ki označujejo točno določen dan v koledarskem letu. Mnogi svetniki so celo tako znani po "svojih" vremenskih pojavih, da so si jih prislužili za lastne atribute. V Sloveniji in v Franciji so na primer dobro znani t. i. *ledeni možje* ali *les Saints de glace*. Njihove identitete pa se nekoliko razlikujejo. V Sloveniji so to svetniki *Pankracij*, *Servacij* in *Bonifacij*, ki v ljudskem vremenskem koledarju od 12. do 14. maja prinašajo hlad in dež. V Franciji *Bonifacija* včasih zamenja tam bolj poznan škof sv. *Mamert* (11. maj). Nekoliko bolj hudomušen naziv na Slovenskem pripada

² Ako na Medarda dežuje, štirideset dni še naletuje.

³ Mamert, Pankracij, Servacij so trije ledeni svetniki, toda sveti Urban jih vse v roki drži.* (Z zvezdico označeni pregovori so prevedeni zgolj informativno in ne predstavljajo prevodnih ustreznih v slovenščini.)

⁴ Kadar na svečnico sije sonce, sledi štirideset dni zime.*

sv. Zofiji (15. maj), ki jo poznamo tudi kot *mrzlo, mokro* ali celo *poscano Zofijo* ali *Zofko*. Ta sloves gre v Franciji predvsem sv. Medardu (8. junij), ki je: *Saint Médard grand pissard*.⁵ Nekateri pregovori so na primer vsaj delno ali v celoti prevodno ustrezni. Takšna sta na primer pregovora s sv. Medardom.

Pomembno vlogo so igrali tudi krščanski prazniki. V pregovorih so tako največkrat omenjeni *božič, svečnica* in *velika noč*. Vera je bila od nekdaj vsaj med kmečkim prebivalstvom zelo pomemben dejavnik pri oblikovanju družbenega in kulturnega življenja. V obeh primerih je bila to katoliška vera, zato so si tudi pregovori v tem pogledu zelo podobni. Kljub temu pa najdemo kakšne razlike, ki izhajajo iz nekaterih specifičnosti v obeh kulturah. Tako je na primer sv. Jurij zelo priljubljen svetnik na Slovenskem:

Kadar je o mlaju Jurij, ni krme skozi duri.

Če je na Jurija lepo, vina dosti bo.

Nedvomno je njegova priljubljenost povezana s slovanskimi koreninami. Belokranjsko ljudsko izročilo namreč še danes goji obred *Zelenega Jurija*, ki predstavlja poganskega boga pomladi *Jarila*. Čeprav med njim in sv. Jurijem ni prave povezave, pa je to staro ljudsko izročilo veliko pripomoglo k priljubljenosti tega svetnika na Slovenskem.

Nasprotno je sv. Dionizij ali *St Denis* v Franciji eden od pomembnejših svetnikov, ki je le malo znan v Sloveniji. O tem pričajo tudi naslednji vremenski pregovori:

*Beau temps à la Saint-Denis, hiver pourri.*⁶

*À la St Denis ramasse tes fruits.*⁷

Sv. Dionizij velja za prvega škofa Pariza in francoskega narodnega svetnika, zato ni čudno, da je tam tako priljubljen. Takšne posebnosti pa so zanimive ne samo s kulturnega, temveč tudi s prevajalskega stališča. Te kulturno specifične pregovore bi namreč težko prevedli, ne da bi izgubili ali nadomestili katerega od kulturno specifičnih pojmov.

Druga posebnost teh pregovorov so števila. Najpogostejši števili sta 3 in 40. Število tri je od nekdaj igralo pomembno vlogo, kar se med drugim kaže tudi v tem, da je to eno najpogostejših pravljičnih števil, trdno zakoreninjenih v ljudskih pripovedih, bajkah in legendah (Germ 2003: 28). Simboliko števila štirideset pa je smiselno iskati prav v krščanski tradiciji. Štirideset dni je neprekinjeno deževalo v času vesoljnega potopa, Izraelci so štirideset let potovali skozi puščavo v obljubljeno deželo, Jezus se je v puščavi štirideset dni postil in tudi post pred velikonočnim praznikom traja štirideset dni. To je le nekaj od dogodkov, ki so jih verni kmetje prav gotovo poznali. Štirideset je tako število čakanja, preizkušnje, pomeni pa tudi preprosto dolgo dobo in prav

slednja simbolika se najverjetneje odraža v pomenu vremenskih pregovorov, ki napovedujejo štiridesetdnevni dež, mraz, zimo ipd.

4.2 Pregovori, veljavni za vse leto

Sonce za mok, drugi dan cmok.

Žareča zarja naznanja piharja.

Če se vzdigujejo zjutraj pred sedmo megle v zrak, je to za dež znak.

Jutranja mavrica lije, večerna mavrica pije.

*Brebis qui paissent aux cieux font temps venteux et pluvieux.*⁸

*Arc-en-ciel du matin, pluie sans fin.*⁹

*La lune pâle fait la pluie et la tourmente, l'argentine temps clair et la rougeâtre vente.*¹⁰

*Rouge vèpre et blanc matin est la joie du pèlerin.*¹¹

Ljudje so se za napoved vremena seveda orientirali po naravnih pojavih, ki so jih na podlagi izkušenj ali védenja nato interpretirali. Pomagali so si z opazovanjem sonca (večerne in jutranje zarje), mavrice, oblakov, meglic, vetra ipd.

V Franciji obstaja kar nekaj mest, ki so še danes svetovno znana po svojih romarskih poteh in s katerimi se slovenske romarske poti, čeprav številne, ne morejo primerjati po priljubljenosti. Romarska pešpot k sv. Jakobu v špansko Galicijo je ena najstarejših. Daleč najbolj priljubljena pa je srednjeveška francoska romarska pot, ki teče preko Roncesvallesa, Pamplone, Puente le Reine, Burgusa, Leona, Palas de Reya do Santiaga. Kar nekaj francoskih pregovorov se zato navezuje tudi na romarje, saj je bilo tako dolgo potovanje zaznamovano z vprašanjem o lepem vremenu.

V francoščini obstaja tudi nekaj pregovorov, povezanih z opazovanjem lune, kar je v slovenščini prava redkost. Eden od razlogov tiči v dejstvu, da ima Francija več morja. Pogosto so nebo in luno opazovali prav mornarji in ribiči, zato obstaja v francoščini tudi kar lepo število vremenskih pregovorov, namenjenih ljudem, ki so živeli in delali ob morju:

*Brouillard dans la vallée, pêcheur fait sa marée.*¹²

*Si, contre la vague, la mer frise, saute de vent vient en surprise.*¹³

*Horizon clair au nord du soleil couchant est signe certain de beau temps.*¹⁴

⁸ Ovce, ki se pasejo na nebu, naredijo vetrovno in deževno vreme.*

⁹ Jutranja mavrica, dež brez konca.*

¹⁰ Bleda luna naredi dež in vihar, srebrna jasno vreme in rdečkasta veter.*

¹¹ Rdeč večer in belo jutro sta romarjevo veselje.*

¹² Meglice v dolini, ribič polovi sveže ribe.*

¹³ Če se proti valu morje vzdiguje, pride nenadna sprememba vetra.*

⁵ Sveti Medard, velik poscanec.

⁶ Lepo vreme na svetega Dionizija, deževna in mila zima.*

⁷ Na sv. Dionizija poberi sadove.*

Francoska obala meri 3.427 km, zato se je del francoskega kmečkega prebivalstva lahko preživil tudi z ribolovom. Slovensko kmečko prebivalstvo pa je očitno premoglo premalo ribičev, da bi vzgojilo tudi takšne vremenske pregovore, kar predstavlja eno največjih kulturnih razlik v vsebini pregovorov obeh držav.

5 Zaključek

Pregovori prav gotovo ne veljajo več za zanesljive načine napovedovanja vremena, saj se danes bolj zanašamo na sodobno tehnologijo, ki pa nam kljub svoji naprednosti še vedno ne ponudi odgovorov na vsa vprašanja o vremenu. Drug razlog verjetno tiči v industrializaciji in modernizaciji kmetijstva, ki sta spremenili tudi način dela, kar je razumljivo zmanjšalo veljavo večini pregovorov. Njihova uporaba pa kljub določeni stopnji neaktualnosti ni tako zelo redka. V medijih jih objavljajo kot zanimivosti ali za popestritev člankov in nimajo takšnega informativnega značaja kot nekdanj. Poljedelstvo in vinogradništvo, ki sta še danes pomembni panogi tako v Franciji kot v Sloveniji, sta vremenskim pregovorom pustila svoj pečat. V francoskih pregovorih lahko zasledimo tudi takšne, ki se navezujejo na pomorsko tematiko. V srednjem veku, ko so ti pregovori nastali, je imela izjemen vpliv na življenje kmetovalca tudi katoliška vera, ki je močno vplivala na izrazno podobo vremenskih pregovorov, kjer so omenjeni pomembni svetniki, krščanski prazniki in svetopisemska števila. V tem članku smo se dotaknili le nekaterih lastnosti vremenskih pregovorov, ki na nek način predstavljajo jedro naše kulture, kar jih dela zanimive za kompleksno preučevanje iz različnih vidikov: jezikovnega, sociološkega, zgodovinskega, antropološkega, etnološkega ipd. Takšno preučevanje bi dalo še jasnejšo sliko vloge teh pregovorov v naših življenjih in tako prispevalo k še globljemu razumevanju medkulturne zavesti ter olajšalo medkulturni dialog.

6 Viri in literatura

- Bojc, Etbin, 1980: *Pregovori in reki na Slovenskem*. Ljubljana: DZS.
- FidaPLUS. Dostopno na <http://www.fidaplus.net/> (20. 5. 2009).
- Germ, Tine, 2003: *Simbolika števil*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Halas, Meta, 2009: *Primerjava francoskih in slovenskih vremenskih pregovorov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Mentorica doc. dr. Sonia Vaupot.
- Institut national de la statistique et des études économiques. Dostopno na <http://www.insee.fr> (20. 5. 2009).
- Le trésor de la langue française informatisé*. Dostopno na <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm> (20. 5. 2009).

- Maloux, Maurice, 1994: *Dictionnaire des proverbes, sentences et maximes*. Pariz: Larousse.
- Pineaux, Jacques, 1960: *Proverbes et dictons français*. Pariz: Presses Universitaires de France.
- Quittout, Michel, 2001: Humour et stéréotypes dans le langage parémiologique. *Marges linguistiques*. Dostopno na http://www.revue-texto.net/1996-2007/marges/marges/Documents%20Site%206/doc0053_quittout_m/albi2000_mq.pdf (20. 5. 2009).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.
- Toporišič, Jože, 2006: K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. *Besedjeslovne razprave*. 487–493. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Toporišič, Jože, 2006: Vsebinska podstava primerjalnih frazeologemov v slovenskih zbirkah pregovorov in rekov. *Besedjeslovne razprave*. 494–505. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

¹⁴ Jasno obzorje severno od zahajajočega sonca je gotov znak lepega vremena.*

V. Domišljajska in lastna imena

Jaka Čibej: Izzivi jezika domišljije

Lara Vidmar: Prevodi imen glavnih likov v antologiji pravljic Svetlane Makarovič

Kristina Rihter: Od *Butal* do *Daftona* (Prevajanje lastnih imen v Butalcih)

Maruša Dreu: Prevajanje osebnih lastnih imen v otroškem romanu *Čarovnik iz Oza*

Rok Furlan: Poznate Ivana Karla? (Analiza slovenjenja imen sodobnih evropskih vladarjev)

Urška Vranjek: Triglav – *The Three-Headed?* (Vključevanje imen slovenskih gorovij v angleška besedila)

Izzivi jezika domišljije

Jaka Čibej

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
jaka.cibej@gmail.com

Članek se ukvarja s prevajalskimi problemi pri prevajanju imen bajeslovnih bitij v sodobnem fantazijskem leposlovju. Dotakne se strategij, ki jim mora prevajalec slediti, če želi doseči uspešen prevod, saj gre za področje, ki je predvsem v leksikalnem smislu v tujini doseglo dokaj visoko stopnjo institucionaliziranosti, ki pa ni uradno zabeležena v slovarjih in drugih virih. Članek se problema loti s preučevanjem izvirnih besedil in izrazov ter njihovih možnih prevodov.

The article deals with translation problems when translating the names of fantasy creatures in modern fantasy fiction, discussing the strategies the translator must follow in order to achieve the best possible translation. Abroad, the genre of fantasy has already become lexically highly institutionalized, yet it is still not treated as such in dictionaries and other sources. The article addresses the problem by studying original texts and terms and their possible translations.

1 Uvod

V zadnjih nekaj letih je bilo mogoče v slovenskem prostoru opaziti očiten porast zanimanja za fantazijsko literaturo, za kar je bil v veliki meri zaslužen prenos nekaterih uspešnic tega žanra na filmsko platno. Na tak način so se popularizirale fantazijske uspešnice, kot je npr. Tolkienov *Gospodar prstanov*, serija knjig o Harryju Potterju avtorice J. K. Rowling, Lewisove *Zgodbe iz Narnije* in Pullmanova trilogija *Njegova temna tvar*.

Iz tega razloga se je fantazijska književnost začela pridno prevajati v slovenščino, kar pa pomeni, da so možnosti, da se prevajalec pri svojem delu sreča s tovrstnim žanrom, večje kot kdajkoli poprej. Pri tem je neizogibno, da naleti tudi na prevajalske probleme, ki so v veliki meri leksikalne narave. V tujini (zlasti v anglofonem okolju) sodobni fantazijski žanr namreč obstaja že več kot 50 let, do njegove množične popularizacije pa je prišlo že pred 20 leti. Ta je omogočila, da se je ustvarila neke vrste "terminologija", ki se uporablja v fantazijskih delih. Največkrat gre za imena bajeslovnih bitij.

2 Kako tretji domišljjske orehe?

V slovenščini smo pri fantazijskem izrazju še vedno v precejšnjem zaostanku, primanjkuje pa nam tudi virov, ki bi začrtali učinkovito prevajalsko strategijo (kot je razvidno iz pomanjkanja literature za ta članek). Pomagali bi si morda lahko le z analogijo – s prevajanjem lastnih imen. Gregor Perko v svojem članku o prevajanju lastnih imen pri Proustu piše o podobnih strategijah, kot jih bomo omenili v nadaljevanju – npr. slovenjenje pisave ali prevajanje po pomenu (Perko 2003).

Prevajalec se mora torej v večini primerov znajti sam in se zanesti na svoj jezikovni čut. V tem članku bomo skušali predstaviti nekaj najpogostejših prevajalskih

problemov pri prevajanju imen bajeslovnih bitij in nekaj možnih prevajalskih strategij.

3 Pomanjkljivost virov

Ker gre za dokaj specifično leksikalno področje, se pri prevajanju imen bajeslovnih bitij ne moremo zanašati na splošne slovarje. Za primer si vzemimo Gradov Veliki angleško-slovenski slovar, ki je trenutno še vedno najbolj uporabljan. Nekatere iztočnice so v njem prevedene zgolj opisno (npr. *fairy* – pravljичno bitje; *troll* – nadnaravno bitje; *griffin* – krilati lev; *hellhound* – zli duh), nekaterih pa sploh ni (npr. *wurm*, *gnoll*, *kobold*).

Slika 1: Vilinec (*Faerie*)

4 Prevajalski problemi

V nadaljevanju bomo našli nekaj značilnih kategorij prevajalskih problemov in skušali najti ustrezne rešitve zanje.

4.1 Leksikalna prekrivnost

Leksikalna prekrivnost je pri prevajanju fantazijskega leposlovja zelo pogost problem, njegova srž pa je dejstvo, da je v angleščini prisotnih mnogo več sopomenk za določeno pravljico kot v slovenščini. Tipičen primer problema te kategorije so angleške besede *troll*, *goblin*, *hobgoblin*, *gnome*, *dwarf* in *elf*. Če se zgledujemo po Gradovem Velikem angleško-slovenskem slovarju, bi vse prevedli z besedo *škrat*. V nefantazijskem besedilu, kjer bi po vsej verjetnosti naleteli zgolj na eno izmed teh besed, to ne bi predstavljalo večjih težav. Prav nasprotno pa je v fantazijskem besedilu, kjer imajo našete besede enak oz. vsaj podoben status kot termini v strokovnem besedilu. Za uspešen prevod je torej potrebno najti ustrezne izraze v slovenščini. Nekaj sopomenk za besedo *škrat* imamo sicer na voljo (npr. *palček*, *vilinec*), vendar se moramo zavedati, da bi bilo precej narobe, če bi kosmato bitje človeške velikosti, ki rado živi pod mostom, ki se znaša nad popotniki in ki ima čudežno sposobnost, da si samo zaceli rane, poimenovali palček, vilinec ali škrat. Zgoraj opisane lastnosti se konvencionalno pripisujejo bitju z angleškim poimenovanjem *troll*.

Slika 2: Trol (*Troll*)

V nekaterih prevodih (npr. v slikanicah o palčku Davidu in v *Gospodarju prstanov*) se je ta beseda že pojavila v slovenjeni obliki *trol*, kar je dobra rešitev, saj ohrani celoten denotatni pomen.

Najboljša rešitev problemov te kategorije je torej sklicevanje na paralelna besedila. Podobno kot pri trolu so se slovenjene različice pojavile tudi za besedo *gnome* (gnom) in *goblin* (goblin), kar pa v slovarjih ni omenjeno.

4.2 Kulturno specifično izrazje

Posebno kategorijo problemov pri prevajanju fantazijske literature predstavljajo tudi kulturno specifični izrazi. Za primer vzemimo roman ameriških pisateljev Scotta McGougha in Coryja J. Herndona z naslovom

Eventide, ki še nima slovenskega prevoda. V njem nastopajo poleg nekoliko bolj klasičnih fantazijskih bitij tudi bitja, ki so kulturno specifično vezana na mitologijo Britanskega otočja. V izvirniku so poimenovana *selkie*, *duergar*, *puca*, *boggart*, *gwyllion*, *noggle*, *nucklavee*, *kelpie* in *bogle*.

Prevajanje tovrstnih imen je izjemno kočljivo, saj je mogočih več prevajalskih strategij.

Prva bi bila citatna oblika. Prednost pri tem je, da se ohrani kulturno specifično ime, slabost pa je ta, da se beseda najbrž ne bo pravilno izgovarjala in se zaradi neslovenske pisave v jeziku ne bo prijela, poleg tega pa bo zahtevala dodatno razlago.

Druga možnost bi bila slovenjenje pisave (npr. *gwyllion* – *gvilion*, morda tudi *gwilion*, da se ne bi preveč oddaljili od izvirnega zapisa), kar bi povečalo možnosti, da se beseda v jeziku prime, hkrati pa bi ohranilo kulturno specifično navezavo.

Tretja možnost je tvorjenje povsem novega izraza. Za primer lahko pogledamo prevod tretje knjige o Harryju Potterju (*Harry Potter in jetnik iz Azkabana*) prevajalca Jakoba J. Kende. V zgodbi se pojavi že prej omenjeno bitje *boggart*, za katerega je prevajalec ustvaril nov, podobno zvenječ izraz *bavkar*. Ker v zgodbi kulturno specifična navezava ni bila ključna, saj so bile vse lastnosti bitja pojasnjene, je prevajalec izumil novo besedo, ki se je med ljubitelji knjige trdno oprijela. Če bi se pri prevajanju ostalih fantazijskih del odslej sklicevali na Kendov prevod, bi beseda *bavkar* prav lahko postala stalnica v slovenskem jeziku.

Izbira ustrezne strategije se torej razlikuje od besedila do besedila, še najbolj nevtralna pa je druga od zgoraj naštetih možnosti – slovenjenje zapisa.

4.3 Fantazijske novotvorjenke

Kot pove že samo ime žanra, avtorji pri pisanju vseskozi uporabljajo svojo domišljijo, kar privede tudi do tvorjenja novih besed, ki poimenujejo bajeslovna bitja izpod avtorjevega peresa. Tega se angleško govoreči pisatelji poslužujejo izjemno pogosto. Dejstvo je, da je besedotvorje v angleščini precej manj zapleteno, saj gre zgolj za spajanje besed v en sam izraz, v slovenščini pa je treba upoštevati besedotvorna pravila (glasovne premene, predpone, medpone, pripone itd.).

Tipičen primer fantazijskih novotvorjenk so izrazi, tvorjeni z besedo *folk* (ljudje), ki je postala že neke vrste pripona. Na tak način so nastale besede *treefolk* (drevesni ljudje), *mistfolk* (ljudje meglic), *merfolk* (morski ljudje), *riverfolk* (rečni ljudje) itd. Na enak način so tvorjeni tudi izrazi z besedo *kin* (sorodstvo), npr. *devilkin* (bitja v zvezi, v sorodu s hudičem), *flamekin* (bitja v zvezi z ognjem oz. ognjena bitja), *soulkin* (bitja, ki imajo opraviti z dušo) itd.

Pri tvorjenkah z besedo *folk* in pri nekaj izrazih z besedo *kin* bi morda v nekaterih primerih lahko uporabili opisni prevod (npr. *treefolk* – drevesni ljudje), vendar bi

se večkrat izkazalo, da je večbesedni izraz izjemno okoren in neprilagodljiv (npr. pri tvorbi pridevnikov), zato je treba za učinkovito rešitev problema ubrati drug pristop.

Slika 3: Drevesnjak (*Treefolk*)

Po pravilih slovenskega besedotvorja bi lahko opisne prevode izboljšali s poenobesedenjem (univerbizacijo). Za primer vzemimo besedo *treefolk*, ki jo opisno prevedimo kot *drevesni človek*. Jedro besedne zveze pretvorimo v pripono in dobimo npr. izraz *drevesnjak*, ki je precej bolj prilagodljiv (iz njega lahko tvorimo svojilni pridevnik *drevesnjakov* in vrstni pridevnik *drevesnjaški*).

Podobno bi rešili tudi problem pri izrazu *flamekin*, za katerega izberimo opisni prevod *ognjeni človek*. Z univerbizacijo dobimo npr. izraz *ognjenec* (iz katerega tvorimo pridevnika *ognjenčev* in *ognjenčevski*).

Pri novotvorjenkah je torej najboljša rešitev tvorjenje novega izraza v slovenščini.

5 Zaključek

V tem kratkem članku je bila prikazana zgolj peščica prevajalskih problemov, ki se pojavijo pri prevajanju sodobne fantazijske literature. Tudi možnih prevajalskih strategij je veliko več, kot jih je naštetih na teh straneh, v vsakem primeru pa so prepuščene prevajalcu in najbrž še kar nekaj časa ne bodo zapisane v uradnih virih. Kljub temu pa se je treba zavedati, da fantazijsko besedišče z vsakim trenutkom postaja del jezika in da je potrebno vrzel na slovenski strani izrazja marsikje še zapolniti.

6 Literatura

- Grad, Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovič, 1997: *Veliki angleško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.
- McGough, Scott in Cory J. Herndon, 2008: *Eventide*. Seattle: WotC.
- Perko, Gregor, 2003: V Kratilovem svetu: o prevajanju lastnih imen pri Proustu. V: Pogačnik, Vladimir, Tone Smolej in Gregor Perko (ur.): *Prevajalski opus*

Radojke Vrančič. 67–77. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF.

Rowling, J. K., 2000: *Harry Potter in jetnik iz Azkabana*. Prev. Jakob J. Kenda. Ljubljana: EPTA.

Tolkien, J. R. R., 1995: *Gospodar prstanov*. Prev. Polona Mertelj, Primož Pečovnik in Zoran Obradovič. Ljubljana: Gnosis – Quatro.

Prevodi imen glavnih likov v antologiji pravljic Svetlane Makarovič

Lara Vidmar

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
lara.vidmar@gmail.com

V članku so obravnavane prevodne ustreznice imen glavnih likov iz pravljic, zbranih v slovensko-angleški antologiji *Svetlanine pravljice* (*Svetlana's Fairytales*). Namen članka je ugotoviti, ali je v angleških prevodih ohranjen izvirni pomen imen in kakšne prevajalske strategije so bile pri tem uporabljene. Za primerjavo je bilo izbranih osemnajst pravljic, v katerih je jasno določljiv živalski ali izmišljeni glavni lik, ki ima lastno ime.

The article deals with translation equivalents of the central characters in fairytales, collected in the Slovene-English anthology *Svetlana's Fairytales* (*Svetlanine pravljice*). The purpose of the article is to establish whether the English translations preserve the original meaning of the names and what translation strategies were applied. Eighteen fairytales, in which the animal or fictional central character with a proper name can be clearly defined, were chosen for the comparison.

1 Uvod

Leta 2008 je izšla antologijska slovensko-angleška zbirka šestdesetih pravljic Svetlane Makarovič z naslovom *Svetlanine pravljice* (*Svetlana's Fairytales*). Večkrat nagrajena¹ avtorica z eno najboljšejših bibliografij² med slovenskimi literarnimi ustvarjalci svojim pravljичnim likom vdihne osebnost že z izbiro imena. Ta so nadvse domiselna bodisi zaradi aluzij, ki jih sprožajo, bodisi zaradi samega zvena (Ogrizek 2009: 22).

V članku so obravnavane prevodne ustreznice lastnih imen glavnih likov iz pravljic v antologiji. Za primerjavo je bilo izbranih osemnajst pravljic, v katerih je jasno določljiv živalski ali izmišljeni glavni lik, ki ima lastno ime. Pri večini pravljic namreč glavni liki nimajo lastnega imena ali pa so ljudje. V dveh pravljicah glavnega lika ni mogoče določiti, večinoma pa je omenjen že v naslovu pravljice.

2 Prevodi imen glavnih likov v antologiji

Namen članka je ugotoviti, ali je v angleških prevodih ohranjen izvirni pomen lastnih imen in kakšne prevajalske strategije so bile pri tem uporabljene. Prevajalca pravljic v antologiji *Svetlanine pravljice* sta

bila dva, in sicer Alan McConnell-Duff³ in Martin Cregeen⁴.

Naslov pravljice	Slovensko ime	Angleško ime
Pekarna Mišmaš	Mišmaš	Mishmash
Sapramiška	Sapra	Sapra
Korenčkov palček	Korenčkov palček	Carrot Dwarf
Ščeper in mba	Ščeper	Fluffy-Huffy
Škrat Kuzma dobi nagrado	Kuzma	Kuzma
Kuzma in mravlje	Kuzma	Kuzma
Katalenca iz studenca	Katalenca	Kathleen
Bonboni vile Mucinde	Mucinda	Pussandra
O Tacamuci	Tacamuca	Pussypaws
Psiček Piki išče zlato	Piki	Spot
Kokoška Emilija	Emilija	Emily
Sovica Oka	Oka	Big Eyes
Netopir Kazimir	Kazimir	Chatterbat
Veveriček posebne sorte	Čopko	Tuft
Replja	Replja	Tilly
Zajčkovo leto	Uhko	Floppy
Lisinski se zaljubi	Lisinski	Slyboots

¹ Dve Levstikovi nagradi, Prešernova nagrada, IBBY Honour List, Zmajeve dječje igre, Janus Korczak Honour List, tri nominacije za Andersenovo nagrado.

² Bibliografija Svetlane Makarovič obsega 15 samostojnih izdaj poezije, 1 izdajo poezije in proze, 60 izdaj proze, 2 izdaji dramatike, 6 izdaj ostalega književnega dela (prevodi, prepesnitve ...), 12 antoloških izdaj. Poleg tega so njena dela prevedena v angleščino, italijanščino, nemščino, španščino, češčino, hrvaščino, slovaščino in poljščino.

³ Alan McConnell-Duff ima diplomu univerze Cambridge. Živi v Sloveniji. Je dobitnik Trubarjeve nagrade za prevajanje in avtor številnih prevajalskih priročnikov.

⁴ Martin Cregeen je član Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije. Prevedel je že več kot 200 bibliografskih enot.

Mali parkelj Malič	Malič	Malice
-----------------------	-------	--------

Tabela 1: Prevodi imen glavnih likov v antologiji

3 Teorije o prevajanju lastnih imen

Glede prevajanja osebnih lastnih imen ni univerzalnega pravila. Kljub temu mnogi prevajalci podajajo smernice, ki lahko vodijo prevajalca pri izbiri prevajalske strategije.

3.1 André Lefevere o lastnih imenih

Belgijski prevajalec v svojem delu *Translating Literature* opozori na problematiko lastnih imen. Zapiše, da avtorji včasih za junake v pesmi, zgodbi, romanu ali igri izberejo imena, s katerimi jih ne želijo zgolj poimenovati, ampak z njimi tudi opisati njihov značaj. Takšna imena so lahko ironična, šaljiva ipd. in če jih prevajalec v prevodu ne prevede ali vsaj doda opombe, se tudi učinek, ki ga je avtor želel z imenom doseči pri bralcu, izgubi. Lefevere pravi, da obstaja več možnosti, kako ravnati z lastnimi imeni (ohranitev v citatni obliki, prevod, razlaga imena v opombi in podomačitev v zapisu), vendar izbere strategije prepušča prevajalcu samemu /.../ (Lefevere 1994: 39–41).

3.2 Peter Newmark o lastnih imenih

Češkoslovaški prevajalec pravi, da so teoretično gledano lastna osebna imena "zunaj" jezikov in nimajo pomena ali konotacij, zato so neprevedljiva in jih ne smemo prevajati. /.../ (Newmark 1995: 70). Pravi pa, da obstaja vprašanje imen, ki imajo konotacije v leposlovju (2003: 331). V komedijah, alegorijah, pravljicah in nekaterih zgodbah za otroke lastna imena prevajamo, in sicer zato, ker so otroci in pravljice enaki po celem svetu (1998: 215).

4 Prevajanje osebnih lastnih imen v angleščino

Angleški kulturni prostor je v Sloveniji stalno prisoten, s tem pa tudi angleški jezik. Imena glavnih oseb v popularnih mladinskih delih zato niso nujno prevedena v slovenščino (npr. *Harry Potter* pisateljice J. K. Rowling, *Lyra* v Pullmanovi trilogiji *Njegova temna tvar*, Dahlov *Danny* ali pa *Isabella Swan* v knjigi *Somrak* pisateljice Meyer). Na tem mestu prihaja do navideznega razkoraka med otroško in mladinsko literaturo, vendar "Svetlana Makarovič izjavlja, da ne priznava razlik med *otroško* ali *mladinsko* literaturo in da zgodbo napiše, ker se ji zdi ljubka in jo veseli, potem pa naj jo bere kdor hoče" (Makarovič 2008: 383–384).

Slovenski kulturni prostor pa je v angleško govorečem kulturnem prostoru slabše poznan, zato je pričakovati več prevajanja osebnih lastnih imen, kar je

nujno tudi zaradi slovenskih šumnikov in drugačne izgovorjave.

4.1 Prevajanje osebnih lastnih imen v angleščino v antologiji

S prevajanjem osebnih lastnih imen se strinjata oba zgoraj omenjena prevajalca in teoretika. Lefevere dokončno odločitev prepušča prevajalcu, čeprav opozarja na smiselnost prevodnih ustreznice, Newmark pa je proti prevajanju lastnih imen, a ne v primeru pravljic.

Pravljice so namenjene otrokom, ki nimajo (dovolj) znanja tujega jezika, da bi razumeli implikacije, skrite v osebnih lastnih imenih v tujem jeziku, zato jih je smiselno prevajati, česar sta se držala tudi prevajalca antologije *Svetlanine pravljice* (*Svetlana's Fairytales*). Za določanje prevajalskih strategij je v tem delu potreben teoretični okvir, ki pa ga, kot je bilo že omenjeno, ni, obstajajo le smernice. Lefevere sicer navaja štiri načine ravnanja z lastnimi imeni, vendar jih v primeru pravljic Svetlane Makarovič ni možno aplicirati, saj dva takoj odpadeta. Vsa imena so namreč prevedena, torej ohranitev v citatni obliki ni, pa tudi razlag imen v opombah ni, saj to ni primerno glede na ciljno publiko pravljic. Zaradi tega smo se odločili za osnovo uporabiti teoretični model, ki ga razvije Gregor Perko v svojem članku *V Kratilovem svetu: o prevajanju lastnih imen pri Proustu*, ki je izšel v zborniku *Prevajalski opus Radojke Vrančič*.

4.1.1 Gregor Perko o lastnih imenih

"Na eni strani je postopek, ki predstavlja nekakšno ničto stopnjo prevajanja – imenovali ga bomo prenos: ime iz izhodiščnega v ciljni jezik prenesemo nespremenjeno" (Perko 2003: 68). Gre za prenos lastnih imen z minimalnimi fonetičnimi ali pisnimi prikrojevanji (prav tam: 69). Na drugi strani pa je prevajanje. Pri tem so prevajalcu na voljo različna sredstva: lahko se zateče k etimologiji, lahko poišče ime, ki v ciljnem jeziku prinaša enake družbenokulturne, zgodovinske ali politične konotacije, ali pa poseže po besedni igri (prav tam: 68).

4.2 Razvrstitev prevodnih parov v teoretični okvir s komentarjem pomenov imen

4.2.1 Prenos

Pri Mišmašu, Sapri, Kuzmi in Emiliji (Tabela 1) gre za prenos, pri čemer se izgubi pomen originala, če je ta obstajal. Mišmaš je bil majhen moškiček s črnimi brki, ki naj bi bil podoben škratu, čeprav v resnici naslovnice te pravljice bolj asociirajo na miš, na kar spominja tudi ime. V angleščini se to izgubi, kot tudi pomen imena Sapra, saj je Sapramiška dobila svoje ime zato, ker ji je nekega dne ob strašnem srečanju z mačko ušla kletvica "sapramiš nazaj". Sapramiš Slovar slovenskega knjižnega jezika

opisuje kot medmet, ki izraža podkrepitev trditve, Slovenski pravopis pa kot razpoloženski medmet, ki pomeni presneto. Ta aluzija se v prevodu izgubi.

4.2.2 Etimologija

Etimoloških prevodov glavnih likov je največ (Korenčkov palček, Katalenca, Mucinda, Tacamuca, Piki, Oka in Čopko).

Pri prevodih Mucinde (Pussandra) in Tacamuca (Pussypaws) je prevajalec upošteval register jezika (muca je otroški izraz, tako kot v angleščini *pussy*). Pri Pussypaws je prevodu dodana še besedna figura aliteracija, ki je v originalu ni.

Pri psičku Pikiju pa se aliteracija s prevodom izgubi, saj lik postane Puppy Spot.

V prevodu Sovice Oke, ki ima velike oči, se tudi pojavi besedna figura, in sicer antiteza, ki je v originalu ni (*Big Eyes the Little owl*). Ta prevod torej vsebuje tudi elemente besedne igre.

Pri imenih Piki in Čopko je zanimivo, da prevajalec ni ohranil pomanjševalnic (Spot in ne recimo Spotty, Tuft in ne recimo Tufty), ki so izražene v slovenskih imenih.

4.2.3 Družbenokulturne konotacije

Poleg besedne igre vključujeta imeni Uhko in Lisinski tudi prevladujoče družbenokulturne konotacije.

V naši, tako kot tudi v angleški kulturi, iz risank, stripov, animiranih filmov ipd. poznamo zajce z dolgimi, ohlapnimi ušesi, torej je angleški prevod Floppy za slovenskega Uhka razumljiv, saj ta beseda v angleščini pomeni mehek in ohlapen, kakor si otroci predstavljajo zajčkova ušesa.

Lisinski je v angleščino preveden kot Slyboots. *Sly* pomeni zviti, prebrisan, kar sta tako v slovenskem kot v angleškem kulturnem prostoru lastnosti lisice. V pravljici *Lisinski se zaljubi* je Lisinski sicer lisjak, toda nima lisičjih lastnosti, zato bi bil v tem primeru morda boljši etimološki prevod.

4.2.4 Besedna igra

Pri prevajanju imen Ščeper, Kazimir in Malič gre za besedno igro.

Pri prvem imeni v obeh jezikih skrivata v sebi značilnosti glavnega lika, vendar se te razlikujejo. Pri slovenskem imenu je poudarjeno, da je bil lik majhen kot ščepec nečesa in naščeperjen, pri angleškem imenu pa se *fluffy* (v slovenščini puhast) navezuje na to, da je bil Ščeper obrasel s puhom, ki se je daljšal, *huffy* (v slovenščini zamerljiv, užaljen) pa predstavlja značajske lastnosti lika.

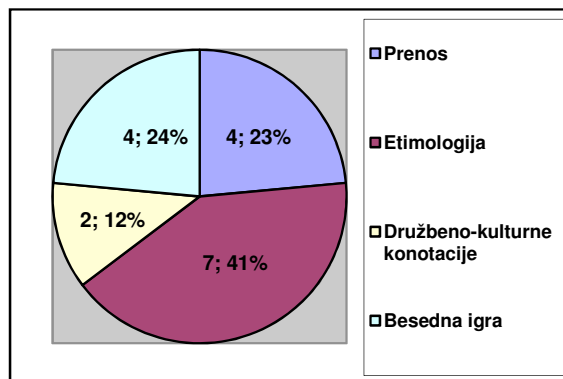
Isti primer predstavljata tudi Kazimir in Malič.

Ime Kazimir je avtorica izbrala zato, ker se ujema z značajem lika. Kazimir je torej netopir, ki kvari mir in je uporen, torej "kazi mir". Takšen je zato, ker je zelo radoveden in kar naprej postavlja vprašanja. Od tod torej prevod Chatterbat (*chatter* pomeni klepetati, *bat* pa je

netopir). Slovensko in angleško ime torej zaobjameta lastnosti glavnega lika, ki kali mir s svojo klepetavostjo.

Malič v skladu s SSKJ pomeni nekoga majhnega ali pa škrate oziroma palčka, v angleščini *malice* izraža zlobo, sovraštvo. Lik v pravljici je oboje, tako majhen kot zloben.

Za ime Tilly kot prevod imena Replja ne moremo podati logične razlage niti z etimološkega niti s konotacijskega vidika. Zanimivo je dejstvo, da je isti prevajalec, Alan McConnel-Duff, Repljo v pravljici z naslovom Replja prevedel kot Tilly, v pravljici Sapramišja sreča pa kot Brushtail. Slednji prevod je bolj smiseln, saj predstavlja besedno igro, zato smo ta prevod uvrstili v to kategorijo. *Tail* je po angleško rep, *brush* pa pomeni oplaziti, pomesti. V pravljici izvemo točno to, namreč, da Replja stalno opleta s svojim repom.

Slika 1: Tortni prikaz pogostosti uporabe določene prevajalske strategije

5 Sklep

Iz tortnega prikaza (Slika 1) vidimo, da je od sedemnajstih različnih prevodnih ustreznice (Kuzma se pojavi kot glavni lik v dveh izmed pravljic, zato sedemnajst prevodnih enot, čeprav je pravljic osemnajst) kar sedem etimoloških prevodov. Morda je ta prevajalska strategija najbolj pogosta zaradi podobnosti pisav, saj sta obe glasovni oziroma črkovni (in ne zlogovni, kot je na primer japonska, ali besedni, kot je kitajska, pa tudi ne slikovni, kot je eskimska pisava). Imena, pri katerih je za prevodno strategijo izbrana etimologija, niso tako zahtevna za prevajanje, saj ne vsebujejo družbenokulturnih konotacij ali besednih iger.

Prevajalski strategiji prenos in besedna igra imata enako število prevodnih ustreznice.

Prenos pri pravljicah ni najboljša rešitev, zlasti če so originalna imena nosilci pomena (Mišmaš, Sapra), saj se z uporabo te strategije pomen prevoda izgubi. Če pa prevajalec v originalnem imenu ne more razbrati pomena (Kuzma), pa je prenos smiselna prevajalska strategija.

Pri besedni igri je zanimivo, da so v prevodih imena glavnih likov spremenjena tako, da vključujejo drugačne

lastnosti glavnih likov od tistih, ki so predstavljene v originalu imena. Besedna igra je najtežja strategija, saj od prevajalca zahteva veliko truda in domiselnosti pri iskanju rešitve.

Najmanj prevodnih ustreznice ima prevodna strategija družbenokulturne konotacije. Razlog za to je v vrsti besedila, torej v pravljicah, ki so prvenstveno namenjene otrokom in se dogajajo v izmišljenem svetu, zato so družbenokulturne konotacije redke, še redkeje pa zgodovinske ali politične.

Po pregledu in analizi lahko prevodne ustreznice v antologiji *Svetlanine pravljice* (*Svetlana's Fairytales*) pozitivno ovrednotimo (z izjemo štirih prenosov), saj sta prevajalca poiskala prevodne ustreznice.

Izbira prevajalske strategije ostaja prevajalčeva odločitev, ki jo lahko označimo kot dobro in primerno takrat, ko prevajalec upošteva vrsto besedila in ciljno publiko.

6 Viri in literatura

6.1 Viri

Makarovič, Svetlana, 2008: *Svetlanine pravljice* = *Svetlana's Fairytales*. Prev. Alan McConnell-Duff, Martin Cregeen. Dob pri Domžalah: Miš.

6.2 Literatura

Lefevere, André, 1994: *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. New York: The Modern Language Association of America.

Newmark, Peter, 1995: *Approaches to Translation*. Hertfordshire: Phoenix ELT.

Newmark, Peter, 1998: *A Textbook of Translation*. Hertfordshire: Prentice Hall Europe.

Newmark, Peter, 2003: *Učbenik prevajanja*. Prev. Mateja Gajgar. Ljubljana: Krtina.

Ogrizek, Maja, 2009: Vzgoja k svobodi. *Delo*, 22 (11. 3. 2009).

Perko, Gregor, 2003: V Kratilovem svetu: o prevajanju lastnih imen pri Proustu. V: Pogačnik, Vladimir, Tone Smolej in Gregor Perko (ur.): *Prevajalski opus Radojke Vrančič*. 67–77. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.

Toporišič, Jože in drugi, 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Od Butal do Daftona (Prevajanje lastnih imen v *Butalcih*)

Kristina Rihter

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
kristina.rihter@gmail.com

V članku so predstavljeni prevodi enega geografskega in devetih osebnih lastnih imen iz uvodne zgodbe *Butalcev* Frana Milčinskega z naslovom *Butale in Butalci*. Vsa lastna imena v zgodbi so besedne igre ali humorne konotacije, ki sem jih v prevodu skušala čim bolj približati ciljnim bralcem (gre za prevajanje v angleščino), da bi pri njih dosegla podoben učinek, kot ga dosežejo v izhodiščnem besedilu.

In the article, I present the translations of one geographic and nine personal proper names from the introductory story in Fran Milčinski's book *Butalci*, entitled *Butale in Butalci*. All proper names in the story are either wordplays or humorous connotations which I have tried to make as understandable as possible to the target readers (the translation is into English) in order to reach the same effect as in the source text.

1 Uvod

Fran Milčinski (1867–1932) je napisal vrsto humorističnih zgodb, med katerimi so tiste o *Butalcih* med najbolj priljubljenimi. Morda zato, ker govorijo prav o Slovencih, na kar Milčinski v prvi zgodbi v zbirki jasno namigne.

Zanimivo je, da kljub priljubljenosti v Sloveniji *Butalci* (še) niso bili prevedeni v angleščino. Zato sem se za prvi korak k temu, da bi nekoč dobili prevod v angleščino, odločila sama.

V članku sem zbrala lastna imena, ki se pojavijo v prvi zgodbi z naslovom *Butale in Butalci*, v kateri je razložena zgodovina oziroma nastanek Butal. Izbor sem zožila na devet najzanimivejših osebnih lastnih imen in eno geografsko ime (ob tem še ime tamkajšnjih prebivalcev). Pri vseh gre za besedne igre ali duhovite aluzije. Nato sem vsa imena na podlagi Newmarkove strategije o prevajanju lastnih imen skušala prevesti v angleški jezik. Pri tem sem pazila, da je konotacija v angleščini ostala čim bolj podobna konotaciji, ki jo ime zbujata v slovenščini.

2 Imena v zgodbi *Butale in Butalci*

Namen članka je ob strokovni literaturi, ki podaja navodila za prevajanje lastnih imen, poiskati čim boljše prevodne ustreznice za lastna imena v zgodbi *Butale in Butalci* ter ob tem ohraniti izvorni pomen imen, ki ga je izbral avtor. Vsaka oseba iz zgodbe v sebi namreč nosi značilnost, ki je razvidna že iz njenega imena. Ta imena so:

Kozmijan Buta	Gregor Copatka
Franco Turkavidel	Gregor Brezhlačnice
Fido Kljukec	Vrban Podvrbosmuk
Bendo Cigan	Tonček Štibalar
Anže Meketač	Butale, Butalci

3 Teorije o prevajanju lastnih imen

Splošno veljavna teorija o tem, kako prevajati lastna imena, ne obstaja. Kljub temu so nekateri prevajalci skušali podati smernice, kako se problema lotiti, in različne strategije prevajanja lastnih imen.

3.1 Peter Newmark o prevajanju lastnih imen

Peter Newmark pravi, da "navadno imena in priimke ljudi prenesemo in tako ohranimo njihovo nacionalnost ter predpostavimo, da njihova imena v besedilu nimajo nobenih konotacij" (2000: 330). Vendar obstajajo izjeme. Prevajamo nekatera imena svetnikov, monarhov, papežev, znamenitih oseb iz klasične Grčije, Rima, renesanse (prav tam: 331).

"Ostaja vprašanje imen, ki imajo konotacije v leposlovju. V komedijah, alegorijah, pravljicah in nekaterih zgodbah za otroke imena prevedemo (npr. *Cendrillon* (Pepelka))" (prav tam: 331). Newmark še pravi, da lastna imena v otroških pravljicah pogosto prevajamo, saj so pravljice in otroci po vsem svetu enaki. Imena junakov v ljudskih pripovedkah se ne prevedejo v primeru, če je njihova nacionalnost pomembna (1995: 71).

V primeru, da je v imenu konotacija ravno tako pomembna kot nacionalnost junaka, Newmark predlaga, da se ime najprej prevede v ciljni jezik in nato prevedeno naturalizira nazaj v novo lastno ime izhodiščnega jezika. "Tako pri prevajanju imena Wackford Squeers v nemščino "whack" postane *prügeln* in nato *Proogle* in mogoče še Squeers postane *schien*. Tako bi ime v nemški različici postalo '*Proogle Squeers*' ali '*Proogle Sheel*' [...] Namen tega je prenesti konotacije originala v ciljni jezik in obenem poiskati ime, ki je skladno z nomenklaturo izhodiščnega jezika in tako ohraniti

nacionalnost lika¹ (prav tam: 71). Slednjo strategijo sem si pri prevajanju izbrala tudi sama.

3.2 Nekatere druge teorije o prevajanju lastnih imen

Jiří Levý pravi, da bi morali lastna imena prevajati, kjer se to le da. "Ker je vsebina prevoda odvisna od tujega okolja, medtem ko je jezik prevoda materni jezik ciljnega bralca, je po Levýjevem mnenju prevod nujno ambivalenten" (Žižek 2003: 15).

Bödeker pravi, da je "najboljši prevod tisti, ki najboljše premaga svojo nujno protislovnost in se torej najbolj prilagodi ciljni kulturi" (prav tam).

Fritz Güttinger pravi, da so imena, ki obstajajo v ciljnem jeziku, kar pomeni, da so prevedljiva, za prevod moteča, če jih ohranimo v izvorni obliki (prav tam).

Slovenski književni prevajalci so v prilogi Dela Književni listi zapisali, da enotna teorija o prevajanju lastnih imen ne obstaja in da strategije določijo ob vsakem delu posebej. Nives Vidrih meni, da prevajanje imen zahteva veliko ocenjevanja in premišljevanja in da je to stvar prevajalčeve domiselnosti in iznajdljivosti. Dodaja še, da v pravljičah lastna imena dosledno prevaja, posebno tista, ki so nosilci pomena (Žižek 2003: 16).

4 Butale in Butalci

Zgodba *Butale in Butalci* je prva v zbirki zgodb *Butalci* in govori o butalski zgodovini, o "ustanovitelju", ki se je prvi priselil v tiste kraje, Kozmijan Buti, in vseh njegovih potomcih.

4.1 Prevajanje imen v zgodbi

Za vsako ime, ki sem ga prevedla, sem podala celoten postopek, kot ga narekuje Peter Newmark. Pri tem sem naletela na naslednjo težavo: angleški kulturni prostor je pri nas precej prisoten, saj velik del populacije vsaj osnovno obvlada angleški jezik. Zato bi bil prenos iz angleščine v slovenščino po Newmarkovi strategiji za ciljnega bralca precej prijaznejši, saj bi angleški zapis najverjetneje znali prebrati (na primer "oo" kot [u]). V nasprotnem primeru pa ne moremo od angleško govorečih bralcev pričakovati, da bodo znali ali razumeli, kako se prebere "š" ali "j" v slovenskem zapisu. Tako angleško govoreči bralec, ki slovenskega zapisa ne bi znal prebrati "pravilno", ne bi mogel iz imena razbrati konotacije. V tem Newmarkove teorije ne moremo uporabiti, zato sem imena prevedla na dva načina. Prvi je prevod po postopku, ki ga navaja Newmark, in

¹ Thus in translating Wackford Squeers into German, 'whack' becomes *prügeln* becomes *Proogle*, and possibly Squeers (squint, queer?) could become *schielen* and the name in a German version might be translated as 'Proogle Squeers' or 'Proogle Sheel'. [...] The attempt must be to reproduce the connotations of the original in the TL, but to find a name consonant with SL nomenclature, thus preserving the character's nationality.

predstavlja le vmesno stopnjo, prehod iz izhodiščnega v ciljni jezik, drugi pa upošteva pravila angleškega črkovanja in tako skuša prevod približati ciljnemu bralcem ter jim omogočiti, da bodo zagotovo razumeli konotacijo, ki jo prinaša ime. Imena v stolpcu *Prevod 2* so tista, ki bi jih v morebitnem prevodu zgodbe uporabila kot končno prevodno ustreznico. Vse so predstavljene v Tabeli 1.

Butale

Ime Butale asociira na nekaj neumnega, butastega. Pridevniku "daft – neumen, bedast, navadno na smešen način"² sem po zgledu nekaterih imen za mesta v angleško govorečem svetu (npr. *Brighton*,) dodala končnico *-on*, tako dobim ime **Dafton**. Odločila sem se, da tako ime uporabim za oba primera prevodov, saj ni razloga, zakaj *Dafton* ne bi mogel obstajati tudi v slovenščini.

Butalci

Iz krajevnega imena *Dafton* sem skušala izpeljati ime za njegove prebivalce. Po zgledu *London → the Londoners* sem izpeljala ime **Dafton → the Daftoners**.

Kozmijan Buta

V prvem primeru ime ostane enako kot v izhodiščnem jeziku, saj ne nosi nobene konotacije. Priimek postane Daft, saj asociira na ime vasi Dafton. V drugem primeru sem ime približala ciljnemu bralcem in je tako postalo Kosmian ali še bolje Cosmian.

Prevod 1: **Kozmijan Daft**

Prevod 2: **Cosmian Daft**

Fido Kljukec

Ime Fido je v obeh primerih ostalo enako, saj ne nosi konotacije in je z vidika ciljnega bralca tudi povsem preberljiv. Priimek sem prevedla, saj v slovenščini *kljukec* nosi določeno konotacijo. V prvem primeru: *kljukec → šaljev, navihan človek (lažnivi kljukec) → fibber* (v angleščini nekdo, ki se zlaže, običajno o čem nepomembnem) (Wehmeier 2005: 382) → **Fiber**

V drugem primeru: *kljukec → fibber → Fibber*

Prevod 1: **Fido Fiber**, pri čemer dobimo, za razliko od originala, aliteracijo v imenu in priimku

Prevod 2: **Fido Fibber**

Franco Turkavidel

V prvem primeru je ime ostalo enako, saj, podobno kot pri prejšnjem primeru, ne nosi konotacije. Če v drugem primeru želim, da ciljni bralec ime prebere enako kot se prebere v originalu, ga moram spremeniti v *Franzo*.

Priimek tu izraža precej jasno konotacijo, zato ga je potrebno prevesti. V prvem primeru postopek izgleda tako: *turkavidel* - nekdo, ki je videl Turka → *saw a Turk* → **Sovaturk**

² **daft** (daft-er, daft-est) (BrE, informal) silly, often in a way that is amusing

Če v drugem primeru želim zagotoviti, da ciljni bralec resnično razume pomen priimka, ga moram preoblikovati nekoliko drugače: *turkavidel* - met (srečal je) a Turk → Metaturk

Prevod 1: **Franco Sovaturk**

Prevod 2: **Franzo Metaturk**

Gregor Brezhlačnice

Podobno kot v zgornjih primerih je v prvem primeru prevoda ime ostalo enako, v drugem primeru pa sem ga približala ciljnemu bralcu in ga prevedla v *Gregory*.

Priimek znova izraža jasno konotacijo. Prvi primer prevoda izgleda tako: *brezhlačnice* → trouser-less → Trozerles

V drugem primeru sem skušala zagotoviti razumljivost za ciljnega bralca in, kakor v slovenščini, nazorno podala konotacijo: *brezhlačnice* → trouser-less → Trouserless

Prevod 1: **Gregor Trozerles**

Prevod 2: **Gregory Trouserless**

Gregor Copatka

Kot pri imenu Gregor Brezhlačnice, je tu v prvem primeru Gregor ostal Gregor, v drugem primeru pa sem ga prevedla v *Gregory*.

Priimek sem v prvem primeru prevedla po naslednjem postopku: *copatka* → slipper → Sliper

V drugem primeru pa tako: *copatka* (majhna copata) → tiny slipper → Tinyslipper

Prevod 1: **Gregor Sliper**

Prevod 2: **Gregory Tinyslipper**

Bendo Cigan

Ime *Bendo* sem v obeh primerih prevodov pustila kot v originalu, saj ne nosi nobene konotacije, ciljni bralec pa pri branju ne bo imel težav in ga bo prebral podobno kot bi ga slovenski bralec v originalu. V priimku je konotacija jasno podana, zato sem se v prvem primeru lotila prevajanja tako: *Cigan* → Gipsy → Žipsi

V drugem primeru sem upoštevala, da ciljni bralec ne bo znal prebrati črke "ž", zato sem se odločila za prevodno ustreznico: *Cigan* → Gipsy

Prevod 1: **Bendo Žipsi**

Prevod 2: **Bendo Gipsy**

Anže Meketač

Ime *Anže* sem v prvem primeru zgolj prenesla in ohranila originalni zapis, v drugem primeru pa prevedla, in sicer: *Anže* (Janez) → John → Johnny. Priimek junaka je potrebno prevesti (v zgodbi je znan po svoji kozi). V prvem primeru: *meketati* → to bleat → bleating → Blitin

V drugem primeru sem želela zagotoviti razumevanje ciljnega bralca, zato sem poiskala naslednjo prevodno ustreznico: *meketati* → to bleat → bleating → the Bleating (dobesedno "ki meketa")

Prevod 1: **Anže Blitin**

Prevod 2: **John the Bleating**

Tonček Štibalar

Ker ne nosi konotacije, sem ime *Tonček* v prvem primeru zgolj prenesla, v drugem primeru pa prevedla v *Tony*.

Priimek je nosilec pomena, zato sem ga morala prevesti.

V prvem primeru: *štibal* → škorenj → boot → Butar

V drugem primeru sem želela ostati bolj zvesta angleškemu zapisu, zato sem prevedla tako: *štibal* → škorenj → boot → the Bootman

Prevod 1: **Tonček Butar**

Prevod 2: **Tony the Bootman**

Vrban Podvrbosmuk

V tem primeru tako ime kot priimek asociirata na vrbo. Ime morda manj očitno, vendar je, namesto "Urban", zapisano "Vrban", kar spominja na to drevo. Ime sem v prvem primeru prevedla: *Vrban* – vrba → willow → Vilovan

V drugem primeru sem upoštevala angleški zapis: willow → Willowam (asociira na ime *William*)

Priimek je nekoliko bolj kompleksen, tako sem v prvem primeru prevedla: *smuk* – urno, hitro → speedy; *vrba* → willow → Spidivilov

V drugem primeru: *smuk* → swift; *vrba* → willow → Willowswift

Prevod 1: **Vilovan Spidivilov**

Prevod 2: **Willowam Willowswift**

Original	Prevod 1	Prevod 2
Kozmijan Buta	Kozmijan Daft	Cosmian Daft
Fido Kljukec	Fido Fiber	Fido Fibber
Franco Trukavidel	Franco Sovaturk	Franzo Metaturk
Gregor Brezhlačnice	Gregor Trozerles	Gregory Trouserless
Gregor Copatka	Gregor Sliper	Gregory Tinyslipper
Bendo Cigan	Bendo Žipsi	Bendo Gipsy
Anže Meketač	Anže Blitin	Johnny the Bleating
Tonček Štibalar	Tonček Butar	Tony the Bootman
Vrban Podvrbosmuk	Vilovan Spidivilov	Willowam Willowswift
Butale	Dafton	Dafton
Butalci	the Daftoners	the Daftoners

Tabela 1: Prevodi lastnih imen v zgodbi *Butale in Butalci*

5 Sklep

Prevajanja butalskih lastnih imen sem se lotila na dva načina. Prvi je bil vmesna stopnja po načinu, ki ga predlaga Newmark, vendar ga zaradi kulturno specifičnih razlogov ne moremo upoštevati, saj bi bil s stališča ciljnega (angleško govorečega) bralca popolnoma nerazumljiv. Drugi način se ciljnemu bralcu bolj približa in tako zagotovi, da bo konotacijo, ki jo prinaša lastno ime, razumel in bo dosegla podoben (humoren) učinek, kot ga doseže v izhodiščnem besedilu. Zato lahko trdim,

da bo pri branju Butalcev pomembneje to, da bo ciljni bralec razumel konotacijo, kot to, da bo prepoznal junakovo nacionalnost. Zato kot ustreznejšo prevodno ustreznico predlagam tisto, ki sem jo uvrstila pod *Prevod* 2, nahaja se v tretjem stolpcu Tabele 1.

6 Viri in literatura

6.1 Viri

Milčinski, Fran, 2001: *Butalci*. Ljubljana: Karantanija.

6.2 Literatura

Grad, Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovič, 1997: *Veliki angleško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS.

Newmark, Peter, 1995: *Approaches to Translation*. Hertfordshire: Phoenix ELT.

Newmark, Peter, 2003: *Učbenik prevajanja*. Prev. Mateja Gajgar. Ljubljana: Krtina.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Amebis.

Wehmeier, Sally, ur., 2005: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford: Oxford University Press.

Žižek, Urška, 2003: *Prevajalske strategije prevajanja lastnih imen v slovenskem prevodu romana Harry Potter – kamen modrosti pisateljice J. K. Rowling*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Prevajanje osebnih lastnih imen v otroškem romanu *Čarovnik iz Oza*

Maruša Dreu

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
marusa.dreu@gmail.com

Članek obravnava prevajanje lastnih imen v delu Lymana Franka Bauma *Čarovnik iz Oza*. Najprej je predstavljena teoretična osnova, v kateri so opredeljena lastna imena, njihovo prevajanje ter prevajanje otroške in mladinske literature. Drugi del zajema popis in analizo zbranih imen ter njihovih prevodnih ustreznicev v slovenščini. Cilj prispevka je predstaviti, kakšne strategije je prevajalec izbral pri prevajanju lastnih imen v tem otroškem romanu.

The article deals with translating the names of the characters in the children's novel *The Wonderful Wizard of Oz*, written by Lyman Frank Baum. The article first presents the theoretical basis in which the names and strategies for translating names and children's and youth literature are defined. The second part consists of an enumeration and an analysis of the collected names and their Slovene translation equivalents. The aim of the article is to present which strategies were used when translating the names of the characters in this book.

1 Uvod

Za analizo prevajanja osebnih lastnih imen v otroški in mladinski književnosti sem si izbrala delo Lymana Franka Bauma *The Wonderful Wizard of Oz*, ki ga je v slovenščino prevedel Janko Moder in ima naslov *Čarovnik iz Oza*. Knjiga je v Ameriki izšla leta 1900 in je takoj doživela izreden uspeh. Priljubila se je vsem bralcem, tako mladim kot tudi starim, in je kmalu postala klasična ameriška mladinska povest, ki je hitro segla tudi čez domače meje in s prevodi dobivala nove zavzete bralce tudi onkraj oceana (Moder 1996: 172).

V članku so najprej predstavljena lastna imena in teorije nekaterih znanih prevajalcev o prevajanju lastnih imen. Na kratko je omenjeno tudi prevajanje otroške in mladinske literature. Temu sledi analiza primerov, izpisanih iz prej omenjene knjige, pri čemer skušam ugotoviti, kakšne strategije je prevajalec uporabil pri prevajanju lastnih imen v tej knjigi.

2 Osebna lastna imena

Po *Slovenskem pravopisu* so lastna imena poimenovanja posameznih bitij, zemljepisnih in stvarnih danosti. Osebna imena spadajo pod imena bitij in so navadno sestavljena iz dveh delov (imena in priimka), vendar so bila do nastanka priimkov ponavadi samo enodelna. Takšna so pogosto tudi pravljična imena, npr. Trdoglav, Pepelka, Zlatolaska. Pri osebnih lastnih imenih ponavadi pišemo oba dela z veliko začetnico, razen nekatera zgodovinska in domišljajska večbesedna imena ljudi, pri katerih pišemo z veliko začetnico samo prvo besedo, npr. Sedeči bik, Orlovo pero, Sivi volk, Rdeča kapica. Glede povzemanja osebnih lastnih imen *Slovenski pravopis* pravi, da njihovo pisno podobo ponavadi ohranjamo, podomačujemo pa grška in latinska imena, imena vladarskih rodovin, nekatera imena znanih zgodovinskih oseb, svetniška imena ter imena

pripadnikov narodov, držav, pokrajin in naselij, ki so pri nas podomačena. Omenja tudi, da prevzeta lastna imena včasih prevajamo, npr. Orlovo pero, Pika Nogavička ipd., ne poda pa nobene razlage, v katerih primerih naj bi se ta imena prevajala (Toporišič 1994: 18, 19, 32, 33).

2.1 Prevajanje osebnih lastnih imen

Britanski prevajalec in teoretik Peter Newmark (2000: 330, 331) pravi, da imena in priimke ljudi navadno prenesemo in tako ohranimo njihovo nacionalnost ter predpostavimo, da njihova imena v besedilu nimajo konotacij. Omenja, da obstajajo izjeme – to so imena svetnikov, monarhov, papežev, ki jih ponavadi prevedemo. Izpostavi tudi vprašanje imen, ki imajo konotacije v leposlovju. Pri tem pravi, da imena v komedijah, alegorijah, pravljičah in nekaterih zgodbah za otroke prevedemo, razen če ni, tako kot v ljudskih pripovedkah, nacionalnost pomembna.

Tudi prevajalec in literarni teoretik André Lefevere (1992: 39–42) je opozarjal na problematiko prevajanja lastnih imen. Pravi, da avtorji včasih za junake v pesmih, zgodbah ali romanih izberejo imena, s katerimi želijo opisati njihov značaj. Če takšnih imen prevajalec ne prevede in jim tudi ne doda opomb, se izgubi učinek, ki ga je avtor želel doseči pri bralcu. Lefevere govori o več možnostih ravnanja z lastnimi imeni (ohranitev v citatni obliki, prevod, razlaga imena v opombi in podomačitev v zapisu), vendar izbiro strategije prepušča prevajalcu samemu.

Fritz Güttinger, nemški prevajalec, zagovarja prevajanje lastnih imen oz. njihovo prilagoditev ciljni kulturi. Pravi, da je potrebno vsa imena, ki v izvirniku nekaj pomenijo, prevesti, zagovarja pa tudi prilagoditev imen, ki so nosilci pomena, če za njih v ciljnem jeziku že obstajajo ustrezne oblike. Pri tem navaja primer angleškega imena George, ki ima v nemščini ustreznico Georg (Güttinger 1963, v: Ogrizek 2005: 14).

Nekateri slovenski prevajalci (Miriam Drev, Nives Vidrih, Branko Madžarevič, Jakob J. Kenda in Darko Čuden) pravijo, da je prevajanje lastnih imen pogosto težko in zahteva precej razmisleka in domišljije. Večina najprej pogleda v *Slovenski pravopis*, pogosto pa se morajo pri vsakem imenu posebej odločati, katera rešitev je najustreznejša za doseganje želenega prevodnega učinka. Pri otroških besedilih prevajalci večinoma prevedejo oz. podomačijo imena, tako osebna, zemljepisna kot tudi stvarna, vsekakor pa vsa, ki so nosilci pomena. Pri prevajanju literarnih besedil pa lastnih imen večinoma ne prevajajo, razen kadar so nosilci pomena in zato bistveni za razumevanje (Baumgartner 2002, v: Ogrizek 2005: 15, 16).

3 Prevajanje otroške in mladinske književnosti

Slovenski prevajalec Vasja Cerar (1998: 6, 7) je v članku *Kako otroče je prevajati za otroke* zapisal, da je mladinska književnost književnost zase – zaradi specifičnih bralcev, pa tudi zaradi drugačne notranje zgradbe, morfologije, motivike, pripovedne perspektive, drugačnega pripovedovalca, jezika, sloga itd. Poudarja, da se pisanje otroške pravljice, pesmi, mladinske povesti ali romana razlikuje od pisanja za odrasle, zato je treba te značilnosti upoštevati tudi pri prevajanju. Pravi, da mora tako kot dober avtor in založnik tudi prevajalec poznati estetska, vzgojna in jezikovna merila, primerna za določeno starost, za katero je besedilo namenjeno. Prevajalec se mora izogibati predolgih stavkov, izrazov in tujk, ki jih otrok ne razume. Prevajalec mora poleg svoje upoštevati tudi bralčevo perspektivo – različnost okolja, šolanja, življenjskih in jezikovnih izkušenj mladih bralcev. Poudarja, da za tako zahtevno publiko nikakor ni preprosto prevajati. Ponavadi je ravno nasprotno, saj preprostih stvari ni vedno lahko prevesti.

4 Analiza primerov

Analize sem se lotila tako, da sem iz originala izpisala vsa osebna lastna imena in jim poiskala slovenske ustreznice v prevodu. Imena sem nato razdelila v tri skupine – imena oseb in bitij, imena prebivalcev in imena živali. Nato sem v vsaki skupini analizirala strategije, ki jih je uporabil prevajalec pri prevajanju teh imen.

4.1 Imena oseb in bitij

Ime v izhodiščnem besedilu	Ime v ciljnem besedilu
Boq	Bok
Cowardly Lion	strahopetni lev
Dorothy	Doroteja
Em	Ema
Gayelette	Veselka
Glinda	Glinda
Hammer-Heads	trkači mrkači
Henry	Henrik
Kalidahs	kalidahi

Mr. Joker	mojster Šegavec
Oz	Oz
Quelala	Miranko
Scarecrow	ptičje strašilo
Tin Woodman	kositrni drvar
Toto	Toto
Wicked Witch of the East	hudobna vzhodna vešča
Wicked Witch of the West	hudobna zahodna vešča
Witch of the North	severna vešča

Tabela 1: Prevodi imen oseb in bitij

Pri imenih oseb in bitij je prevajalec uporabil več različnih prevajalskih strategij. Imena Glinda, Oz in Toto je pustil v originalu. Razlog za to sta verjetno enostaven zapis in izgovorjava, ki slovenskemu bralcu ne delata težav, poleg tega pa imena nimajo posebnega pomena, ki bi ga morali prevesti. Imena Dorothy, Em in Henry je prilagodil slovenskemu jeziku z uporabo že obstoječih imen Doroteja, Ema in Henrik. Imeni Boq in Kalidahs je slovenil samo v zapisu, pri prvem je črko q zamenjal s k, pri drugem pa je zamenjal angleško množinsko končnico s slovensko. Imena bitij, ki nosijo poseben pomen – Cowardly Lion, Scarecrow, Tin Woodman, Wicked Witch of the East, Wicked Witch of the West, Witch of the North, je prevajalec dobesedno prevedel. Pri tem je zanimivo, da so v angleščini ta imena zapisana z veliko začetnico, v slovenščini pa velika začetnica ni uporabljena. Res je malo verjetno, da bi bilo nekomu ime Ptičje strašilo, vendar v zgodbi za otroke to ne bi bilo moteče. Tu ne gre za obča poimenovanja bitij, ampak za imena, po katerih so ti liki poznani. Velika začetnica pomeni tudi, da ima neko bitje človeške lastnosti, kar popolnoma velja za prej omenjena bitja, tako da bi lahko bila njihova imena zapisana tudi z veliko začetnico. Ime Mr. Joker je prevedeno s pomočjo asociacije, saj *joker* pomeni šaljivec. Avtor se je namesto besede šaljivec odločil za šegavec, ki pomeni nekoga, ki ima do stvari dobrodušno šaljiv odnos. Namesto besede gospod pa je prevajalec raje uporabil mojster, da se bolj približa bralcu, saj bi gospod lahko delovalo preveč uradno. Bitja Hammer-Heads je prevajalec prevedel na podlagi asociacije ob besedi *hammer* in na podlagi obnašanja teh bitij, ki so lahko z glavo trčila v nekoga, bila pa so tudi zelo negativno razpoložena – mrka, zaradi česar je verjetno prevajalec uporabil besedo mrkači. Ostaneta še dve imeni, ki sta zelo zanimivi s prevajalskega vidika. Ime Gayelette je prevajalec prevedel kot Veselka. Do tega imena je prišel tako, da je prvi del imena – *gay* – prevedel v vesel, temu pa je dodal slovensko obrazilo -ka, ki pomeni nosilko stanja. Za ime Quelala nisem našla nobenega angleškega pomena ali asociacije, prevajalec je to ime prevedel z Miranko. To si lahko razlagamo tako, da je uporabil besedo mir, ker je bil ta lik v knjigi zelo dober, ni se hotel maščevati opicam in je prepričal

Veselko, da jih ne pobije. K tej besedi pa je dodal obrazilo -ko in vmesni povezovalni del.

4.2 Imena prebivalcev

Ime v izhodiščnem besedilu	Ime v ciljnem besedilu
Munchkins	Mezinci
Quadlings	Prstanjci
Winkies	Pedenjci

Tabela 2: Prevodi imen prebivalcev

Vsa imena za prebivalce v knjigi so izmišljena in nimajo prevodnih ustreznice v nobenem jeziku. Prevajalec se je tukaj odločil za prevajanje z asociacijo. Glede na to, da so bili vsi ti ljudje zelo majhni, se je odločil, da bo uporabil imena prstov – Mezinci in Prstanjci –, ki poosebljajo to majhnost. Prav tako je majhnost poudarjena z imenom Pedenjci, saj pedenj pomeni majhna količina nečesa.

4.3 Imena živali

Ime v izhodiščnem besedilu	Ime v ciljnem besedilu
Monkey	opica
Mouse	miška
Stork	štorklja
Wildcat	divja mačka

Tabela 3: Prevodi imen živali

Poimenovanje živali je prevajalsko manj zanimivo, saj so vse prevedene dobesedno. Kar je bolj zanimivo, je uporaba velike začetnice v angleškem besedilu. Vse živali, ki se v zgodbi pojavijo in imajo človeške lastnosti so zapisane z veliko začetnico. V slovenščini pa velika začetnica ni uporabljena, kar lahko opravičimo s tem, da ne gre za ime neke individualne živali, ampak za splošno poimenovanje enega predstavnika te živalske vrste. Poleg tega te živali v zgodbi nimajo pomembnejše vloge v nasprotju s strahopetnim levom, čigar ime bi lahko bilo pisano z veliko začetnico.

5 Zaključek

Iz analize primerov lahko vidimo, da se je prevajalec odločal za različne strategije pri prevajanju osebnih lastnih imen. Največ je primerov dobesednega prevoda, saj imajo v delu številni liki imena s posebnim pomenom, ki nakazujejo lastnosti bitij. Ta imena je treba prevesti, saj se le tako pomen ohrani, besedilo pa se s tem približa bralcu in ciljni kulturi. Prevajalec je v določenih primerih uporabil strategijo prevajanja z asociacijo, pri čemer je ime prevedel na podlagi določenega dela imena (npr. Veselka, mojster Šegavec) ali na podlagi lastnosti bitja (npr. Miranko, Pedenjci). Ta strategija je prevajalsko najtežja, saj zahteva od prevajalca veliko domišljije in

iznajdljivosti pri tvorjenju imen, ki bodo otroku razumljiva in logična. Nekaj imen je prevajalec pustil v originalu ali jih slovenil samo v zapisu, na primer Glinda, Oz, Toto, Bok in Kalidahi. Ta strategija je včasih lahko problematična, vendar je v zgornjih primerih popolnoma upravičena, saj izbrana imena ne nosijo posebnih pomenov, ki bi jih prevajalec moral ohraniti, hkrati pa zapis in izgovorjava nista preveč tuja slovenskemu bralcu in ju ta brez težav sprejme. Imena človeških likov – Doroteja, Henrik in Ema – so prevedena z že obstoječimi slovenskimi imeni. Razlog je ponovno približevanje bralcu, opazimo pa tudi, da so to stara imena, ki so bila slovenjena že v preteklosti, zato prevajalec ni imel pretežkega dela pri odločanju o strategiji prevajanja.

Prevajalec je pri vseh imenih izbral dobro strategijo, ki je imena približala slovenskemu bralcu, še posebno otrokom in mladini. Izpostavila bi le njegovo pravopisno odločitev glede male oziroma velike začetnice pri nekaterih imenih. Imena določenih bitij, ki jih je prevedel dobesedno, je namreč v slovenščini zapisal z malo začetnico, kot da bi to bila obča poimenovanja bitij in ne njihova lastna imena. Glede na to, da imajo vsa ta bitja človeške lastnosti in da je to knjiga za otroke, bi lahko bila imena pisana z veliko začetnico, saj jih lahko sprejmemo kot lastna imena teh bitij. Drugače je pri imenih živali, kjer je mala začetnica primerna in je pravzaprav nejasno, zakaj se je avtor v originalu odločil zapisati te živali z veliko začetnico.

6 Literatura

- Baum, Lyman Frank, 1996: *Čarovnik iz Oza*. Prev. Janko Moder. Ljubljana: Karantanija.
- Baum, Lyman Frank: *The Wonderful Wizard of Oz*. Dostopno na <http://www.literature.org/authors/baum-l-frank/the-wonderful-wizard-of-oz/> (5. 4. 2009).
- Cerar, Vasja, 1998: Kako otroče je prevajati za otroke. V: Cerar, Vasja (ur.): *Prevajanje otroške in mladinske književnosti*. 22. prevajalski zbornik. 5–9. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Lefevere, André, 1992: *Translating literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. New York: The Modern Language Association of America.
- Newmark, Peter, 2000: *Učbenik prevajanja*. Prev. Mateja Gajgar. Ljubljana: Krtina.
- Ogrizek, Maja, 2005: *Prevajalske strategije prevajanja imen bitij v obeh slovenskih prevodih romana Gospodar prstanov pisatelja J. R. R. Tolkiena*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za prevajalstvo.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1997. Elektronska izdaja. Ljubljana: DZS, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Anebis.
- Toporišič, Jože in drugi, 1994: *Slovenski pravopis 1, Pravila*. Ljubljana: DZS.

Poznate Ivana Karla?

Analiza slovenjenja imen sodobnih evropskih vladarjev

Rok Furlan

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
rokrocks@gmail.com

Članek skuša odgovoriti na vprašanje, kako pogosto imena evropskih vladarjev slovenimo in zakaj prihaja do nekonsistentnega slovenjenja sedanjih monarhov. Prispevek temelji na korpusni raziskavi, zadetki pa so bili preučeni tako z vidika jezikoslovja, pri čemer sem upošteval slovenski pravopis, kot tudi z vidika kulture, ki ima pri prevajanju pomembno vlogo. S člankom želim dokazati, da ima kultura močan vpliv tudi pri slovenjenju vladarjev.

The article deals with the problem of translating the names of European monarchs into Slovene by asking why there are inconsistencies in translating them. The contribution is based on corpus research – hits were studied from both the linguistic, with reference to the rules of Slovenian orthography, and the cultural point of view, which has great influence in translation. The research wants to prove that culture is very important when translating names of monarchs as well.

1 Uvod

Z vstopom v Evropsko unijo in zvezo Nato, predvsem pa zaradi polletnega predsedovanja EU, je Slovenija v zadnjih nekaj letih vse bolj prepoznavna. V prepoznavno in pomembno državo prihajajo tudi visoki gosti iz tujine. Predvsem ob obisku evropskih monarhov oz. članov kraljevih družin prihaja do težav s slovenjenjem njihovih imen. Če smo sprva morda mnenja, da po pravilih slovenimo vse vladarje, se kaj kmalu začnemo spraševati, zakaj pri določeni osebi ime ni slovenjeno.

V članku se osredotočam na slovenjenje imen vseh modernih evropskih vladarjev in članov monarhičnih dinastij, ki so v zadnjih letih obiskali Slovenijo, in tudi na tiste, ki je še niso obiskali.

2 Kaj slovenimo in česa ne

Pri osebnih lastnih imenih, prevzetih iz latiničnih pisav, po Slovenskem pravopisu (SP) pisno podobo načeloma ohranjamo, vendar pa slovenimo "imena vladarskih (in nekaterih plemiških) rodov: Burboni, Habsburžani, Jagelonci, Babenberžani", s tem pa tudi "večino v slovenščino prevzetih imen in priimkov: Jože(f), Franc, Marija, Karmen; Fuks, Švajger, Štern, Popovič, Dvoržak; po tem zgledu tudi imena papežev in vladarjev: Elizabeta, Franc Jožef, Viktorija, Janez XXIII." (Toporišič 2001: 23–24).

Kar zadeva druge člane kraljevih družin, SP ne predpisuje posebnih pravil, torej naj se raznih princev in princes ali pa kraljice matere ne bi slovenilo.

3 Vloga medijev

Čeprav so pravila našega edinega pravopisa dokaj striktna, se jih pri konkretnih besedilnih pojavih nedosledno upošteva. V večini primerov so mediji tisti, ki največ prispevajo k temu, da neka beseda postane ustaljena (oz. v tem primeru, kaj slovenimo in česa ne). Kot pa vemo, se konvencije v medijih lahko precej hitro spremenijo.

4 Korpusna raziskava

S pomočjo korpusa slovenskega jezika FidaPlus sem na podlagi pogostosti (oz. večinsko uporabljene oblike) vladarje razdelil v tri skupine:

4.1 Vladarji s slovenjenim imenom

V to skupino uvrščamo imena vladarjev, ki jih v korpusu v več kot 80 % zadetkov najdemo s slovensko obliko imena. Sem spadajo monarhi Elizabeta II., monaški knez Albert II., belgijski kralj Albert II. in danska kraljica Margareta II.

4.2 Vladarji z izvirnim imenom

V kategorijo, kjer imena v večini zadetkov ohranijo izvirno obliko, uvrščamo španskega kralja Juana Carlosa, liechtensteinskega princa Hansa Adama,

nizozemsko kraljico Beatrix, andorska sovladarja Juana Enrica Vivesa Sicilio in Nicolasa Sarkozyja, luksemburškega velikega vojvodo Henrija ter norveškega kralja Harald V.

4.3 Vladarji s problematičnim imenom

Poglavje zase je švedski kralj, ki ga v FidiPlus najdemo z različicama Carl Gustaf (29 zadetkov) in Carl Gustav (14 zadetkov). Slednje je še posebej zanimivo s stališča pravopisa, saj očitno slovenimo le drugo ime, prvega pa mu ne spremenimo v Karel.

Težav pa ne predstavlja samo slovenjenje monarhov, pač pa tudi njihovih sprog oz. soprogov, saj SP o njih ne govori, vseeno pa jih lahko imamo za vladarje. V FidiPlus največji problem predstavlja ime španske kraljice, saj je v 14 primerih zapisana kot Sofija, v 18 pa ohrani špansko ime Sofia.

Nekonsistentnosti je mogoče opaziti tudi pri drugih članih kraljevih družin. Britanska princesa Anne je v 12 primerih slovenjena, v 10 pa ne, medtem ko monaška princesa Stephanie ni nikoli zapisana kot Štefanija.

5 Razlogi za slovenjenje

Ker je slovenjenje neke vrste "mikroprevajanje", je treba upoštevati tudi faktor kulture, ki je za prevajalca mogoče celo pomembnejši od lingvističnega.

Poglejmo najprej najenostavnejši primer razlike pri slovenjenju. Kraljica Elizabeta se denimo sloveni, je pa res, da je ime na prvi pogled precej bližje angleški Elizabeth, česar pa ne moremo reči za španskega Juana Carlosa, saj ta ni tako blizu našemu Ivanu ali Janezu. To bi lahko potrdili s preprostim preizkusom prepoznavnosti slovenskih imen monarhov. Koliko ljudi bi zares vedelo, kje je kraljestvo Ivana Karla? Za slovenjenje imena angleške kraljice pa lahko rečemo, da obstaja povsem praktičen razlog, saj ime vsebuje glas (/ð/), ki ga pri nas ne poznamo, medtem ko pri španskem kralju takih težav ni (/huan karlos/). Poleg že omenjene glasoslovne komponente gre pri britanski kraljici zgolj za oblikoslovno slovenjenje – dodano je le tipično slovensko žensko obrazilo, kar nam olajša sklanjanje imena.

Bolj zanimivo je dejstvo, da švedski kralj v večini primerov obdrži izvirni zapis, čeprav bi dobil sprejemljivo slovensko ime Karel XVI. Gustav.

Če bi na silo nekako še lahko slovenili Juana Carlosa, tega ne bi mogli storiti z liechtensteinskim princem Hansom Adamom ali nizozemsko Beatrix. Pri

teh imenih je oddaljenost od slovenskih imen očitna, saj jih v naši kulturi ne poznamo, nesmiselno pa bi bilo, da bi jih uvedli le zaradi pravil SP.

Glede andorskih sovladarjev Toporišičeva pravila niso upoštevana niti v enem primeru. Pri Juanu Enricu Vivesu Sicilii verjetno iz istega razloga kot pri španskem monarhu, pri Nicolasu Sarkozyju pa je ohranjanje izvirnega zapisa celo opravičljivo. Če bi namreč za njegova gostovanja v vlogi andorskega sovladarja ime slovenili, za predsedniške nastope pa ne, bi prišlo do velike (nepotrebne) zmede.

6 Zaključek

Videli smo, da se pravila, kljub strogim predpisom, ki normirajo slovenjenje imen vladarjev, v besedilih ne uporabljajo vedno. Korpusna raziskava je pokazala, da mediji slovenijo štiri, izvirni zapis imen pa pustijo sedmim sodobnim evropskim monarhom, pri čemer v enem primeru nimamo ustaljene oblike zapisa. Težavam se ne izognemo niti pri slovenjenju sprogov oz. sprog vladarjev, saj jih z družbenega vidika obravnavamo enako kot vladarje, v večini primerov pa jih ne slovenimo.

Razloge za različne interpretacije pravil gre iskati v t. i. glasoslovni bližini med slovenščino in jezikom vladarja, ki se ga sloveni. Vseeno pa ne moremo mimo vpliva kulture, saj nam je npr. angleška kraljica precej bližje od liechtensteinskega princa.

Iz tega lahko ugotovimo, da je vseeno primernejše, če se pri uporabi teh imen držimo ustaljene rabe. Kakorkoli že, v kolikor se odločimo za slovenjenje vseh imen, se vsekakor lahko sklicujemo na pravila iz Slovenskega pravopisa 2001.

7 Literatura

- MMC RTV Slovenija (2009): *Monarhije v Evropi niso redkost*. Dostopno na <http://www.rtvlo.si/svet/monarhije-v-evropi-niso-redkost/88037> (15. 4. 2009).
- Toporišič, Jože in drugi. 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ogrizek, Maja (ur.), 2006: *Leksikon Sova*. Cankarjeva založba: Ljubljana.
- FidaPLUS*. Dostopno na <http://www.fidaplus.net> (15. 4. 2009).

Triglav – *The Three-Headed?*

Vključevanje imen slovenskih gorovij v angleška besedila

Urška Vranjek

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
urska.vranjek@gmail.com

Članek obravnava načine prevajanja in vključevanja slovenskih zemljepisnih imen v angleška besedila, pri čemer se osredotoči na poimenovanja gorovij. Obravnava problematiko angleženja imen, slovenskega in angleškega pravopisa, rabo določnega in nedoločnega člena, rabo slovnične množine, tvorbo angleških izpeljank ter druge dileme, ki se pojavljajo pri prevajanju slovenskih zemljepisnih imen. Teorijo potrdi s primeri rabe. Namen članka je odgovoriti na vprašanje, kako pravilno vključiti imena slovenskih gora v angleška besedila.

This article discusses various methods of translating Slovene geographical names and including them into English texts, thereby focusing on the names of mountains. It presents the dilemma of anglicisation, the consideration of Slovene and English orthography, the use of definite and indefinite articles and grammatical plural. It discusses the possibility of creating English derivatives and other dilemmas that appear when translating Slovene geographical names. The article substantiates the theory with examples of actual use. It tries to answer the question of how to correctly include the names of Slovene mountains into English texts.

1 Uvod

Slovenska zemljepisna imena vključujemo v angleška besedila na več načinov: zapisujemo jih v citatni (tj. nespremenjeni) obliki, dodajamo jim pojasnila ali pa jih v celoti ali deloma prevedemo. V članku bom predstavila najpogostejše načine vključevanja imen slovenskih gora v angleška besedila. Pri tem se bom oprla na delo Stanka Klinarja Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih.

Dejansko rabo imen slovenskih gora bom preverila na izbranih spletnih straneh s področja planinarjenja in gornišтва.

2 Načini zapisovanja imen gora

Kot smo že rekli, lahko slovenska zemljepisna imena pri vključevanju v angleška besedila spreminjamo, ali pa tudi ne.

2.1 Zapisovanje imen brez sprememb

Imena posameznih gora (holmov, gričev, hribov) znotraj Republike Slovenije zapisujemo v angleških besedilih brez sprememb in po pravilih slovenskega pravopisa.

Triglav is the highest peak in the Julian Alps (Klinar 1994: 57).

2.1.1 Dodajanje pojasnil

Pri prvi omembi lahko pred imenom gore (ne pa tudi griča ali hriba) zapišemo pojasnilo *Mt* ali *Mt.*, če sobesedilo ni dovolj jasno; sicer ga opuščamo.

(Mt.) Triglav derives its name from that of a pagan divinity.

Nekatera imena je mogoče prilagoditi po produktivni paradigmi: *the Oljka Mount, the Holmec Mount* (Klinar 1994: 57).

2.1.2 Pridevnik velik/majhen

Pridevnika pri dvobesednih zemljepisnih imenih (*Veliki/Mali Triglav*) načeloma ne prevajamo, lahko pa v oklepaju dodamo enkratno pojasnilo, kadar prispeva k pristnosti in razumljivosti besedila.

The path winds up round Mali Triglav (Little Triglav) and emerges on top of it. Then it keeps to the ridge between Mali and Veliki Triglav (Great Triglav).

Sem spadajo še imena, kot so *Mala/Velika/Zadnja Mojstrovka, Tolsta Košuta, Spodnji/Srednji/Visoki Rokav, Mala/Velika Kopa* itd. (Klinar 1994: 57–58).

2.1.3 Prevajanje drugih pridevnikov

Večbesednih imen, kjer pred občnim imenom stoji (šegavi) pridevnik ali svojilna oblika, ne prevajamo; v

oklepaju lahko dodamo prevod pomena, če je to smiselno: *Debela peč* – “*the Fat Crag*”, *Črni vrh* – “*the Black Hill*”, *Trdinov vrh* – “*Trdina's Peak*”/“*the Trdina Peak*” itd.

Tudi enobesednim imenom, katerih pomen je še razviden, lahko v oklepaju dodamo prevod pomena: *Triglav* – “*the Three-Headed*”, *Škrlatica* – “*the Scarlet Crag*”, *Baba* – “*the Old Wife*” itd. (Klinar 1994: 58).

2.1.4 Poimenovanje po svetnikih

Imen vzpetin, poimenovanih po svetnikih ali cerkvah, ki stojijo na vrhu njih, ne prevajamo. Tudi tu lahko v oklepaju dodamo prevod pomena: *Sveta Trojica* – “*the Holy Trinity*”, *Sv. Jakob* – “*St James's Mount*” itd. (Klinar 1994: 59).

2.1.5 Vzpetine na državni meji

Pri imenih vzpetin (predvsem gora) na državni meji se dopušča zapisovanje v jeziku sosednjih držav. Isto velja za gore na slovenskem etničnem ozemlju izven države: *Peca* – *Petzen*, *Plešivec* – *Tanzenberg*, *Peč* – *Ofen* – *Monte Forno*, *Kanin* – *Canin*, *Višarje* – *Monte Lussari* itd. (Klinar 1994: 59).

2.2 Zapisovanje imen s spremembami

Imena gorovij in gorskih verig glede na jezikovno prilagodljivost in mednarodno uveljavljenost zapisujemo različno.

Julijske Alpe se imenujejo tudi *the Julian Alps*, *East/West Julian Alps* in *the Slovene/Italian Julian Alps*.

Kamniško-Savinjskim Alpam se ime razdeli na *the Kamnik Alps* in *the Savinja Alps*. Dopušča se tudi poimenovanje *the Steiner Alpen* ali *the Sanntaler Alpen*.

Karavanke so v angleščini *the Karavanke*, dopušča se nemška oblika *the Karawanken* (Klinar 1994: 59–60).

2.3 Spol

Večina gora je srednjega spola.

Triglav itself, seen from here, seems to be made of bare rock without any trace of life.

V pesniškem slogu se imena izjemno veličastnih gora lahko pojavljajo v moškem spolu, zlasti, če za to obstaja mitološka osnova.

Triglav is a mountain of a thousand visages, and no one has yet plucked the last mystery out of his heart.

Iz istih razlogov je gora lahko tudi ženskega spola.

Škrlatica is particularly impressive at sunset when her walls assume an amazing red glow (Klinar 1994: 60–61).

2.4 Število

Imena posameznih gora so v angleškem jeziku edninska ne glede na morebitno množinsko rabo v slovenskem jeziku.

Frdamane police se dvigajo zahodno od Špika. – *Frdamane police rises to the west of Špik.*

Poangležena imena z angleško množinsko končnico – *s* se razume kot množinska, imen gorovij s slovensko množinsko končnico pa se ne razume vedno kot množinskih.

The Julian Alps are a magnificent group of mountains.

The Golte is of volcanic origin.

The Karavanke is/are a frontier region (Klinar 1994: 61–62).

2.5 Določni člen

Pri imenih posameznih gora člena ni, dosledno pa ga uporabljamo pri gorskih verigah in skupinah vrhov. Izvirni ločilni pridevniki (npr. velik/majhen) ne zahtevajo rabe določnega člena, prevedeni ločilni pridevniki in drugi razlikovalni kvalifikatorji pa.

This is the summit of Triglav as seen from the Little Triglav.

The Karavanke extends from the north-west extremity of the State.

The Pogorje somewhat resembles the Scottish Cairn Gorms.

Saški rodilnik ne dovoljuje rabe določnega člena: *Trdina's Peak* (Klinar 1994: 62–63).

3 Primeri rabe

Na šestih planinskih in gornjskih portalih,¹ ki imajo vsebino strani prevedeno v angleščino oz. so iz angleško govorečih držav, sem preverila pogostnost rabe različnih oblik imen slovenskih gora. Analizirala sem poimenovanja za slovenske gorske verige (*Julijske Alpe*,

¹ http://www.tnp.si/national_park/ (26. 7. 2009)

<http://www.julijske-alpe.com/english/> (26. 7. 2009)

<http://www.summitpost.org/> (26. 7. 2009)

<http://en.hribi.net/> (26. 7. 2009)

<http://www.bovec.si/en/> (26. 7. 2009)

<http://www.hikinginslovenia.com> (26. 7. 2009)

Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke – 15 primerov za vsako poimenovanje), oblike imena za Triglav (prav tako 15 primerov) in zanimiva poimenovanja drugih slovenskih vzpetin.

3.1 Gorske verige

Julijske Alpe so bile na vseh omenjenih spletnih straneh zapisane kot *the Julian Alps*, kar lahko pripišemo dejstvu, da je tujcem mednarodno poimenovanje za to gorsko verigo dobro znano. Angleškemu poimenovanju, ki je zaradi množinske končnice *-s* obdržalo množinski značaj, je v redkih primerih v oklepaju sledilo še slovensko poimenovanje.

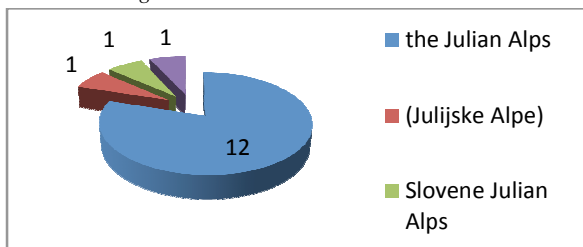
The Julian Alps are the southeasternmost section of the great Alpine arc.

Triglav is the highest peak of the Julian Alps (Julijske Alpe).

Redkeje so se pojavljala bolj specifična angleška geografska poimenovanja (*the Eastern/Western Julian Alps*) in pojasnjujoče angleško poimenovanje *the Slovene Julian Alps*.

Its territory is nearly identical with that occupied by the Eastern Julian Alps.

The Slovene Julian Alps are one of the three Slovene mountain ranges.

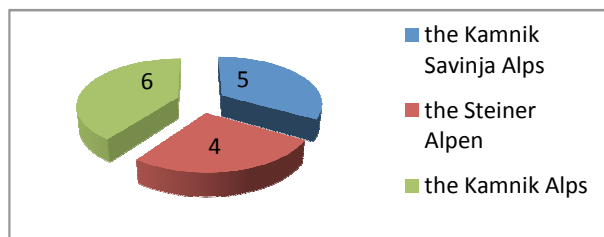
Graf 1: Julijske Alpe

Kamniško-Savinjske Alpe so se pojavile v treh različicah: kot *the Kamnik Savinja Alps*, *the Steiner Alpen* in *the Kamnik Alps*, pojavila so se v približno enakem številu primerov. Slovenskega poimenovanja na omenjenih spletnih straneh nisem našla.

The Kamnik Savinja Alps are a mountain range in Slovenia.

On this page I would like to summarise information, common to all summits of the Kamnik Alps.

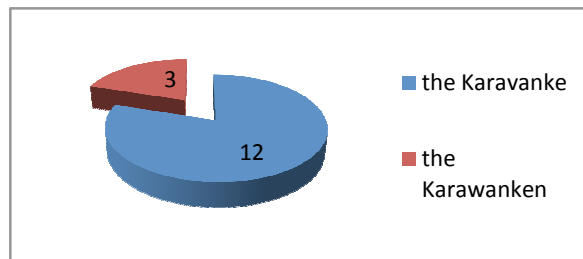
In German it is called the Steiner Alpen (Stein – stone).

Graf 2: Kamniško-Savinjske Alpe

Karavanke so obdržale slovensko poimenovanje, ne pa tudi množine; v vseh primerih so postale edninski samostalniki. Le enkrat se je pojavilo poimenovanje *the Karawanken*.

The Karavanke cuts right across northern Slovenia.

Graf 3: Karavanke

3.2 Triglav

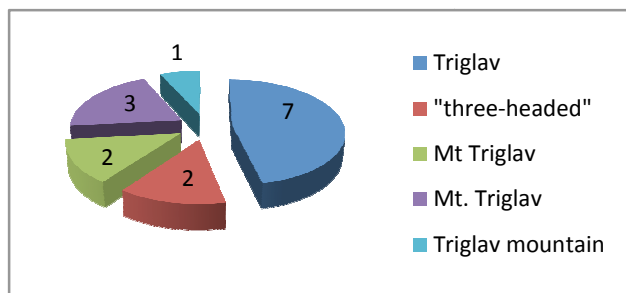
Triglav je svoje ime v večini primerov obdržal. Nekajkrat mu je v oklepaju sledilo pojasnilo pomena "*three-headed*", nikoli pa ni bil poimenovan le kot *the Three-Headed*.

Triglav ("three-headed") owes its name to its characteristic shape.

Pojavljali sta se pojasnili *Mt* in *Mt.*, ki sta nakazali, da gre za goro. Podobno funkcijo ima tudi nekoliko neobičajno pojasnilo *mountain*, ki se je pojavilo le enkrat.

The highest peaks of the Julian Alps include the mighty Mt. Triglav and its neighbours.

Opazila sem, da je bil *Triglav* v približno tretjini primerov moškega spola, v dveh tretjinah pa srednjega.

Graf 4: Triglav

3.3 Druge vzpetine

Nato sem poskušala najti primere za čim več kategorij, predstavljenih v teoretičnem delu, da bi tako potrdila rabo različnih pristopov k prevajanju.

Za goro *Ojstrico* sem našla dve različici prevajanja pomena: *Sharp Peak* kot samostojno poimenovanje in "*sharp peak*" kot pojasnilo k slovenskemu poimenovanju. Poimenovanje *Mala Ojstrica* se je (razen, ko je bilo omenjeno prvič) vedno prevedlo kot *Small Ojstrica*.

Finally the south-east ridge goes down from the summit of *Ojstrica* (*Sharp Peak*) to the head of *Mala Ojstrica* (*Small Ojstrica*).

Podoben pristop je bil uporabljen pri poimenovanjih za *Golico*, *Debelo peč* in *Ostri vrh*. Imenu *Golica* je v predstavitvi gore vedno sledilo pojasnilo "*barren/naked land*", vendar se ime samo ni prevajalo. Podobno sta bila *Debela peč* in *Ostri vrh* pojasnjena kot "*fat crag*" in "*sharp top*".

Hence the name *Golica* (it would mean "*barren land*").

Gora *Olševa* je v besedilih pogosto dobila nemško dopolnilo *Uschowa*, saj leži v Karavankah nedaleč od meje z Avstrijo. *Gorjanci* na slovensko-hrvaški meji so dobili hrvaško dopolnilo *Zumberačka gora*, podobno je tudi njihov *Trdinov vrh* dobil dopolnilo *Sv. Gera*.

Uporabo male začetnice znotraj pojasnil pomena lahko pripišemo dejstvu, da so avtorji želeli le pojasniti pomen imena, ne pa vzpetine po angleško poimenovati, na kar bi lahko namigovala raba velike začetnice ("*fat crag*" – "*the Fat Crag*"). Večina avtorjev je bila (bolj ali manj angleško pismenih) Slovencev, zaradi česar tudi določni člen ni bil rabljen dosledno.

4 Zaključek

Pri uvajanju imen slovenskih gora v angleška besedila avtorji in prevajalci najpogosteje uporabljajo mednarodno uveljavljena imena (npr. *the Julian Alps*) ali pa jih pustijo v izvorni obliki (npr. *Triglav*). Poleg uveljavljenih angleških imen se pojavljajo tudi nemška oz. italijanska. Kadar imajo imena vzpetin nek pomen, izvirnim imenom pogosto dodajajo pojasnila v angleščini (npr. "*sharp top*"). Dobesednega prevajanja imen gora brez omembe izvirnega imena skoraj ni.

Množinska imena gora s slovenskimi množinskimi končnicami znotraj angleškega besedila v večini primerov postanejo edninska, medtem ko tista z angleškimi množinskimi končnicami ostanejo množinska.

Slovenske gore pri uvajanju v angleška besedila večinoma postanejo srednjega spola.

Pogoste napake pri uvajanju imen slovenskih gora v angleška besedila so napačna uporaba določnega člena, slovnične množine in števila.

5 Literatura

- Klinar, Stanko, 1994: *Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih*. Radovljica: Didakta.
- Toporišič, Jože in drugi, 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja*. Maribor: Založba Obzorja.
- Hočvar, Mojca, 1999/2000: Angleška zemljepisna imena v slovenskem prevodu angleškega turističnega vodnika po Londonu. *Jezik in slovstvo*: 7–8. Dostopno na: <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat2/045/78c05.HTM> (22. 7. 2009).

PRILOGA

Članki, dostopni na e-učilnici Razumevanje in tvorjenje besedil – vaje 08/09
<http://e-ucenje.ff.uni-lj.si/> (za vstop je potrebna pridobitev statusa gosta).

1. **Tadeja Artiček:** Prevajanje tradicionalnih slovenskih sladic v angleščino
2. **Eni Baćac:** *Slovene* ali *Slovenian*?
3. **Anamarija Bošnjak:** Primerjava prevajanja angleških zloženok v strokovnem in leposlovnem besedilu
4. **Anita Brčaninović:** Prevajanje osebnih lastnih imen v delu *The Big Friendly Giant* Roalda Dahla
5. **Živa Furlan:** *Charlie* ali *Čarli* in tovarna čokolade?
6. **Petra Krapež:** Prevajanje poimenovanj angleških sladic v slovenščino
7. **Teodora Kuhanec:** *Do you speak Londonish?* (Prevajanje britanskih zemljepisnih lastnih imen v slovenščino)
8. **Vesna Medved:** Osebna imena v dveh prevodih dela *Charlie and the chocolate factory*
9. **Gretta Mikuž Fegic:** Strategije prevajanja lastnih imen v otroških delih *Univerzalnega življenja*
10. **Barbara Omahen:** Prevajanje zemljepisnih lastnih imen v romanu *The God of Small Things*
11. **Vesna Pintarič:** Slovenjenje latinskih osebnih lastnih imen
12. **Debora Pirnat:** Kako prevajati osebna lastna imena v *Harryju Potterju* brez pomoči čarovnije
13. **Klaudija Polajžar:** Jezikovne značilnosti afroameriškega dialekta in ohranjenost zaznamovanega jezika pri prevajanju
14. **Marija Rabič:** Slovenski prevodi idiomov v angleški humoristični nadaljevalki *Želite, milord*
15. **Brina Vedenik:** Prevajanje frazemov z elementom *heart* iz angleščine v slovenščino
16. **Katja Zorc:** Raba različnih poimenovanj za besedo *internet* v slovenščini
17. **Anja Zore:** Prevajanje frazemov z elementom *želodec* iz slovenščine v angleščino